

tv-15 naš TOVARIS

Št. 42

24. oktobra 1985

Leto XXIII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

40-letnica OZN na proslavi v Slovenj Gradcu

Premagovanje prepada med besedami in dejanji

Kje drugje naj bi začeli premišljanje ob štiridesetletnici obstoja svetovne organizacije narodov, če ne pri neuvrščeni, poti, ki si jo je izbral dobršen del majhnih, manj razvitih držav sveta in dobršen del tako imenovanega tretjega sveta skupaj z našo državo, da bi, tudi pod okriljem Organizacije združenih narodov, iskal nove poti sporazumevanja in gospodarskega ter socialnega napredka. Veliki in bogati so močni in narekujejo svoja pravila igre, vendar pa se večina članic OZN zaveda nujnosti nove mednarodne gospodarske ureditve, kjer bodo po načelih enakosti, enakopravnosti, brez gospodarskih pritiskov, z nenehnim sporazumevanjem in usklajevanjem prevladali skladnejši mednarodni gospodarski odnosi.

»Pri uresničevanju teh opredelitev smo se na začetku tudi zato, ker bi morale države v razvoju več storiti za gradnjo nove mednarodne gospodarske ureditve, posebno se, ker jo razvite dežele odločno odbijajo. Pokazal se je globok prepad med besedami in dejanji velikih sil, ki so pisale ustanovno listino. V sedemdesetih letih je nastopilo obdobje ohlajevanja in prekinitve dialoga o tem med svetovnim Severom in Jugom, v osemdesetih letih pa celo razdobje »hladne vojne«. Najbolj razvite dežele so začele opuščati multilateralno sodelovanje. Izbruhnila je »kriza dolgov«, ki je povzročila, da se danes selijo finančna sredstva in svetovna akumulacija z Juga na Sever. Priče smo najbolj grobemu neokolonialističnemu izkoriščanju. Hkrati se trgi v razvitih deželah z izgovorom, da branijo lastno zaposlenost, protekcionistično zapirajo za medna-

rodne konkurenčne industrijske proizvode iz dežel v razvoju...« je dejal med drugim slavnostni govornik France Popit na proslavi štiridesetletnice obstoja Organizacije združenih narodov, ki je bila v nedeljo v Slovenj Gradcu. Ko pa je orisal Jugoslavijo kot članico svetovne organizacije, je poudaril, da je naša država vseskozi podpirala in podpira ideje OZN. Te so zaživele že med narodno-osvobodilnim bojem jugoslovanskih narodov in se utemeljile tudi z začetki neuvrščeni, kjer ne moremo mimo velikanov naše revolucije Tita in Kardelja in deleža Jugoslavije v tem okviru.

Tudi France Popit je v slovenjgraškem govoru poudaril, kot mnogi drugi poudarjajo zlasti v zadnjih letih, da potrebuje svetovna organizacija osvežitev in demokratično preobnovo, ostajati pa mora kraj za diplomatsko srečevanje, dogovarjanje in sporazumevanje, še bolj, ker je svet po drugi svetovni vojni doživel že okrog tristo lokalnih vojn in konfliktov. Zahvala za to, da ni bilo tretjega svetovnega spopada, gre prav novi večini v Združenih narodih.

Osrednja proslava ob štiridesetletnici OZN v Slovenj Gradcu je potekala pod geslom MI ZA MIR in v tem duhu je naravnana tudi vrsta kulturnih prireditev tega koroškega mesteca, ki jim je letošnje posebno slovesno obeležje dodalo še pokroviteljstvo generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov Pereza de Cuellarja.

B. Ž. J.



Mi za mir

Z odprtjem mednarodne razstave Lesorez, skulpture v lesu ter razgrnitvijo natečajnih rešitev za Družinsko hišo v lesu so v Slovenj Gradcu začeli prireditve pod skupnim naslovom Mi za mir, ki se bodo vrstile še v novembru. Vse skupaj bodo zaznamovale štiridesetletnico obstoja Organizacije združenih narodov. Razstavo je v nedeljo dopoldne slovesno odprl član predsedstva SFRJ Lazar Mojsov kot odposlanec pokrovitelja, generalnega sekretarja OZN Pereza de Cuellarja.

Mladina in predstavniki več kot 1200 klubov OZN iz vseh krajev Slovenije so pripravili celo vrsto manjših spremljajočih prireditev - od folklornih nastopov do pop koncerta - vse v ozaljšanem Slovenj Gradcu.

Prireditve so se udeležili številni gostje in družbenopolitični delavci, med njimi tudi dr. Janez Stanovnik, ki je kot dolgoletni delavec v enem od oddelkov svetovne organizacije spregovoril o vprašanjih znanosti in kulture, področjih, za katerih razvoj je OZN veliko storila.

Dolg do partizanskega zdravstva

Potrebujemo celostno študijo o tej dejavnosti

Pred kratkim ob praznovanju 41. obletnice ustanovitve slovenskega Rdečega križa, je bilo v Ljubljani srečanje partizanskih zdravnikov. Ob tej priložnosti je tovariš Viktor Avbelj odločno poudaril:

»O partizanskem zdravstvu je ohranjeno bogato dokumentarno gradivo; izšle so razne monografije, veliko je bilo napisanega po zbornikih, časnikih in revijah; toda še zdaj, štirideset let po koncu vojne, nimamo ustrezne celostne študije, ki bi iz družbenega in vojaško političnega vidika ovrednotila izjemen razvoj in vlogo tega zdravstva na Slovenskem. Zares celostno obdelati partizansko saniteto, ki je bila v marsičem specifična, pogojena s političnimi, materialnimi in krajevnimi razmerami ter se je razlikovala od razvoja v drugih delih Jugoslavije - je naš velik dolg osvobodilnemu boju.«

Tovariš Viktor Avbelj je opozoril na vrsto momentov, ki nam narekujejo to globinsko oceno. Spričo otežujoče okoliščine, da je bila Slovenija 1941. leta razkosana med tri okupatorje, je partizansko zdravstvo moglo biti kos svojim nalogam samo z izjemnim prizadevanjem zdravnikov in drugega zdravstvenega osebja pa seveda ob dosledni politiki Osvobodilne fronte, ki je zbrala

v svojih vrstah vse napredne sile in ljudi, ne glede na njihovo svetovno-nazorsko, versko ali strankarsko pripadnost.

Slovenski zdravniki, medicinski študentje in drugi zdravstveni delavci so sodelovali v

do in novo družbeno ureditev. Za osvobodilni boj se je v Sloveniji odločilo morda relativno celo več zdravstvenih kadrov - nad 60 odstotkov zdravnikov in 80 odstotkov študentov medicine - kot v drugih krajih države. Od okrog 700 predvojnih



Osvobodilni fronti ne iz golih strokovnih pobud, marveč jih je v to nagnila odločitev, da se po svojih najboljših močeh zavestno udeležijo boja za svobo-

zdravnikov v Sloveniji jih je bilo kar 172 v partizanih, veliko je bilo zaprtih, nekaj pa preseljenih v druge dele Jugoslavije, kjer so prav tako nekateri naši

partizanski saniteti sodelovalo 832 poimensko znanih bolničark in bolničarjev vzgojenih na tečajih in v sanitetnih šolah; padlo jih je 130.

Bil je to ogromen krvni davk, v odstotkih nič manjši od krvnega davka, ki ga je pretrpel ves bojujoči se slovenski narod.

Zelo jasna je paralela: kakor se je razvijal celotni osvobodilni boj, tako se je razvijalo tudi partizansko zdravstvo. Matični odbor OF zdravstvenih delavcev v Ljubljani je že od začetka pridobival sodelavce in somišljenike, zbiral sanitetni material, skrbel za izobraževanje kadrov. Zdravniki so na komaj verjeten način zdravili ranjene in bolne partizane na okupiranih ozemljih: samo v sanatoriju Emona so od septembra 1941 do marca 1942 zdravili 12 partizanov, 40 pa ambulantno. Zdravniki so odločno pomagali v akcijah VOS, ko so z nemajhnim tveganjem pošiljali člane OF iz zaporov v bolnišnico, da jih je bilo lažje rešiti.

Partizanska zdravstvena služba je uspešno delovala v različnih vojaško političnih razmerah na Dolenjskem, Notranjskem, Gorenjskem, Primorskem, Štajerskem in Koroškem. Njene organizacijske in strokovne naloge so bile vedno težje in odgovornejše, še zlasti povsod tam, kjer se je širila protirevolucionarna izdaja. Okupator je strastno napadal in skušal zatreti partizansko sanitetno službo. Zato se je zgodaj uveljavil sistem zakonspiriranih partizanskih bolnišnic, ki so presenetljivo dobro opravile svojo nalogo. Te bolnišnice - ko so bile v popolnem razvoju, so imele pet tisoč ležišč, v njih pa se je zdravilo najmanj 15.450 ranjencev in bolnikov - so do-

nadaljevanje na 2. strani

Občni zbor skupnosti borcev 1. Dolenjskega partizanskega bataljona v Kostanjevici

Bataljon ostaja, kar je bil

Zbrali so se v soboto dopoldne na prostoru pred združenim domom, kjer jih je pričakala pionirska častna straža, mladi kostanjevski godbeniki v svojih kavakavno rjavih uniformah pa so jim zaigrali v pozdrav.

Bivanje borcev 1. Dolenjskega partizanskega bataljona v »Benetkah na Krki« je bilo del večdnega programa, s katerim to naše najmanjše mesto, ponosno na svoj že doseženi likovno-kulturni sloves in hkrati na svoje vse bolj uspešno prebijanje iz anonimnosti v turistično znameniti cilj premnogih popotovanj, časti spomin na 21. oktober 1942. leta, ko je pod okupatorjevimi streli padlo šestinširideset talcev iz vrst aktivistov Osvobodilne fronte in zavzetih pripadnikov narodnoosvobodilnega boja na tamkajšnjem območju.

Drug za drugim, s kratkim vmesnim odmorom, sta si v dvorani kostanjevškega združenega doma sledila občni zbor skupnosti borcev bataljona ter slavnostna seja krajevne skupnosti, namenjena podelitvi domicila bataljonu s strani krške občinske skupščine. (Saj nemara ni odveč zapisati, da sodi Kostanjevica v »okrilje« občine Krško, sosednji Šentjernej pa v območje novo-meške občine.)

Skupnost borcev 1. Dolenjskega bataljona, smo zvedeli iz uvodnega nagovora predsednika njenega odbora generala Dušana Švare, je nastala in začela dihati – v nasprotju z vrsto drugih skupnosti partizanskih enot – razmeroma pozno. A morda je ravno to razlog, da so njeni pripadniki zdaj tolikanj bolj dejavni in zavzeti. Na veliko so se namreč lotili pisanja monografije o bataljonu pa hkrati tudi odkrivanja različnih spominskih obeležij, zelo redni pa so tudi, ko gre za srečanje in zborovanja. Srečanje v Kostanjevici je bilo že peto

Vedeti pa moramo, je poudaril Dušan Švara, da ta odločitev nikjer drugod v Evropi, kjer se je razveljavila, ni bila tako krvavo zatirana.

A daleč od tega, da bi bilo doslej popisano in obdelano vse, kar se je zgodilo.

Sklep: zapisati in izdati monografijo

Izdaja monografije o bojni poti bataljona je cilj, ki so si ga zastavili že pred leti, ob ustanovitvi svoje skupnosti borcev – in se zaobljubili, da ga uresničujejo do leta petinosemdesetega. To »ciljno leto«, se zdaj izteka, vendar monografije še ni (in je seveda tudi ne bo): izpolnitev cilja je preložena v leto sedeminosemdeseto.

Delo kajpak teče naprej. O tem je poročal predsednik komisije za zgodovino in spomeniška obeležja – iz prve roke, kajti ta komisija ima tudi vlogo uredniškega odbora monografije. Izmed predvidenih trinajstih je že pripravljenih in pretipkanih sedem poglavij. Pri pisanju, ob katerem tu pa tam naletijo tudi na težave (vseh podatkov ni, zlasti ne tistih, ki bi omogočali nadrobno presojo o delovanju bataljonskega štaba), sodelujejo s strokovnimi sodelavci novomeškega muzeja ter Muzeja revolucije Slovenije pa seveda z zgodovinarji, delujočimi v okviru republiškega odbora ZZB, katerega posamezni člani so prevzeli mentorstvo, omembe vreden pa je seveda tudi dogovor s Partizansko knjigo, ki bo monografijo izdala (medtem ko jim je pomoč »v papirju« obljubil generalni direktor tovarne Djuro Salaj iz Krškega, ki so ga pred leti preprosto vprašali, ali bi »se dalo«, pa jim je nič manj preprosto odgovoril: »Ja, menda...« in ostal mož beseda... kot pribito). Skratka: knjiga nastaja,

nepremagljivih materialnih in njim podobnih ovir na poti k uresničevanju zastavljenega cilja ni več. Še zmerom pa jih čaka precej nestrih orehov. Kljub vsem prizadevanjem jim še ni uspelo izpopolniti seznama vseh borcev, ki so »šli skozi« Dolenjski bataljon. To velja še prav posebej za podgorjanski predel.

Zanimivo pa je tudi, da so preučevalci arhivov nedolgo od tega ob prebiranju shranjenih italijanskih dokumentov iz tistih dni

Osebna izkaznica bataljona

Skozenj je »šlo«, kot se temu reče, 366 borcev. Živih je še 140. Padlo v vojni oziroma umrlo po njej jih je 226. Seznam še ni dokončen.

1. Dolenjski bataljon je bil ustanovljen 3. marca 1942 – in je dejstvoval ter obstajal do 9. maja 1942, ko ga je višje poveljstvo razformiralo.

Poprejšnja zgodovina: vodstvo slovenske partizanske vstaje je enainštiri-

zah... zaradi takratnih napak in slabosti v obveščanju in pri vodenju enote.

Tako se je začetek formiranja bataljona na Dolenjskem odmaknil v leto dvainštirideseto, seveda na pobudo okrožnega komiteja, ki je dal »ukaz« ter se lotil organiziranja množične vstaje. Dotlej dejstveno čete: Krška, Novomeška, Belokranjska in Mokronoska ter še nekatere manjše partizanske skupine so se zbrale v vaseh in zaselkih blizu Mirne peči – na trati v Kulovih selih, na Malem vrhu, na Ostrem vrhu, vključile nove borce in postale tako strnjene in prenovljene, podlaga za ustanovitev bataljona.

1. Dolenjski bataljon je častno opravil svoje poslanstvo in izpolnil svojo dolžnost.

Pa zdaj... in poslej?

Skupnost borcev bo delala najprej – njen odbor, njeni pododbori (novomeški, mirenski, kostanjevski), njeni komisiji (za zgodovino in spomeniška obeležja ter za organizacijske in kadrovske zadeve).

Izpolnili bodo obljubo, ki so jo dali sebi in dolenjski deželi: monografija bo pripravljena in natisnjena do leta 1987.

Poskrbeli bodo, da se bo o vojnem dogajanju na Dolenjskem pisalo več, kot se je doslej, pa imajo zato občutek zapostavljenosti v primerjavi z nekaterimi drugimi slovenskimi partizanskimi območji.

Organizirali bodo nadaljnja srečanja, odkrivali bodo spomeniška obeležja, svojcem padlih in umrlih soborcev bodo – tako, kot so to storili tokrat v Kostanjevici – izročili spominske medalje, tkali bodo delovne vezi z organizacijami združenega dela, s šolami, s teritorialno obrambo, z armadnimi enotami... kar vse so delali že tudi doslej in jim glede tega zlepa ni treba imeti slabe vesti.

Kostanjeviški občni zbor je vodstvu skupnosti borcev 1. Dolenjskega bataljona izrekel popolno zaupnico in jim zaupal tudi naslednji mandat »štabnega dela«.

Viktor Konjar



ugotovili, da so okupatorjeva vojaška poveljstva v takratni fazi (na začetku, v prvi polovici dvainštiridesetega) vedela o narodnoosvobodilnem gibanju več, kot so slutili partizanski štabi – in več, kot smo do nedavnega sploh doumievali.

desetega načrtovalo ustanovitev petih bataljonov. Bataljon, ki naj bi ga bili ustanovili na Dolenjskem, bi bil Peti bataljon. Zamisel ni bil uresničena, na Dolenjskem, konkretno, zaradi tragičnega prevoza in smrti večine borcev 1. Belokranjske čete na La-

nadaljevanje s 1. strani

segle izjemno raven, kljub temu, da so se srečevali s pomanjkanjem sanitetnega materiala, nezadostno prehrano in drugimi neverjetnimi, predvsem varnostnimi problemi. V trinajstih sovražnih napadih so imele partizanske bolnišnice približno sto žrtev, morda torej 0,7 odstotka vseh oskrbovancev. Celostna ocena partizanskega zdravstva bo morala prikazati, kako je bila dosežena konspirativnost, kako je nastal in se razvijal novi poklic »kamufler«, kakšna junaštva in žrtvovanja so se dogajala v bolnišnicah ob sovražnih hajkah in ofenzivah... Še zdaleč ni popolnoma ovrednoteno, koliko je zdravstvo prispevalo k bojni sposobnosti in pripravljenosti operativnih enot, kolikšna je bila njegova moralnopolitična vrednost spriču humanističnega odnosa do ranjenih partizanov; borci so vedeli, da po bitkah ne bodo prepuščeni lastni stiski, marveč da bodo deležni potrebne skrbi in pomoči. Ista načela, ki so vodila delo v partizanskih bolnišni-

cah, so prežemala tudi zdravstveno delo v vseh operativnih enotah od čet do korpusov; ta služba se je namreč vse tesneje približala partizanu – borcu v bojni črti.

Izčrpno študijo zaslužita organizacijski napor in iznajdlivost, ki ju je vsebovala partizanska saniteta. Gradnja vedno novih bolnišnic, izboljšave njihove opremljenosti in funkcije, organiziranje premičnih bolnišnic in zapletenih transportov ranjencev, operacije s preprostimi sredstvi in drugo – to in še marsikaj bo treba kolikor mogoče popolno raziskati. Uveljavila se je »enotna kirurška dotrina«, ko se je prva kirurška pomoč približala bojni črti, nato pa se je začelo etapno zdravljenje, naj že bo neposredno v enotah ali v bolnišnicah. Pomemben psihološki dejavnik je za borce pomenilo dejstvo, da so zdravniki tako rekoč asistirali pri samih bojih, ko so bili nujni neposredni kirurški posegi, pa pozneje, pri oskrbi in prevozu ranjencev. Kako bi potekali daljši pohodi velikih enot, če ne bi bilo vsega tega?

In še nekaj zasluži posebno pozornost: v vsem NOB v Sloveniji ni bilo v večjem obsegu epidemij in kužnih bolezni niti v vojski niti med civilnim prebivalstvom. Spomnimo se, koliko žrtev je zahteval v drugih predelih Jugoslavije samo pegavec! Boj proti temu zlu je bil v takratnih razmerah izjemno trd – hkrati pa nič manj pomemben kot oboroženi spopad s sovražnikom. Samo odločnosti in vztrajnosti slovenske partizanske sanitete velja pripisati, da v vsem vojnem času ni bilo teh bolezni; poleg strokovnih nalog so morali zaslužni pionirji na tem področju prevzemati še vrsto drugih del, ki so bila pogoj za ustrezno organizacijo, obseg in kvaliteto zdravstvene službe.

Kot rečeno, o intenzivnosti in obsegu partizanske zdravstvene operative, o odnosih, ki so omogočali njen razvoj, pa o pridobljenih izkušnjah, doseženih uspehih in o visoki zdravstveni kulturi tedanjega časa – kljub mnogim spominskim pričevanjem še ne vemo dovolj. Zlasti ta vednost ni ustrezno sistematizirana. Obsežno dokumentar-

no gradivo ni urejeno načrtno, kakor bi moralo biti in kakor je naročala okrožnica glavnega štaba septembra 1944: »V želji, da bi posredovali vse panoge partizanske medicine kakor tudi vse faze njenega razvoja prihodnjim rodovom in da bi vse izkušnje partizanske medicine statistično obdelali, pozivamo vse tovariše, ki nam pri zbiranju materialov lahko pomagajo, naj čimprej zberejo vse potrebne podatke in nam jih pošljejo«.

Marsikaj je bilo v tem smislu storjeno v Zborniku dokumentov, ki je izšel v 5 knjigah in so njegovi avtorji prejeli visoko družbeno priznanje. Naš zgodovinar dr. Metod Mikuž, ki je pred več kot 18 leti začel pripravljati svoj Oris partizanske sanitete na Slovenskem, se je ob tolikšnem dokumentarnem gradivu čudil, kako da se do tedaj nihče ni lotil urejevalnega posla. Sam zase pravi, da ga je dvojje strani nagnilo k odločitvi, da se je lotil tega zelo naporenega dela: prvič, dejstvo, da je imel priložnost ne samo od blizu opazovati, temveč velikokrat občudovati vse velike na-

pore in uspehe partizanskega zdravstva in drugič, ker šteje on sam partizansko zdravstvo na Slovenskem v vrsto najpopolnejših dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem. Mikuž v svojem Orisu sicer nadrobno prikazuje partizansko saniteto v vsej Sloveniji, ob tem pa že podvomi, ali bo kljub vsem dokumentom mogoče dovolj popoln prikaz te dejavnosti; tudi zaradi še vedno pomanjkljivih podatkov, pa zato, ker zaradi konspirativnosti vsi dokumenti še niso v celoti uporabljivi.

Tudi v monografiji NOV 1941-1945 že zaradi njene usmeritve in obsega partizansko zdravstvo ni moglo dobiti ustreznega mesta.

Po mnenju tovariša Viktorja Avblja – in ne samo po njegovem mnenju – partizansko zdravstvo torej še vedno čaka na popolno dokumentarno obdelavo. Gre za pomemben dolg, ki ga je naša družba dolžna čimprej poravnati. Štirideset let po osvoboditvi ta sklep ni prezgoden – ni pa tudi še prepoznen.

Z. K.

Narava živi... pa tudi umira — odvisno je od človeka

Smeti, ki jih kopičimo

Hipoteka za prihodnje rodove?!

Od ranega jutra, ko vstanemo in si pomanemo oči, pa vse do trenutka, ko se spet spravljamo zvečer v posteljo, vedno ali nevedno, v večjih ali manjših količinah odmetavamo smeti. Na kmetih se dobro ve, kaj spada na gnoj in kaj med neuporabne odpadke, pa še tam z novimi gnojili, novimi herbicidi in drugimi snovmi rušijo stara pravila. Mesta pa so pravi bruhalniki smeti.

Ob meglenih urah, ko se šele svita, se z obrobni krajev v mesto zapodijo velikanski oranžni (ali kako drugače — značilno obarvani) tovornjaki, da bodo v svoje trebuhe stlačili vse, kar so v prejšnjih dveh, treh dneh odvrgli občani. Kam gredo potem vse te pošiljke, kako jih skladiščijo, kaj je sploh s smetmi v smislu varovanja človekovega okolja, smo tokrat povprašali inženirja Fedorja Žigona iz Komunalnega podjetja Ljubljana.

Nam lahko na začetku poveste, kakšne načine spravljanja smeti poznajo in uporabljajo v svetu danes?

Poznamo deponije, deponije z izrabljanjem deponijskega plina, kompostiranje (spontano ali pospešeno), sežig, reciklažo (deloma ali popolno), briketiranje smeti za gorivo, različne sisteme pirizoliz. To so sistemi, ki jih v glavnem uporabljajo v svetu. Najcenejša od vseh teh možnosti je deponija, če mislimo kratkoročno. Pri takšnem spravljanju smeti ima izraba plina svojo ekonomsko upravičenost, vprašanje pa je, kje je deponija postavljena in v kakšne namene želimo uporabiti pridobljeni plin.

Kakšne načine odlaganja, spravljanja ali predelave smeti pa uporabljajo po Jugoslaviji?

Zelo različno. V Dubrovniku se n. pr. ravno odločajo za sežiganje odpadkov, medtem ko se na Reki že petnajst let pripravljajo h gradnji reciklirne naprave. Največ je seveda navadnih deponij, na katere odlagajo vseh vrst odpadke — neodbrani, tudi iz bolnišnic in različnih industrij, katerih zanesljivo odstranjevanje iz okolja bi pravzaprav pome-

nilo le požiganje. Moramo vedeti, da tudi navadni komunalni odpadki z različnimi zdravili, herbicidi, stari baterijami... niso čisto nedolžni.

Kako je s smetišči v Sloveniji in kako je s tem še posebej v Ljubljani?

Če nadaljujem še z odgovorom na prejšnje vprašanje, menim, da je v vsej Jugoslaviji urejenih odlagališč smeti zelo malo. In med njimi je ljubljansko še kolikor toliko dobro, oziroma bo ustrezno urejena nova deponija, ki je določena nedaleč stran od sedanjega, na Cesti dveh cesarjev. Najbolj nerodno pri vsej zadevi je, da pravzaprav v državi ne obstajajo enotne smernice za gradnjo deponij komunalnih odpadkov. Tudi v slovenskih mestih so različna premišljanja in načrti o spravljanju smeti. Sedanje ljubljansko odlagališče smeti ni urejeno, ker deponija nima urejenega zajemanja izcednih vod in ni izplinjevana. Nova deponija bo imela vse to in bo glede varstva okolja razmeroma dobro opremljena. Imela bo tesnjeno dno, ločena, bo od meteoritnih voda, v svoji drugi fazi, ko bo v njej že neka smeti, bodo zgrajene tudi čistilne napra-

ve. Obstaja tudi predvidevanje gradnje deponije v Zalogu, ki pa je še močno v zraku. Mislim, da je bolj pomembno od tega slednjega načrta, da začnemo pri nas s poprejšnjim čiščenjem industrijskih voda. Plin, ki se sprošča iz odlagališča smeti, uničuje in zasmrajuje okolje ter povzroča celo nevarnost eksplozij. Z uporabo tega plina bi nevarnost popolnoma odstranili, in tako tudi z ekološkega vidika bolje ravnali. Glede reciklirnih naprav za komunalne odpadke menim, da do leta 2000 zanje ni nobenih možnosti. Veliko bolj nujna je naloga, da uredimo deponijo za nevarne odpadke. V smeteh, ki jih danes vozijo (če ostanejo pri Ljubljani) na Cesto dveh cesarjev, so še vedno odpadki iz bolnišnic, čeprav del teh že sežigajo na Žalah. Prepričan sem, da tudi v vodah Ljubljane in Save niso tako problematični organski odpadki, kot so nevarne (kemijske snovi).

Kaj pa komunalna služba v mestu, je zadovoljiva?

Res so nastale težave ob prehajanju na nov sistem spravljanja smeti v zabojnike (smetnjake od 500 do 110 litrov). Hujših problemov pa pravzaprav nimamo.

Vendar za smetarskimi avtomobili pogosto ostajajo na cestah raztresene smeti. Kako ukrepite oziroma kaj boste storili?

Kar precejšnje število pritožb, ki smo jih prejeli pred časom, se je počasi uneslo. Z novimi zabojniki se namreč fizično delo komunalnih delavcev močno zmanjšuje. Vendar je res, da

kar ponavadi pomeni, da so smetnjaki za določeno število odlagalcev premajhni. Prejšnje klasične, osemdesetlitrne kante za smeti so morali delavci prenašati in smo imeli preštevne bolezenske dopuste, okvare hrbtenic in invalidnosti. Dokazano pa je, da je prav v te stare kante mogoče natlačiti veliko smeti.

Kako pa je z ločevanjem različnih vrst smeti na način, ki bi omogočali vračanje odpadnih surovin za predelavo?

Tako v srednjeročnem kot tudi v dolgoročnem načrtu imamo zapisano, da bomo prešli na ločeno odlaganje smeti — vsaj za steklovino, papir in nevarne odpadke (že prej sem povedal, da tudi baterijski vložki sodijo mednje). Podobne projekte v svetu imamo, treba jih je le prilagoditi našim razmeram. Tudi pri papirnih akcijah bomo morali, če želimo, da

stece ali vsak zaselek svojo deponijo?

Ni še popolnoma razčiščen vprašanje, ali je res tako. Nekateri bi radi videli, da bi imela kar vsaka krajevna skupnost svojo deponijo. Ponekod upoštevajo pravilo, da naj bo deponija na vsakih petdeset tisoč prebivalcev, drugod pa spet pravilo, naj bo smetišče pripravljeno za vsako območje, veliko približno 25 kilometrov v radiusu. Ni še jasno, kaj je dražje, prevažati smeti na eno večjo skupno deponijo ali zgraditi več manjših. Vsekakor pa bodo gradnje vsakršnih odlagališč smeti v prihodnosti vedno dražje, če bomo hoteli upoštevati vedno bolj izpopolnjene naravovarstvene zahteve.

Naš sogovornik je bil pri enem od vprašanj zlasti odločen:

»Problem varstva okolja in zaščite pokrajine pred nevarnimi odpadki lahko primerjamo z zaščito slovenskega jezika in bi ga morali prav tako obravnavati kot enega ključnih problemov, ki potrebuje konkretno akcijo in rešitve. Nekateri strokovnjaki sicer za to področje radi poudarjajo, da ni dokončne rešitve. Toda, moramo jim oporekati, da so tehnično možne nekatere za sedaj optimalne rešitve — ki pa so vse po vrsti, resnici na ljubo, drage. Menim, da je javnost z vprašanji nevarnih odpadkov premalo seznanjena, in da to dejstvo tudi zavira razvoj zavesti o nujnosti reševanja vprašanja nevarnih odpadkov.« Vse, kar delamo v družbi, je na nek način povezano tudi s finančnimi stroški. Pri tem je izjemno pomembno, kako na te stroške gledamo; če nanje gledamo kratkoročno in še morda srednjeročno, so gromozanski in nepotrebni, če gledamo nanje dolgoročno, z vizijo prihodnosti, potem stroški niso veliki.

»Dogaja se celo, da nekatere industrije, delovne organizacije, ki so prispevale (denimo za gradnjo zažigalnice v Kranju) svoja finančna sredstva, potem ne dovažajo svojih odpadkov tja, kamor bi morale... Dokler bo naša zakonodaja na tem področju tako mila, se bo pač vsakomur bolj splačalo kršiti predpise...«

B. Ž. J.



ročno čiščenje na kraju smetnjakov opravi le deset do dvajset odstotkov komunalnih delavcev. Obstaja sicer predpis, po katerem je možno kaznovati komunalnega delavca na kraju samem z mandatno kaznijo 100 dinarjev. Toda v vseh letih na ta način ni bil še nihče kaznovan. Raztresanje smeti pa je tudi posledica tega, ker ljudje napolnijo smetnjake čez vse robove,

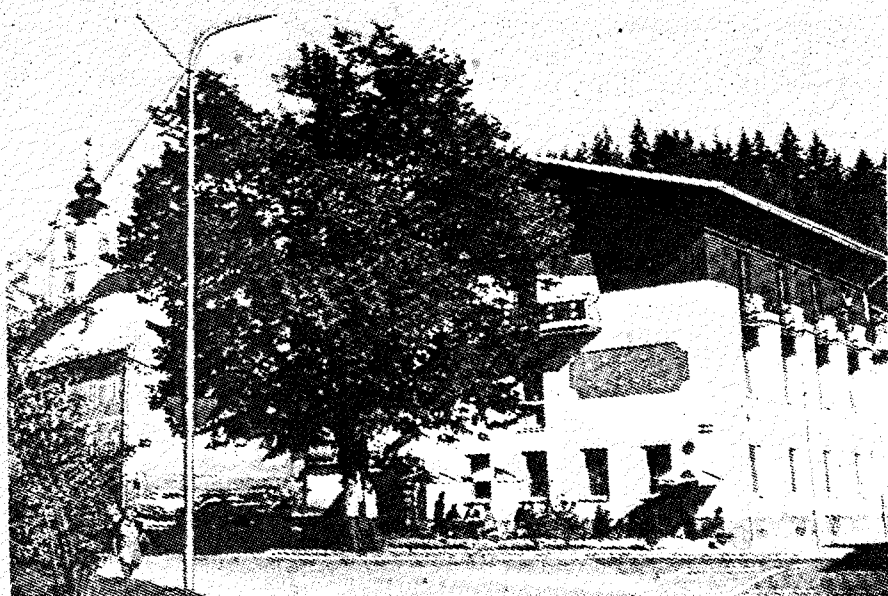
bodo zares uspešne, upoštevati določena pravila. Drugje po svetu imajo posebne zabojnike za odlaganje papirja, ki jih ljudje tudi dosledno uporabljajo. S tem je omogočeno, da pač odložiš odpadni papir kadarkoli, in ne le ob akciji. Za nas velja dejstvo, da še vedno pridobimo največ odpadnega papirja v industriji. Podobno velja tudi za steklovino. Ali mora imeti vsako me-

GOSTINSKO PODJETJE PECA MEŽICA

INVALIDI, BORCI, REZERVNI OFICIRJI
PRIPOROČAMO VAM OBISK KOROŠKE, KJER BOSTE DOBRO POSTREŽENI V

HOTELU PECA V MEŽICI
GOSTILNA BRAMČORNIK PRI PREVALJAH

CENA PENZIONA 1.500,00 din
IZLETI: V AVSTRIJO
NA PECO
NA RADUHO
NA URŠLJO GORO
NA POLJANO PRIZORIŠČE ZADNJE BITKE V NOB
ORGANIZIRAJO SKUPNE PIKNIKE V NARAVI V DOLINI TOPLE, V JAZBINI IN ŠENTANJELU.
SKUPINAM NA ŽELJO DODELIMO ŠOLANEGA TURISTIČNEGA VODIČA.



Achille Lauro in ugrabitev ugrabiteljev

V prejšnji številki smo zapisali, da se je Bližnji vzhod z izraelskim napadom na sedež PLO v tuniziji ponovno znašel na prelomni točki. Izraelski napad je med drugim ustavil skoraj vsa prizadevanja za miro-ljubno rešitev bližnjevzhodne krize, razmere pa so se dodatno zaostrele po dogodkih v zvezi z ugrabitvijo razkošne italijanske ladje Achille Lauro, še zlasti pa z ameriško »ugrabitvijo ugrabiteljev«.

Dogodki po izpustitvi talcev so bolj ali manj znani, čeprav nekatere stvari ne bodo znane nikoli. Po uboju ali bolj smrti ameriškega državljanca Leona Klinghofferja, za katerega ugrabitelji pravijo, da je umrl naravne smrti, je Washington ukazal ugrabitev egiptovskega letala s palestinskimi ugrabitelji, ki sta jih spremljala Abu Abas in še neki palestinski voditelj. Ameriška akcija je na ameriških tleh res nalezljiva na ugoden odmev, kajti dejanje naj dokaže, kako se Reaganova administracija z vsemi razpoložljivimi sredstvi bojuje proti terorizmu. Razburjenje ameriške javnosti je zajel val odobravanja, češ da je že skrajni čas, da Združene države Amerike pokažejo zobe mednarodnemu terorizmu. Zadržanost nekaterih ameriških strokovnjakov in politikov pa se zdi ob splošnem odobravanju primernejša, saj se zavedajo da utegnejo takšne in podobne akcije povečati napetost in protiamerikanizem v arabskem svetu. S

tem v zvezi se namreč zastavlja vprašanje varnosti ameriških državljanov na Bližnjem vzhodu.

Egiptovski predsednik Hosni Mubarak je akcijo ameriških vojaških pilotov označil kot »piratsko dejanje«, poleg tega da je samo dejanje v svetu sprožilo plaz številnih kritik, da ga je veliko držav označilo kot nedopustno prekoračitev mednarodnega prava, je dejanje zlasti zaostrelo odnose v sicer zavezniškem trikotniku ZDA-Italija-Egipt. Ogorčenje v Kairu je toliko bolj razumljivo, kajti ne gre samo za nedopustno »ugrabitve ugrabiteljev«, temveč za mnogo obsežnejšo problematiko miru na Bližnjem vzhodu. Ravnanje ameriške strani je namreč ne glede na pojasnila mogoče razumeti kot izraz nezaupanja do Kaira, še zlasti v zvezi z Mubarakovimi prizadevanji za mirovni proces na Bližnjem vzhodu. Za to si je egiptovski predsednik v minulem obdobju brez dvoma prizadeval. Prav na to zdaj opozarja-

jo tudi nekateri ameriški politiki, saj dopuščajo možnost, da se bo Egipt v prihodnosti pospešeno zbližal z bolj radikalnimi arabskimi državami, kar utegne Washingtonu in njegovim interesom na BV samo škodovati.

Vodja Fronte za osvoboditev Palestine Abu Abas, ki je osebno sodeloval v uspešno sklenjenih pogajanjih s štirimi ugrabitelji ladje Achille Lauro, se je te dni za kratek čas mudil tudi v naši državi. Ob tem velja poudariti, da je legitimno vodstvo Palestinske osvobodilne organizacije odločno obsodilo dejanje palestinskih skrajnežev, in to kljub temu, da se je ugrabitev zgodila, kar je seveda ne opravičuje, v izraziti plimi ekstremizma. Neposredno jo je namreč spodbudila akcija izraelskih phantomov na sedež PLO v Tuniziji. Ob tehnično »briljantno« izpeljani akciji Američanov, ki so ugrabili ugrabitelje v egiptovskem letalu, ne gre verjeti dejstvu, da so Američani pred štirinajstimi dnevi »spregledali« let izraelskih lovcev na tunizijsko ozemlje. Še več, vse bolj se utrjuje spoznanje, da so Američani za napad na štab PLO v Tuniziji morali vedeti! In prav neverjetne se zdijo zdaj ameriške obtožbe, da je prav

Abu Abas vodil celotno ugrabitev italijanske ladje Achille Lauro.

Ameriške oblasti so od uradnega Rima zahtevale izročitev palestinskih skrajnežev, hkrati z njimi tudi Abu Abasa. Četverica skrajnežev je zdaj zaprta v dobro straženem zaporu v Siracusi in čaka na sojenje po italijanskim zakonih. Kolizija med zakoni ZDA in italijanskimi se zdi ob tem neutemeljena, vendar le do trenutka, če spregledamo italijansko-ameriško zavezništvo v duhu sil pakta NATO. Italijanske oblasti se morajo namreč ravnati po svoji veljavni zakonodaji, šele potem pa po interesih, ki jih utegne vsiljevati ta ali oni zaveznik. Premier Craxi se je, kljub protestom opozicije, odločil po svoji vesti in poštenju in ravnal v skladu z italijanskimi zakoni.

Prav tako se zdijo neutemeljene kritike na račun jugoslovanskega stališča da razpleta afere z ugrabitelji oziroma do pogajalca Abu Abasa. Morda bodo nekateri Abasovo bivanje pri nas označili kot politično senzacijo, ki jo bodo različne strani skladno s svojimi interesi tudi različno razlagali. Na dlani je, da je Abu Abas v našo državo prispel kot državljani, ki mu nihče v Italiji, od koder je pripotoval, ni odrek legitimnosti. Prispel je kot tujec, ki ga je tretja stran proti svoji volji privlela na italijansko ozemlje. Znano je stališče naše države do terorizma v svetu, ne glede na to, od kod prihaja in v kakšni obliki.

Obsojamo ga, pa najsi prevzema obliko posamičnega, skupinskega, državnega ali drugega. Če smo pri ocenjevanju mednarodnega terorizma dosledni, potem ga moramo brez izjeme obsoditi, ne glede na njegov izvor in ozadje. In nadalje. Terorizem je na nek način tudi zrcalna podoba moralne krize današnjega sveta, zato nanj ne bi smeli odgovarjati predvsem s silo, temveč zlasti v smislu doprave vzrokov, ki so spodbudili današnje razmere.

Mohamed Abu Abas predstavlja voditelja pro-Arafatove Palestinske osvobodilne fronte, ki jo je tudi ustanovil. Kot njen vodja je po funkciji član izvršilnega komiteja PLO, telesa, ki na najvišji ravni združuje voditelje palestinskih frakcij. Palestinska osvobodilna fronta je številčno relativno majhna skupina, ki je nastala kot veja Generalnega poveljstva Ahmeda Džibrila. Njegova skupina se je konec šestdesetih let odcepila od sicer bolj znane Ljudske fronte za osvoboditev Palestine. Džibrilova skupina je danes pod močnim vplivom Sirije in Libije in je uperjena proti Jaseru Arafatu. Skupina Abu Abasa se je dvignila iz anonimnosti konec sedemdesetih let z oboroženimi napadi na severna izraelska naselja na libanonskem ozemlju. Ob sedanjem poznavanju ozadja dogodkov velja poudariti, da je Abas kot voditelj Palestinske osvobodilne fronte in z mandatom Ja-

serja Arafata osebno sodeloval v uspešno sklenjenih pogajanjih s četverico ugrabiteljev ladje Achille Lauro.

Ladjo in ugrabljene potnike bi lahko doletela še drugačna usoda, čeprav drži, da se je dogodek srečno končal. Velja se spomniti podobnih ugrabitev plovnic objektov v novejšem času. Na primer leta 1961, ko so v Karibih ugrabili portugalsko potniško ladjo Santa Maria s 600 potniki. Aktivisti generala Delgada so na ta način protestirali zoper trmo-glavljenje fašističnega režima. Dobrih deset let kasneje so pripadniki Ljudske fronte za osvoboditev Palestine in japonske Rdeče armade razstrelili tankerja v Singapurju in zasegli lokalni trajekt. Izsili so, da jih je posebno japonsko letalo prepeljalo na varno v Aden. V Karačiju so marca leta 1974 muslimanski gverilci zasedli grško tovorno ladjo in zahtevali v zameno za življenje članov posadke izpustitev dveh Palestincev, obsojenih v Atenah. Rdeči Khmeri so leto kasneje zaplenili ameriško trgovsko ladjo Mayaguez v bližini kampučijske obale. Nato je sledila pravcata pomorska vojna med Khmeri in Američani, pri čemer so krajši konec potegnili Khmeri.

V najnovejši teroristični akciji, v primeru ugrabitve Achille Lauro, so jo potniki, z izjemo ameriškega državljanca, srečno odnesli, o ugrabiteljih pa naj odloča italijansko sodstvo.

M. Lamprecht

Obdobje političnega bumeranga

Med evropskimi opazovalci prevladuje mnenje, da po novembrskem srečanju voditeljev obeh super sil Mihaila Gorbačova in Ronalda Reagana politične razmere na svetu ne bodo mogle ostati takšne, kakršne so zdaj. Pogajanja ne bodo potekala le zaradi tega, da bi o njih pisali, temveč da bi se položaj na svetu zboljšal.

Težko je verjeti v zboljšanje, pa če je še tako zaželeno. Pokazalo se je namreč, da za mednarodne odnose v celoti ni tako pomembno neko izolirano teroristično dejanje nerazumnih ali v obup prignanih posameznikov, kakor nasilje politike s pozicije sile. To je tedaj, ko država vzame pravico v svoje roke in jo kroji po svojih specifičnih interesih in merilih.

Ameriški poseg nad Sredozemskim morjem je proces miru na Bližnjem vzhodu potisnil vsaj za 10 let nazaj! Sredozemske vode je razburkal do nevarnega obsega, ko je ogrožena splošna varnost ter tudi suverenost in ozemeljska nedotakljivost vsake izmed obalnih držav.

Sestavni del ameriškega posega je tudi njihovo čudno in nespametno razmišljanje ter celo napoved »kaznovanja« Egipta, dozdej glavne opore ameriške politike v arabskem svetu, nato pa tudi Italije, ker se ni odrekla svojih suverenih pravic v korist Amerike. Po enako težko razumljivi logiki so sem – med tiste torej, ki jih kaže kaznovati – uvrstili tudi Jugoslavijo, »prvo nevtrarno« (verjetno so le mislili neuvrščeno) komunistično državo, ki je kot suverena država zavrnila izročitev palestinskega voditelja Mohameda Abasa.

V pripravah na ženevsko srečanje Gorbačova in Reagana so ponovili glavne točke dogovora o tem, kaj je strateško orožje. To so tista sredstva, katerih doseg je več kakor 5000 kilometrov, njihova udarna moč pa več kakor 10 kiloton. Zdaj, ko se ozračje pred Ženevo ogreva, je tudi ta dogovor na majavih nogah. Še bolj majavo pa je stališče do tega, kaj je teror in kdo je v nekom določenem obravnavanem primeru dejanski krivec. Američani za zdaj niso sposobni trezno premišljati o tem področju mednarodnih odnosov. Preveč so nav-

dušeni zaradi prvega učinkovitega obračuna z ugrabitelji. Na takšno priložnost so čakali vse od katastrofalnega poskusa predsednika Jimmyja Carterja, da bi rešil ameriške talce iz veleposlaništva v Teheranu.

Zdaj so se končno le izkazali, dobili so zadoščenje za prejšnjo »žalitev«. Nastaja pa vprašanje, kaj zdaj? Resna nevarnost je, da se Američani ne bodo znali več ustaviti, temveč bodo ustalili politiko maščevanja. To pa bi brez dvoma dalo predvsem krila totalnemu nasilju in ogrožanju mednarodne varnosti. Zelo težko je razumeti dejstvo, da najvišji ameriški voditelji vztrajajo pri »aktivni in agresivni obrambi«, kajti po njihovem takšen način boja s teroristi dovoljujejo tako imenovane preventivne udarce in represivne napade, katerih obseg določajo v Washingtonu. Mišljene so ameriške akcije zunaj ameriškega ozemlja, akcije, kakršne uprizarja sicer izraelski državni terorizem.

Ni se mogoče strinjati z mnenjem, da si Američani po svoje zamišljajo obrambo, kajti potem bi se morali že kar kmalu sprijazniti s prizadevanji za mednarodno uvedbo neke ameriške »folklorne posebnosti«, to je linčanja. Ne gre pozabiti, da nasilje ni ločeni fenomen mednarodnega življenja.

Marjan Rožič na obisku na Tržaškem

Član predsedstva SZDLJ Marjan Rožič je prejšnji teden skupno s sekretarjem Turistične zveze Jugoslavije Perom Djokovićem in funkcionarjem RTV Ljubljana Vladom Žlajpahom obiskal Tržaško, kjer je bil gost Primorskega dnevnika in Založništva Tržaškega tiska. Prvi del pogovorov, pri katerih je bil tudi generalni jugoslovanski konzul v Trstu Drago Mirošič, je zadel trenutni položaj slovenske narodnostne skupnosti v Italiji in njene napore za uzakonitev globalnega zaščitnega zakona. Po spodbudnih premikih v prejšnjih mesecih kaže, da je v Rimu nastal začasen zastoj. Posebna komi-

sija, ki pripravlja osnutek zakona, se je pod pritiskom nacionalističnih krogov odrekla nadaljnjim avdicijam predstavnikov slovenskih ustanov in političnih organizmov. Tovariš Rožič je tem prizadevanjem izrekel popolno podporo celotne jugoslovanske federacije. SZDLJ vzdržuje stalne in tesne stike z vsemi italijanskimi demokratičnimi strankami ustavnega loka in na tem nivoju vpliva, da bi bil čimprej priznan tak zaščitni zakon, ki bi zadovoljil manjšino samo. Za učinkovitejši vpliv in pritisk je potrebno seznanjati vse republike o trenutnem stanju. Na tem sestanku so se natančno dogovorili o tem.

Rožič je ob tej priložnosti seznanil sogovornike o sedanjih stabilizacijskih naporih Jugoslavije in se navedbe dotaknil gospodarske politike. Beseda je tekla tudi o možnostih turističnega razvoja in ZTT naj bi prevzel vlogo turističnega informatorja v zamejstvu. Pred koncem obiska se je Marjan Rožič srečal z vodstvom in člani ansambla Slovenskega stalnega gledališča, te osrednje kulturne ustanove, ki zaradi deficitarnega finančnega položaja preživlja hude trenutke. Morali so že uvesti stabilizacijske ukrepe s krčenjem števila osebja in predstav.

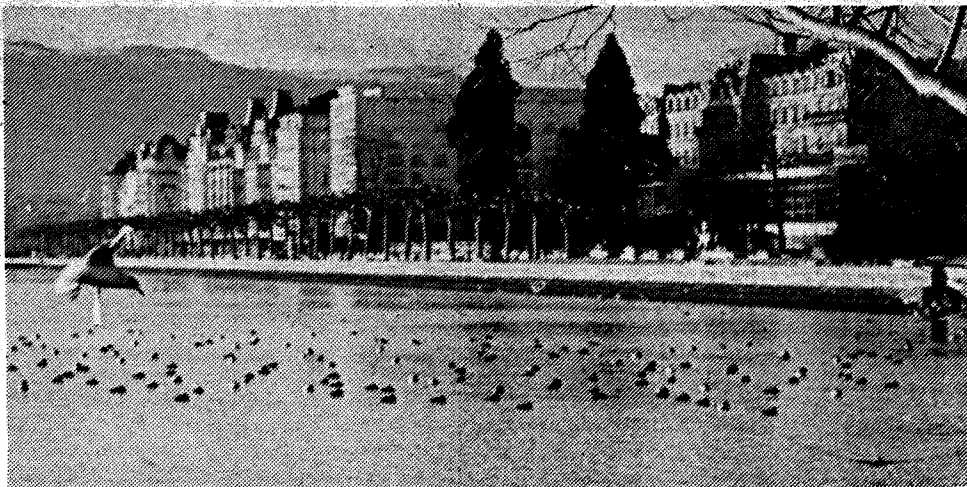
Boris Simoneta

Ključno vprašanje je reševanje ali omilitve temeljnih problemov in krivic, s katerimi se terorizem hrani, pa naj se ameriški zunanji minister George Shultz še tako razburja, kakor se je prejšnji teden v Bruslju, ko so ga novinarji vprašali, ali res verjame,

da je mogoče nasilje odpraviti z nasiljem.

Veliko več je v zvezi s predženevskim razpoloženjem vprašanj kakor pa odgovorov. Ali je čufiti dovolj volje, ali je dozorela želja, da bi se svet dokončno odrekel poti, ki vodi v katastrofo? Orožje, vojni faktor, je postalo skorajda neodvisna sila družbenih dogajanj. Ne le v odnosih med najmočnejšimi na svetu, temveč tudi pri reševanju težav v odnosih z manjšimi, ponosnimi državami. Manever z ameriško letalonosilko Saratoga – v dubrovniško pristanišče je priplula neposredno nato, ko so njena letala sodelovala v piratski akciji nad Sredozemljem – ter javno izražanje nekakšnega razočaranja nad jugoslovanskim stališčem priča, kako zelo so nekateri odgovorni dejavniki v ZDA izgubili sposobnost, da bi trezno ocenili stališča suverene in neuvrščene Jugoslavije. Medsebojni odnosi se morajo razvijati v skupnem in splošnem interesu, nikakor pa ne na škodo temeljnih pravic naše države. Znani Titov »nikoli« vsem tistim, ki so segali po Jugoslaviji in pritiskali nanjo, je tudi danes še vedno »nikoli«!

FLORIJA LAJMIŠ



Po poteh sardincev

Naši ljudje v »posebnih kazenskih enotah« in »slovanskih četah«

V počastitev 40-letnice osvoboditve ter vrnitve v domovino nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji so v petek, 18. oktobra 1985, odprli (v Jamski restavraciji v Postojni) dokumentarno razstavo pod naslovom »Po poteh sardincev« (podnaslov: Naši ljudje v »posebnih kazenskih enotah« in »slovanskih četah«). Temeljno gradivo za razstavo je bilo zbrano ob akciji za pisanje knjig o sardincih (1965-1973), nekaj dodatnega gradiva pa je bilo zbrano tudi v poznejšem obdobju. Razstava Po poteh Sardincev bo nato postavljena tudi v vseh občinskih središčih na Primorskem, nato pa bo shranjena v Pokrajinski arhiv v Koper, kjer so shranjene tudi vse druge razstave o prekomorskih brigadah in drugih prekomorskih enotah NOVJ. Razstavo je tehnično pripravil Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane.

Kmalu po zasedbi Primorske, Istre in dela Dalmacije leta 1918 so italijanske oblasti poslale skupine aretiranih v internacijo na Sardinijo. Italijanske vojaške oblasti pa so začele pošiljati na Sardinijo tudi slovenske vojake, ki so se jim zdeli politično nevarni.

Leta 1931 so vojaške oblasti na Primorskem in v Istri prejele ukaz, da mora čim več primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov služiti vojaški rok na Sardiniji. Zaradi tega so bile leta 1932 v Gorici demonstracije slovenskih fantov. Leta 1933 in 1934 je bilo v 46. pehotnem polku v mestu Cagliari 60 odstotkov primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov in 40 odstotkov Sardincev.

Leta 1935 so fašistične oblasti poslale v konfinacijo na

otoku organizira med vojaki slovenske in hrvatske narodnosti odbore za boj proti fašizmu. Smrekar je to nalogo dobro izpeljal. Osvobodilni tisk je razširil po vsej Sardiniji.

Kmalu po tem dogodku je fašistična policija odkrila pri slovenskem vojaku letak OF. Nato sta bila aretirana še dva pripadnika posebne kazenske enote, na Primorskem pa dva civilista. Proti Ivanu Sivcu in Sužida pri Kobarižu, Milanu Krivicu iz Loma na Tolminskem, Josipu Kutinu iz Kobariža, ki so bili aretirani na Sardiniji, ter Josipu Kofolu iz Drobočnika pri Mostu na Soči in Jožefu Brezavščku iz Vrš pri Čepovanu, ki sta bila aretirana doma, se je začela dolga politična preiskava. Jeseni istega leta so vso skupino preselili v

skih Hrvatov. Nekaj tisoč jih je bilo v južni Italiji in na Siciliji, tri čete (215., 216. in 217.) pa so bile v Grčiji (Kefalonija, Krf in Peloponez). Vseh Primorcev in Istranov v posebnih kazenskih enotah je bilo okrog 35.000.

Življenje v posebnih kazenskih enotah na Sardiniji je bilo eno samo trpljenje. Stanovali so v starih vojašnicah ali pa so taborili v majhnih vojaških šotorih. Spali so na tleh ali na golih deskah. Delali so najrazličnejša dela; veliko jih je guralo v rudnikih in kopalo svinčeno in cinkovo rudo, mnogi so delali v gozdovih, v pristanščih, na letališčih itd. Za vsak najmanjši prestopok so jih kaznovali, na primer privezovali h kolu itd. Ljudje so se vlačili naokrog izčrpani, umazani, razstrgani, napolnjeni medlih in upadlih obrazov od malarije itd. Malarija je bila največji sovražnik naših ljudi, saj jih je zaradi te bolezni tudi veliko pomrla.

Pred kapitulacijo Italije je bilo na Sardiniji okrog 150.000 italijanskih in okrog 20.000 nemških vojakov. Zaradi izdajstva nekega italijanskega generala, ki bi moral izdati povelje, da naj takoj uničijo nemško motorizirano divizijo, se je nemška vojska mirno umaknila s Sardinije na Korziko in od tod na celino. Šele 17. septembra 1943, ko nemške vojske skoraj ni bilo več na Sardiniji, je omenjeni general izdal povelje za nastop proti okupatorju.

Ko se je začela nemška vojska umikati z otoka, so jo nekatere italijanske enote začele samoiniciativno napadati; med njimi jo je napadel tudi strojnični bataljon pri kraju Nuoro, v katerem je bilo 120 Primorcev in Istranov.

Organiziranje prostovoljcev

Zavezniki so prišli na otok skoraj neopazno, 21. septembra 1943, in se začeli pojavljati na letališčih in v pristaniščih. Na Sardiniji so se fašistični častniki, dotedanji preganjaci v posebnih kazenskih enotah prek noči prelevili v zaveznike britanske in ameriške vojske. V imenu tega zavezništva so še naprej gonili na prisilno delo od lakote in bolezni onemogle primorske Slovence in istrske Hrvatke.

Konec leta 1943 se je na Sardiniji nenadoma pojavila misija NOVJ, ki so jo sestavljali Jovan Vukmanović (Crnogorec), Ljubo Osterc (Slovenec) in Zoran Kralj (Slovenec, doma iz Trebeš pri Trstu). Delegacija je prišla na otok, da bi urenila repatriacijo jugoslovanskih vojnihi ujetnikov in političnih zapornikov, ki so jih italijanske oblasti osvobodile na pritisk zaveznikov šele konec leta. Misija je prišla v stik tudi s pripadniki posebnih kazenskih enot. Vse četa (razen ene, ki ni zvedela za njen prihod) so izročile delegaciji spomenice s podpisi. V njih so izjavili, da prostovoljno vstopajo v NOVJ, in prosili, naj jim omogočijo

Štirideset let OZN

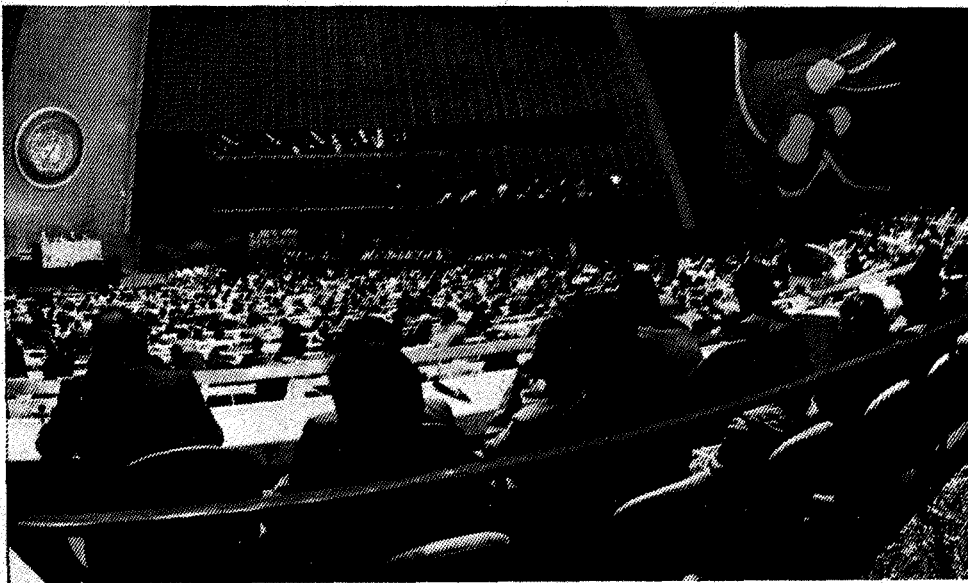
Po besedah generalnega sekretarja Organizacije združenih narodov bo slovesno zasedanje generalne skupščine, 24. oktobra, prišlo v diplomatsko zgodovino kot doslej najbolj reprezentativno in množično zborovanje najvišjih svetovnih državnikov vseh časov. Še nikoli doslej se namreč toliko najvišjih državnikov iz različnih družbenopolitičnih sistemov ni zbralo na enem kraju, da bi razpravljali o skupni prihodnosti človeštva. Svoj prihod na slovesno zasedanje je napovedalo več kot 60 predsednikov držav in vlad in približno 130 zunanjih ministrov.

Ko govorimo o Združenih narodih, ne moremo mimo dejstva, da je večina držav v svetovni organizaciji neuvrščenih in držav v razvoju. Njihova vloga pri delu in uresničevanju akcij in temeljnih načel Združenih narodov je za to nezamenljiva.

Še zlasti v letošnjem jubilejnim letu so neuvrščeni sklenili, da bo jubilej vsebinske in delovne narave. Na sedežu ob Vzhodni reki bodo zato organizirali vrsto

Združenih narodov kot gibanja neuvrščenih.

Neuvrščene države od leta 1976 pod pokroviteljstvom Koordinacijskega biroja neuvršenih sicer sklicujejo redne in izredne sestance na ministrski ravni. Za letošnje leto, leto jubilejev pa so ustanovili poseben delovni komite, prav tako na ministrski ravni, in sicer z namenom, da kljub nekaterim nasprotovanjem s strani blokovskih držav izrabijo jubilej kot priložnost za nov politični dialog na najvišji ravni, seveda pod okriljem Združenih narodov. Dialog naj zajame vprašanja univerzalnega popuščanja in iskanja rešitev najbolj žgočih svetovnih kriz in problemov, še zlasti obnovev multilateralnih pogajanj med Severom in Jugom. Prav srečanje najodgovornejših državnikov, za kar so dali pobudo neuvrščeni, naj spodbudi tudi bolj učinkovito delo Združenih narodov, ki se spopadajo s številnimi pritiski z jasnimi cilji erozije njihove mednarodno priznane vloge.



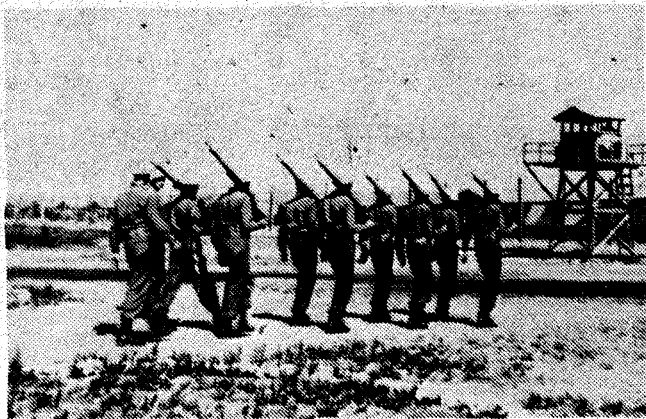
mini in maxi srečanj voditeljev neuvršenih in drugih držav. Cilj takšnih in podobnih srečanj na vrhu in akcij za njihovo vsebinsko izvedbo niso prizadevanja po spremembi Ustanovne listine Združenih narodov, temveč zlasti prizadevanja za nadaljnji razvoj njenih načel v smislu delovanja svetovne organizacije kot najzvestejšega posredovalca interesov vsega človeštva za učinkovitejšo uresničevanje njihovega zgodovinskega poslanstva.

Družina neuvršenih se zaveda, da je blokovska konfrontacija dosegla svoje meje. Kljub temu pa neuvrščeni dopuščajo možnost, še bolj pa razglašajo potrebo po novem popuščanju napetosti in presega nju nasprotij pa čeprav stvarna dejstva ne govorijo temu v prid. Seveda bi bilo iluzorno pričakovati hitre spremembe na tem področju. Obnovev pogajanj med velesilami in njihovimi bloki neuvrščeni in države članice Združenih narodov brez dvoma podpirajo, vendar jasno in glasno zahtevajo, da kakršnikoli kompromisi ne smejo prizadeti interesov tretjih in držav v razvoju. Zgodovinska izkušnja uči, da politika sile in pritiskov dolgoročno gledano ni obrodila sadov. Hkrati se je zavest narodov razvila do te mere, da vrnitev v prejšnje stanje ni možna. Skozi takšno optiko moramo presojati mednarodne akcije, zlasti tiste skupne multilateralne, tako v okviru

Ob že znanih prizadevanjih blokovskih držav, ki Združene narode jemljejo kot podaljšano roko svoje politike, se le-ti srečujejo z nevarnim in brezplodnim kopičenjem vse večjega števila resolucij, ki ob neuresničevanju samo zmanjšujejo učinkovitost in smiselnost dela svetovne organizacije. Tudi zato bodo nujne nekatere spremembe pri razširitvi delovanja Združenih narodov v skladu z Ustanovno listino, ne pa v smislu nadaljnje razgraditve njenih temeljnih načel.

Neuvrščeni si konkretno prizadevajo, da bi pravico do miru in svobode v Združenih narodih oplemenitili z novo temeljno pravico človeka in naroda do razvoja. Pobude neuvršenih v tem kontekstu tečejo v dveh smereh. Prva v smeri razorožitvenega procesa, v obliki posebnega zasedanja Generalne skupščine o razorožitvi, in druga v smeri prizadevanj za spremembo sedanjih razmer v svetovnem gospodarstvu in v mednarodnih ekonomskih odnosih. Čeprav nekatere najbolj razvite države slednjim prizadevanjem niso naklonjene, se zdi več kot primerna napoved, da utegnejo na sedežu svetovne organizacije organizirati neformalno srečanje med voditelji razvitih in držav v razvoju, na katerem naj bi razpravljali prav o obnovitvi globalnih gospodarskih pogajanj med razvitimi in državami v razvoju.

M. L.



Leto 1945. Taborišče nemških vojnihi ujetnikov v južni Franciji, ki so ga stražile naše stražarske čete.

Sardinijo skupino Slovencev iz okolice Kopra.

Primorskemu Slovincu in istrskemu Hrvatju je pomenila Sardinija popolno osamitev. Zato so fašisti med drugo svetovno vojno zbrali tam množico Primorcev in Istranov, ki so se jim zdeli nevarni.

Takoj po vstopu Italije v vojno, 10. junija 1940, so prejele poveljstva italijanskih divizij ukaz, da morajo iz svojih vrst izločiti vse vojake slovenske in hrvatske narodnosti. Izločence so uvrstili v posebne kazenske enote. Okrog 3000 pripadnikov teh enot so že avgusta 1940 poslali na Sardinijo. Na otoku so jih kot vojne ujetnike vodili pod stražo na prisilno delo. Fašisti so si na vse načine prizadevali, da bi zlomili njihovo zavest. Ze leta 1942 so jih začeli na otoku postavljati tudi pred vojaška sodišča.

Prve aretacije

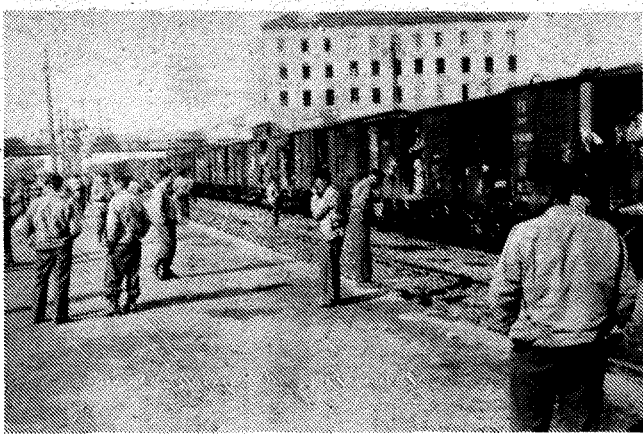
Med prvimi sta bila obsojena na več let zapora Vladimir Če par z Barke pri Vremskem Britofu in Rudolf Škabar iz Repentabra pri Trstu. Oba sta pisala domov, da jih bo odrešil »beli medved« (Sovjetska zveza oziroma Rdeča armada). Ko pa so fašistične oblasti odkrile, da je začela med pripadniki posebnih kazenskih enot na Sardiniji delovati OF, so sklenili, da priredijo zastraževalni sodni proces. Februarja 1942 je prišel domov na kratek dopust zaradi očetove smrti Zdravko Smrekar s Kneže. Doma mu je Janko Kralj iz Morskega pri Kanalu zaupal naloge, da se vrne na Sardinijo in s seboj odnese večjo količino narodnoosvobodilnega tiska ter da na

zapore Regina Coeli v Rimu, da bi jim sodili pred posebnim sodiščem za zaščito države. Sivec in Krivec sta bila obsojena vsak na 30 let zapora, kutin na 26 let, Brezavšček in Kofol pa vsak na 24 let. Sivca so odpeljali v kaznilnico na skalnatih čerih otočka Soglio Santo Stefano.

»Politično nezanesljiv«

Tak pred napadom na Jugoslavijo, aprila 1941, so vojaške oblasti na Primorskem in v Istri na veliko mobilizirale. Na vojnihi okrožjih so mobilizirancem pripeli na levi rokav trak s črkami SP (»sospetto politico-politično nezanesljiv«). To je bil znak, da bodo uvrščeni v posebne kazenske enote. Ker sta se vojna z Grčijo in napad na Jugoslavijo za fašiste »srečno« končala, so začele vojaške oblasti starejše letnike pošiljati domov. Toda že čez leto dni so se razmere na Primorskem in v Istri temeljito spremenile. Jeseni 1942 se je partizanstvo močno razmahnilo. Fašisti so se hudo vznemirili. Za primorske Slovence in istrske Hrvatke potlej ni bila več navadna, temveč prisilna mobilizacija.

V strahu, da ne bi fantje in moške odšli v partizane, so začeli oboroženi fašisti skupaj z vojaki obkoljevati vasi in pobirati vse, ki so bili sposobni za orožje. Pobirali so vse od letnika 1900 pa vključno do letnika 1926. S tovarnjaki so jih odvažali do najbližjih karabinjerskih postaj, od tod pa v zaprtih živinskih vagonih v zbirna središča. Do spomladi 1943 se je v posebnih kazenskih enotah na Sardiniji nabralo okrog 12.000 primorskih Slovencev in istr-



Pripadniki »slovanskih čet« med kratkim počitkom v Padovi, ki so se 1945. leta vračali v domovino.

bile objavljene v listu Nova Jugoslavija (1. aprila 1944). Nato je NKOJ zahteval od zaveznikov, naj primorskim Slovincem in istrskim Hrvatom omogočijo vrnitev s Sardinije domov, v Jugoslavijo. Zavezniki so obljubili, da bodo to naredili, besedo pa niso držali.

Italijanski častniki in podčastniki, zvesti vladni Pietra Badoglija, so imeli slabe izkušnje s primorskimi Slovinci in istrskimi Hrvatji. Ker so ti izjavili, da se želijo bojevati proti nemškemu okupatorju, so jih veliko oborožili in uvrstili v divizijo Sabauda, ki so jo novembra in decembra 1943 premestili na Sicilijo. Tam so naši ljudje zvedeli za prekomorje v Gravi in Carbonari. Množično so bežali tja in se prebili v dva partizanska tabora.

Misija NOVJ še ni odšla z otoka, ko so Američani prve posebne kazenske enote že skrivaj premeščali na Korziko,

očito z namenom, da jim onegogočijo odhod v Jugoslavijo. Nekatere čete so odhajale s Sardinije na čelu s slovensko zastavo in petokrako rdečo zvezdo. Mislili so, da jih premeščajo v južno Italijo, od koder bi krenili v domovino. Bili so pa hudo razočarani, ko so jih Američani začeli izkrcavati na Korziki. Z njimi so bili še vedno italijanski častniki s skupinami oboroženih vojakov. Primorski Slovinci in istrski Hrvatji so se jim postavili po robu. Tako so Američane prisilili, da so Italijane poslali na Sardinijo, na njihovo mesto pa so prišli ameriški častniki.

Položaj primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov, ki so prišli na Korziko sestradani in izčrpani, se je hitro popravil. Dobili so nove ameriške vojaške uniforme. Hrano so dobivali enako kot ameriški vojaki.

(se bo nadaljevalo)

Iz zveznega gradiva O zdravstvenih vprašanjih borcev in vojaških invalidov

Na zadnji seji predsedstva ZZB NOV Slovenije in v istem tednu tudi na seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije so obravnavali vprašanja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov. Ugotovitve, ki so jih poudarjali na republiški seji, so enake, kakor jih je posredovala komisija predsedstva RO ZZB Slovenije za socialna in zdravstvena vprašanja borcev in vojaških invalidov in smo o njih obsežneje že pisali. Zato tokrat povzemamo tiste ugotovitve, ki zadevajo širši jugoslovanski prostor in jih je pripravila za sejo zveznega odbora zvezna komisija pri ZZB NOVJ.

»Lahko ugotavljamo, da je v zakonih o zdravstvenem varstvu, v normativnih aktih samoupravnih interesnih skupnosti za zdravstvo kakor tudi po poti organizacijskih in kadrovskih izboljšav ter ukrepov borcev in vojaških invalidom zagotovljeno aktivno zdravstveno varstvo, prednost pri zdravstvenih storitvah pa tudi ustrezno ukrepanje za spremljanje njihovega zdravstvenega stanja in pravočasne medicinske pomoči.

V celoti gledano so prizadevanja pozitivno usmerjena, politika, ki je dogovorjena in v normativnem smislu oblikovna. Praktično uresničevanje pa je zelo različno. Medtem ko v nekaterih okoliščinah, praviloma ekonomsko močnejših, z razvito zdravstveno službo (zlasti v mestnih okolišjih) dosegamo vidne uspehe, pa v nerazvitih in

od zdravstvenih središč oddaljenih območjih (z veliko koncentracijo borcev) dosegamo manj očitne uspehe oziroma jih sploh ni. Razen tega so še vedno težave bolnega borca v bolnišnici.

Vprašanje obveznosti kmetov – vojaških invalidov za plačevanje prispevka za zdravstveno varstvo tudi še ni rešeno v vseh republikah in pokrajinah na ustrezen način, kot je to ustrezno rešeno v primeru udeležencev NOV kmetov.

Posebni vidiki varstva, kot so: patronažna služba, zdraviljenje na domu, nega, pomoč in nujne storitve v stanovanju upravičenca ter vsi vidiki preskrbovanja obolelih in borcev samohranilcev ter hudih vojaških invalidov, niso rešeni na ustrezen način v vseh okolišjih.

Zlasti ostro izstopajo problemi vojaških invalidov pri

uresničevanju pravic do ortopedskih pripomočkov, ker so glede na obseg te pravice, roki uporabnosti pripomočkov in postopki za uresničevanje predpisa samoupravnih interesnih skupnosti zdravstvenega varstva delavcev zelo različni. Poleg tega pa so v večini primerov, glede na doslej veljavni pravilnik o oskrbovanju vojaških invalidov z ortopedskimi pripomočki, le ti restriktivni, postopek bolj zapleten, z obveznostjo, da mora biti izveden vsakič ob nabavi novega ortopedskega pripomočka. V takšnih okoliščinah se je položaj vojaških invalidov – uporabnikov ortopedskih pripomočkov – poslabšal in je vprašljiv smisel tega dela zdravstvenega varstva – kot osnovne pravice.

Lahko sklepamo, da v vseh okolišjih niso dovolj izkoriščene samoupravne možnosti za zagotavljanje uspešnejšega in učinkovitejšega zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov, in da družbenopolitična akcija pri usmerjanju delegacij in delegatov v samoupravne strukture – ni dala povsod zaželenih in pričakovanih rezultatov.

Neugodne materialne možnosti, ukrepi politike ekonomske stabilizacije (kot je omejevanje rasti splošne in skupne porabe in podobno), so v nekaterih primerih poudarjene, pri čemer niso bile predhodno proučene možnosti širše solidarnosti, organizacijske spremembe, samoupravno povezovanje in sporazumevanje. Vtis je, da so zakonski predpisi in drugi normativni akti v nekaterih okolišjih le mrtva črka na papirju.

Po drugi strani pa so številni primeri, ko so neugodne okoliščine in materialne težave premagali predvsem zahvaljujoč se dobro organizirani družbenopolitični akciji, zavzemanju delegatov v delegatskih telesih družbenopolitičnih organizacij ter samoupravnih interesnih skupnosti in v drugih samoupravnih strukturah, ob zavzetosti vseh pristojnih subjektov, predvsem pa ob prizadevanju organizacij združenega dela v zdravstvu.

Zato morajo organizacije ZZB NOV zlasti v okolišjih, kjer se posebno kažejo takšne potrebe, s ciljem, da bi bilo zagotovljeno ustrezno zdravstveno varstvo borcev in da bi bilo tudi ustrezno njihovim specifičnim potrebam, neodložljivo intenzivirati svojo dejavnost in morajo spodbujati tudi družbenopolitično aktivnost v okviru SZDL – za zagotovitev višje stopnje solidarnosti in sa-

moupravnih prizadevanj pri iskanju rešitev ter premagovanju obstoječih težav in problemov.

Še naprej si je potrebno prizadevati, da se bo zdravstveno varstvo borcev in vojaških invalidov razvijalo in napredovalo v okviru zdravstvenega varstva delovnih ljudi in občanov in v tej smeri morajo zadolženi organi ter organizacije usmerjati svojo nadaljnjo akcijo, skupaj z ukrepi za izboljševanje in razvoj celotnega zdravstva. Od tega bo vsekakor odvisna tudi raven, kakovost in učinkovitost zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov.

Zato je treba tudi probleme financiranja zdravstvenega varstva borcev in vojaških invalidov urediti tako, da ne bodo pomenili motnje pri uresničevanju politike nadaljnjega izboljševanja tega dela borčevsko-invalidskega varstva.

Da bi odstranili probleme pri oskrbovanju vojaških invalidov z ortopedskimi in drugimi pripomočki ter pri zdravstvenem varstvu kmetov – vojaških invalidov, je potrebno, glede na dejstvo, da gre za relativno majhno število ljudi, ukrepati za njihovo reševanje v vseh okolišjih.

Posebno pozornost bo treba posvetiti tudi problemom borcev in borčevskih (dvočlanskih starčevskih) gospo-

dinstev. S skupnimi prizadevanji ustreznih družbenih subjektov in služb je treba zagotoviti možnosti za te borce, da bodo lahko ostajali v svojih domačih okoljih, medtem ko je treba v skrajno hudih primerih poskrbeti za namestitve v specializiranih ustanovah in domovih.

Razen tega bi morali že pri načrtovanju in gradnji teh domov ter ustanov upoštevati materialne možnosti njihovih potencialnih uporabnikov in se izogibati nepotrebnemu razkošju.

Ta pregled in ocena stanja bi morala pomagati k hitrejšemu in doslednejšemu uresničevanju že sprejetih sklepov, stališč in priporočil. Kajti tisti, ki so jim vsa ta prizadevanja namenjena, ne morejo več dolgo čakati!

Dodajmo k tej oceni zvezne borčevske socialno-zdravstvene komisije še, da so bile v razpravah o teh vprašanjih pogosto omenjene dobre in že uveljavljene oblike dela v SR Sloveniji. To pa ne pomeni, da je v naši republiki že vse lepo in prav rešeno – v vseh občinah. Še vedno se pozna razlika med razvitimi in nerazvitimi občinami in zlasti v tistih delih zdravstvenega varstva, ki ne sodi v najožji krog osnovnega varstva, še marsikaj šepa. V eni od prihodnjih števil TV 15 vam bomo zato skušali »s terena« predstaviti delovanje patronažne službe – z njenimi uspehi in težavami.

B. Ž. J.

Kako živijo vojaški invalidi

Kar se da skromno

Na ljubljanskem viškem referatu za borce in vojaške vojne ter mirnodobske invalide in žrtve vojne smo se oglasili, da bi nam posredovali nekaj naslovov vojaških invalidov iz njihove občine. Med pregledom kartoteke so nam prijazne referentke v nekaj besedah povedale, da kar veliko: »Vse več jih prihaja, ki doslej niso uveljavljali ne možnosti in tudi ne nekaterih pravic iz borčevske zakonodaje. Tako se na primer število prejemnikov priznavačin, kljub temu da borci tudi umirajo, že nekaj let suče tam okrog 200. Tisti, ki pridejo k nam in se pozanimajo o pravicah ter možnostih, so še na dobrem, bolj težko pa je tistim, ki ne živijo v mestu, ki so nekje na robu, bolni in ne morejo priti do nas, hkrati pa niti natančno ne vedo, kakšne pravice imajo in kakšna pota morajo ubirati zanje...«

Ljudje imajo tisoč težav. Zdaj vstopi vdova, ki želi pojasniti v zvezi s pogrebnimi zadevami za pokojnim možem borcev, za njo neka tovarišica želi urediti svoje vprašanje priznavačine. Odgovori so pozorni in natančni, prijazni. »Žal pa nimamo časa, da bi kdaj stopili še k ljudem«, nam je povedala tovarišica Rozi, ki tako kot njeni dve sodelavki pozna skoraj vsak primer s kartoteke, na pamet.

Zapisali smo si dvajset naslovov in potem malo na rečo in malo na pamet poiskali za začetek Terezijo Volčanšek na Tbilisijski v Ljubljani.

Vesetje z rožami in gobelini

Potem ko sva se že seznanili in prijetno klepetali v skrbno pospravljeni, lični kuhinji njenega enosobnega stanovanja, je prihajala počasi na dan Terezijina življenska zgodba. Nič rada ne vidi, da jo »dajemo v časopis«, skromna je in takšna je bila vse svoje življenje. Nič ne mara za kipenje življenja zunaj domačih zidov. Zadovolji se s televizijo, prijaznimi ljudmi iz soseske, ki ji prinesejo potrebno iz trgovine in se oglasijo na klepetek. Njena velika ljubezen so rože, spretnost pridnih rok pa se kaže v številnih majhnih gobelinah, obešenih po stenah sobe in kuhinje.

Nazadnje je bila v kinu, ko so pred več kot dvajsetimi leti vrteli Mamo Huanito. V

gledališče ne hodi, ne pije in ne kadi. Pravi, da ima majhne potrebe, in zato s pokojnim možem in invalidnino še kar shaja. Dobro pa se zaveda, da bi bilo denarja kaj hitro premalo, če bi si želela privoščiti kaj več. Včasih je sanjerala o potovanjih v daljne dežele, v zanimive kraje po svetu. Branje knjig ji nadomešča resnična doživetja, prebrala pa jih je že lepo število. Navdušuje se nad Pesmijo ptic trnovk, rada ima raznoliko prevodno literaturo. Seveda pa so knjige predraga reč, zato si jih sposoja v knjižnici in pri prijateljih.

»Najraje imam mir, ne maram vznemirjati drugih, kolikor je le mogoče, pa tudi sama najbolj uživam v umirjenosti upokojskih let. Ko sem bila še zaposlena, sta bila moja prva skrb delo in



služba. Potem ko sem upokojila, sem šele poskrbela za stanovanje, čeprav sem dolgo leta pridno varčevala.«

Nerada se spominja vojnih let v Globokem, brežiškega zapora in pretepanja nemških zasliševalcev, ki ji je pustilo trajne posledice v zdravju. Zato s hvaležnostjo omenja svoje sokrajanke in sokrajane, ki ji vedno pomagajo v stiski. Lani, ko je zbolela in nemočna obležala v postelji, ji je tovarišica Slavka Horvat iz njihove krajevne skupnosti nesebično stregla, ji prinašala hrano iz vrta ter ji tudi kaj pospravila. Prav tako ji priskočijo na pomoč tudi Olovčevci pa Galičičeva in Križevci.

Zapisali smo vsa ta imena, ne le zato, ker je najbrž prav takšna pomoč tista prava, ki jo z najrazličnejših sestanov poznamo pod imenom sosedsk pomoč; ta se kaže v različnih krajih, naseljenih in med različnimi ljudmi, na različne načine.

Poslovili sva se nasmejani kot stari znanci in tovarišica Terezija je še enkrat opozorila, naj je nikar ne omenjamo preveč. Ena sama skromnost jo je. Za hip se mi je utnilo, ko sem odhajala iz drugega nadstropja po stopnicah – kar preveč skromnosti za trideset let izpolnjenega dela v tovarni in za pretrpljeno gorje v vojni.

B. Ž. J.

Iz borčevskega tiska

Ali kdo prisluhne borčevskim protestom?

Pred nedavnim so se borci iz Dalmacije, vsi kot eden, postavili po robu dodeljevanju Goranove nagrade zadarskemu književniku Ivanu Aralici, ki je v času evforije nacionalizma stal na čelu in bil pobudnik vseh sovražnih akcij. Odločno so zahtevali, naj odgovorni to odločitev prekličejo in da je treba tiste, ki so pisatelju dodelili nagrado, poklicati na odgovornost. To svojo zahtevo so poslali republiškemu odboru ZZB NOV Hrvaške in verjeli, da bo ta uspešno interveniral pri ustreznih republiških organih (to so spremljala tudi vsa sredstva javnega obveščanja), vendar se do danes ni še nič zgodilo in tudi borci niso dobili nobene odgovora.

Te dni je butnil na dan nov problem, ki ga je mogoče uvrstiti v kontekst z onim o Aralici. Franjo Glavina iz Makarske, ki živi v Zagrebu in je makarski javnosti znan kot pobudnik in začetnik vseh nacionalističnih in sovražnih izpadov v času evforije nacionalizma sedemdesetih let v Makarskem primorju, je bil imenovan na mesto vodilnega v Zgodovinskem arhivu Hrvaške v Zagrebu.

Predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Makarske se je takoj odzvalo in od-

ločno protestiralo proti temu z zahtevo, naj Glavino odstranijo s te funkcije. Enako stališče so imeli tudi na sestanku občinskega odbora ZZB NOV Makarske, ki je bil malo kasneje.

»Kot predsednik Matice Hrvatske v občini Makarska,« je poudarilo borčevsko vodstvo v Makarski, je bil Franjo Glavina pobudnik vseh nacionalističnih izgrediv in sovražnih akcij v makarski občini. Ko pa je bila evforija utišana in so obračunali z nacionalisti, je bil Glavina prvi na seznamu poklicanih s strani družbenopolitičnih organizacij v občini. Da bi se izmaknil javni obsodbi in posledicam, je zapustil Makarsko in se nastanil ter zaposlil v Zagrebu. Nekdo mu je šel na roko...

Svojo nejevoljo ob obnašanju odgovornih, ki so Franju Glavini omogočili to pomembno in občutljivo mesto, je vodstvo borčevske organizacije Makarske izrazilo v pismu, ki ga je poslalo predsedstvu odbora ZZB NOV Split in predsedstvu RO ZZB NOV Hrvaške z zahtevo, naj odstavijo Franjo Glavino s te funkcije, zahtevali pa so tudi odgovornost tistih, ki so mu omogočili, da je dobil vodstveni položaj ustanove, kakršna je Zgodovinski arhiv Hrvaške.

(M. Radmanović, Četvrti jul)

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČ

Ljubljana – O delu komisije za zgodovino NOB pri ZB ŽG Slovenije in Istre

Že proti koncu septembra se je na sežu Železniškega gospodarstva Ljubljane sestala komisija za zgodovino NOB pri ŽG Ljubljane. Vodil jo je na novo izvoljeni predsednik Franc Gaber, medtem ko so se vsi člani zahvalili za večletno uspešno delo dotedanjemu predsedniku Cirilu Mravljetu.

Na omenjeni seji so pregledali zgodovinsko delo o železničarjih med NOV v vseh predelih Slovenije. Dogovorili so se, da se bo nadaljevalo zbiranje gradiva za izdajo druge knjige za področje delovanja železničarjev v NOB na Dolenjskem in z dopolnjevanjem že zbranega

gradiva za Stajersko, Primorsko in Gorenjsko, kjer naj bi skušali dobiti tudi nosilca naloge – pisanja te zgodovine. Za pomoč bodo zaprosili tudi Gorenjski muzej in njegove sodelavce.

Na prejšnjih sestankih so se že dogovorili za pogostejše sestajanje, da bi lahko skupno izdelali kartoteko literature, kopijo kartoteke arhivskega gradiva, ki je že zbrano in drugo. Vsak sodelujoči zgodovinar bo v svojem prispevku pripravil seznam železničarjev, udeležencev NOB z osebnimi podatki in fotografijo. Da pa bi jim šlo delo hitreje od rok, so izrazili željo po sodelovanju še živčih železničarjev – udeležencev NOB. Zato imajo namen razširiti delovanje in številčnost teh komisij po posameznih aktivih in tako doseči kar najširši krog aktivnih sodelavcev.

B. B.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČ

Skupščina Slovenije obravnava poročili o SLO in DS v letih 1981 do 1984

Okrepili smo proces podružbljanja obrambnih priprav

Delegati vseh treh zborov skupščine Slovenije so na zasedanju prejšnji teden med drugim sprejeli tudi poročili o uresničevanju nalog splošne ljudske obrambe ter nekaterih nalog družbene samozaščite v obdobju od 1981 do 1984 in o razvoju teritorialne obrambe v tem obdobju. Uvodni poročili sta imela republiški sekretar za ljudsko obrambo Martin Košir in poveljnik teritorialne obrambe Slovenije generalmajor Edvard Pavčič.

Martin Košir je najprej spregovoril o naših notranjih težavah in kako te ovirajo razreševanje vprašanj skupnega pomena za razvoj naše družbe. Čeprav so političnovarnostne razmere stabilne, moramo zelo realno presojati dejstvo, da prav družbenoekonomske težave spodbujajo delovanje zunanjih pa tudi notranjih sil, ki nasprotujejo samoupravnemu socialističnemu ureditvi.

Krepitev in razvoj SLO in DS

»Čeprav nismo neposredno ogroženi«, je dejal Martin Košir, »mora naše delo in življenje prežemati spoznanje, da je prav od učinkovitosti uresničevanja ciljev dolgoročne gospodarske stabilizacije, od stabilnosti notranjih razmer, zlasti pri odnosih med narodi, med republikami in na socialnem področju, v veliki meri odvisna naša varnost. Hkrati velja to tudi za možnosti nadaljnje krepitve naših obrambnih in samozaščitnih sposobnosti. To je končno tudi temeljno izhodišče, na katerem moramo v prihodnje izpopolnje-

vati naš obrambni in samozaščitni sistem.«

Martin Košir je poudaril, da je za obdobje, ki ga zajema poročilo, na obrambnem in samozaščitnem področju poleg slabšanja zunanjih in notranjih razmer značilno tudi ohranjanje kontinuitete pri krepitvi obrambnih in samozaščitnih sposobnosti. V doktrinarne, sistemskem in normativnem pogledu je v glavnem sklenjen proces izpopolnjevanja in usklajevanja ureditve SLO in DS z doseženo stopnjo razvitosti naše družbe. V tem obdobju se je nadaljeval intenzivni razvoj SLO in DS s poudarkom na širini, vsebinski povezanosti in organizacijski krepitvi obeh sestavin tako, da se v novejšem času kakovost priprav začela postopoma izboljševati, kar je bila značilnost preteklega obdobja.

Podružbljanje ni bilo prekinjeno

»Z obravnavanjem in uveljavljanjem številnih novih sistemskih rešitev, povezanih z vsakdanjimi potrebami in razmerami dela in življe-

nja, smo v praksi spodbudili nadaljnjo krepitev procesa podružbljanja SLO in DS. Z aktivnostmi na vseh področjih obrambnega in samozaščitnega delovanja smo vplivali na krepitev odločilne vloge delovnega človeka in občana, njegovo motiviranost, pripravljenost in sposobnost. Ugotavljamo, da kljub težavam in problemom, s katerimi se srečuje delovni človek in občan v zadnjih letih, podružbljanje obrambnih in samozaščitnih vprašanj ni bilo prekinjeno. Se več, zavestna vključenost posameznika kot temelja naše zasnove SLO in DS se je okrepila. To velja za večino načinov ljudi, ki postopoma postajajo subjekti v vseh delih obrambnosamozaščitne funkcije. Z intenzivno družbenopolitično in strokovno dejavnostjo, zlasti pa z delovanjem družbenopolitičnih organizacij, Zveze komunistov in socialistične zveze smo v obravnavanem obdobju dosegli pomembno uveljavitev SLO in DS,« je med drugim dejal Martin Košir.

V nadaljevanju je Martin Košir poudaril, da smo v minulih letih prenesli številne programe opremljanja teritorialne obrambe, civilne zaščite, upravnih zvez, urejanja prostora za obrambo in zaščito in druge na daljše časovno obdobje. Od 0,51 odstotka narodnega dohodka,

kolikor smo ga 1980. leta namenili za neposredne naloge SLO, je bilo lani v ta namen zbranih le še 0,3 odstotka, kar je že pod ravni najnужnejše materialne osnove, ki je ocenjena na 0,4 odstotka narodnega dohodka. Zaradi razvitosti sredstev vojne tehnike in vojaške sile so v svetu danes vsi ukrepi usmerjeni v to, da se človek zaščiti tam, kjer dela in živi.

Prizadevanja za večjo kakovost

Generalmajor Edvard Pavčič je v svojem uvodu med drugim poudaril, da se je v obdobju 1981 do 1984 teritorialna obramba Slovenije potrdila kot najširša oblika organiziranja in pripravljanja delovnih ljudi in občanov za oborožen splošni ljudski odpor, za določene naloge pri zaščiti in reševanju ob naravnih in drugih nesrečah ter pri preprečevanju in odpravljanju izjemnih razmer. Povečala se je njena povezanost z drugimi sestavinami v enoten sistem SLO in DS na vseh ravneh kot tudi usklajenost z razvojem enot JLA na območju Slovenije.

»Opremljenost enot TO z oborožitvijo in vojaško opremo je zelo dobra. V prihodnjem srednjeročnem obdobju se bo izboljšala še na področju protiletalskih in pro-

tioklepnih zmogljivosti,« je med drugim dejal general Pavčič, na podlagi vzajemnega financiranja teh potreb vseh občin. Vendar pa je rast cen oborožitve in vojaške opreme skokovita, kar omejuje dinamiko opremljanja. Intendantška oprema je slabše prilagojena našim prostorskim in vremenskim razmeram. V prihodnje bomo naše enote v večji meri opremljali s planinsko opremo.«

V prihodnje naj bi pri razvoju teritorialne obrambe okrepili samoupravni položaj delovnih ljudi in občanov, njihovih samoupravnih organizacij in skupnosti in družbenopolitičnih skupnosti na področju SLO in DS. Glede na potrebe in zmogljivosti moramo, po besedah Edvarda Pavčiča, še naprej krepiti povezanost in usklajenost TO v enotnem sistemu SLO in DS na vseh ravneh ter usklajenost njenega razvoja z razvojem JLA na območju Slovenije. Z nadaljnjim posodabljanjem in usposabljanjem moramo, s poudarkom na kakovosti in smiselnosti, večati skupne bomo zmogljivosti teritorialne obrambe za izvajanje namenskih nalog.

Mnenja delegatov

V razpravi o obeh poročilih v posameznih zborskih

delegati opozorili na nekatere vprašanja. Tako so menili, da poleg rednega načrtovanja vzpostavljanja sistem načrtovanja za vojne razmere, kar po njihovem mnenju ni potrebno. Predvsem bi morali poenostaviti metodologijo, saj predvsem v krajevnih skupnostih nimajo ustreznih kadrov. Opozorili so tudi, da so bile do zdaj večje vojaške vaje septembra in oktobra, ko je največ dela na poljih, in bi bilo smiselno jih prenesti v november. S tem bi prav gotovo dosegli še večjo vključenost ljudi v sistem SLO in DS. Z velimi problemi se srečujejo v občinah, kjer veliko ljudi odhaja na delo v druge občine. Tako ponekod komaj zberejo sredstva za najnужnejšo opremo, delegati pa so menili, da stopnja obrambnih priprav ne bi smela biti odvisna od materialnih možnosti posamezne občine. Menili so tudi, da je na obrambnem področju preveč administriranja in bi morali na tem področju vse bolj racionalizirati.

Sicer pa so delegati sprejeli poročili brez večjih pripomb. K temu je prav gotovo prispevala tudi široka javna razprava v vseh družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih. Javna razprava pa je tudi spodbuda za prihodnje delo na tem področju.

Bojan Kuntarič

Usmerjanje mladih v vojaške poklice

Vztrajno delo daje prve sadove

V zadnjih letih se je število aktivnih vojaških starešin slovenske narodnosti zelo zmanjšalo. Vzroki za to so različni, eden od poglavitnih pa je zmanjšanje vpisa slovenskih fantov na vojaške srednje šole in akademije. Na ravni republike smo pred leti ustanovili koordinacijski odbor za usmerjanje mladih v te poklice in deluje kot organ socialistične zveze. Podobna telesa delujejo tudi na ravni občin. Kljub bolj ali manj zagnanemu delu se je zmanjšalo število prijav za šolanje na vojaških šolah in akademijah. Kakšen pa je položaj na tem področju letos?

Najbolj razveseljava ugotovitev je, da se je letos prijavilo za tovrstno šolanje približno enako število fantov kot lani. To pa pomeni, da je zaustavljen radikalen padec zanimanja za vojaške šole in akademije.

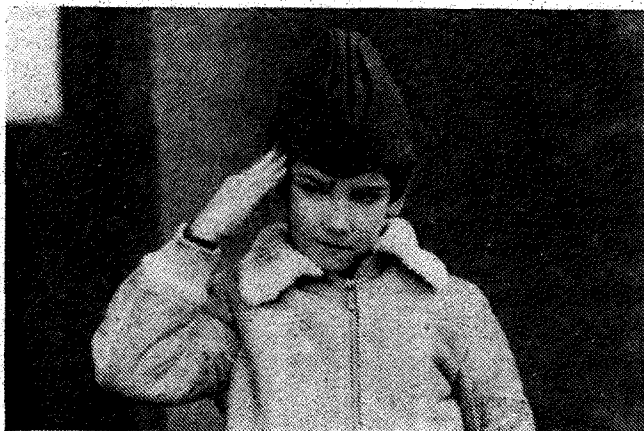
Na srednje šole se je letos poskušalo vpisati 247 fantov, pa so jih sprejeli samo sto. Razumljivo se jih je več vpisalo na splošno srednjo šolo Franc Rozman Stane v Ljubljani, in sicer 61. Drugi pa so se vpisali na srednje šole v Zagrebu, Mostarju, Rajlovcu, Sarajevu in Splitu. Se vedno je zaskrbljujoče dejstvo, da občine Idrija, Logatec, Mozirje, Nova Gorica, Ravne na Koroškem, Sežana in Sentjur pri Celju letos niso imele niti enega kandidata za vojaške šole. Občine Ajdovščina, Cerkljica, Grosuplje, Ilirska Bistrica, Izola, Jesenice, Ljutomer, Radovljica, Ribnica, Sevnica, Škofja Loka, Tolmin in Vrhnika pa imajo samo po enega kandidata. V primerjavi z lanskim letom se je število občin, ki nimajo kandidata, oziroma imajo le enega, povečalo.

Na vojaške akademije se je prijavilo skupaj 65 kandi-

datov, največ pa jih nadaljuje šolanje na vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu. Največ kandidatov za vojaške akademije pa prihaja iz Splošne vojaške šole Franc Rozman Stane.

Na področju usmerjanja mladih v vojaške poklice smo torej letos dosegli po-

K letošnjim vpisom so prispevale tudi nekatere nove oblike informativno-propagandne dejavnosti. Tako so na televiziji večkrat prikazali film Oficir kopenske vojske. Film prikazuje tudi na posameznih šolah. V to dejavnost so se bolj ustvarjalno vključila sredstva jav-



Ali bo čez nekaj let še vedno želel biti vojak? Skrb vseh nas je, da bo res postal oficir JLA.

dobne rezultate kot lani. Ti rezultati pa so bili doseženi ob večji dejavnosti v koordinacijskih odborih na ravni občin. Tu velja opozoriti na regijske posvete, ki jih je pripravila socialistična zveza, udeležili pa so se jih predsedniki svetov za SLO in DS pri OK SZDL in predsedniki koordinacijskih odborov za usmerjanje mladih v vojaške poklice. Pripravili so tudi seminarje za mentorje poklicnega usmerjanja v osnovnih šolah in šolah srednjega usmerjenega izobraževanja. Te seminarje je organiziral Zavod za šolstvo SR Slovenije. Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je organiziral seminar na to temo za učitelje predmeta obramba in zaščita.

nega obveščanja. Časopisi in radijske postaje so objavile več boljših prispevkov na to temo. Republiški sekretariat za ljudsko obrambo je precej povečal štipendije učenecem šol srednjega usmerjenega izobraževanja, ki želijo nadaljevati študij na vojaških akademijah. Vsi, ki delajo na tem področju, veliko pričakujejo od raziskave o odnosu Slovencev do vojaških in obrambnih poklicev, ki naj bi dala vrsto koristnih napotkov za delo v prihodnje, in od boršure Vzgojno-izobraževalni sistem JLA, ki bo vsebovala nadrobne podatke o učnih programih vojaških šol ter novosti in spremembe na teh šolah.

Kaj pa moramo storiti, da

bi bil vpis prihodnje leto boljši kot letos? Predvsem morajo v koordinacijskih odborih začeti delati ljudje, ki se bodo posvetili samo temu, in ne bodo obremenjeni z drugimi nalogami. Oborožene sile se morajo še bolj približati mladim, jim predstaviti pogoje dela in življenja v svojih enotah, prav ta-

ko pa morajo okrepiti sodelovanje z vsemi šolami. Velik odmev v naši javnosti so imeli tehnični zbori ob obletnici zmage nad fašizmom, morda bi jih kazalo v prihodnje ponavljati.

Precej nejasnosti je bilo ob statusu splošnih srednjih vojaških šol, ki so v bistvu stare gimnazije. Z uvedbo

srednjega usmerjenega izobraževanja pa naj bi vsaka šola dala tudi poklic. Vse to bo uredil nov zakon o vojaških šolah in znanstveno raziskovalnih zavodih JLA. Po njem bodo tudi splošne srednje vojaške šole postale sestavni del srednjega usmerjenega izobraževanja.

B. K.

S tekmovanjem počastili občinski praznik

V okvir prireditev ob letošnjem prazniku občine Velenje sodi tudi občinsko tekmovanje o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti. Tekmovanje je bilo v začetku tega meseca, že tretje leto zapored pa ga je organiziral občinska konferenca zveze rezervnih vojaških starešin Titovo Velenje.

točk, prehoditi v 160 minutah. Za vse rezervne starešine, ki niso sodelovali na tekmovanju, pa so pripravili poseben orientacijski pohod. Starešine so odšli na pohod iz dveh startnih mest, cilj pa je bil skupen. Med pohodom so starešine reševale naloge in odgovarjali na vprašanja, ki sodijo v cikel

občini še več drugih prireditev, se je to poznalo pri udeležbi, ki je bila slabša kot prejšnja leta. V tekmovalnem delu so nastopile ekipe s tremi člani. Skupni rezultati so pokazali, da so sodelujoči natančno proučili gradiva in se iz njih veliko naučili.

Sklepni del tekmovanja in orientacijskega pohoda je potekal na skupnem cilju pri lovskem domu na Lubei. Zbranim je spregovoril podpredsednik OK ZRVS Titovo Velenje Franjo Korun, ki je poudaril pomen usposabljanja rezervnih vojaških starešin in jim čestital za dosežene rezultate. Po kulturnem programu, v katerem so sodelovali kulturniki iz Skal in harmonikar, so podelili priznanja in knjižne nagrade. Letos je prvo mesto v tekmovalnem delu osvojila tretja ekipa krajevne organizacije ZRVS Smartno iz Titovega Velenja, drugo mesto sta si delili ekipi KO ZRVS Podkraj-Kavče in Družmirje-Gaberke. Posebno priznanje so podelili Ivanki Avberšek, saj so na njeni domačiji pripravili hrano, tako kot so jo partizanom med vojno.

Prijetno tovariško srečanje pri lovskem domu LD Skale pa so popestrila še letala Aerokluba iz Titovega Velenja z nekajkratnimi preleti.

Martin Slatinšek



Zmagovalno ekipo so sestavljali Emil Sevníkar, Henrik Vetačnik in Edvard Učajnshek.

Udeleženci so morali zanimivo in zahtevno progo, na kateri je bilo devet delovnih

izobraževanja in preverjanja znanja za leto 1985. Ker je isti dan potekalo v

Pogovor pred desetimi leti

Mislim, da je od takrat minilo enajst, mogoče dvanajst let. Čudovit jesenski dan je bil. Nekje na sredi: enajsta, dvanajsta, trinajsta ura. Bržkone trinajsta, ki se je bližala štirinajsti.

Dohitel sem Volavškovo Malči, mater treh otrok, z Jadrta pri Žalcu. Zgovorna, prijazna. Prihajala je od zdravniškega doma, ki je v Žalcu. Pot v eno smer je dolga skoraj pet kilometrov.

Ob srečanju sem ji bral iz oči – razočaranje.

– Kako, se mar na vreme jezite?

– Vreme? me vprašujoče pogleda.

– Toda nekaj se je z vami zgodilo...

– Seveda se je. Jezna sem, ne jezna – razočarana...

– Kje pa ste bili?

– Pri zdravniku, če že hočete vedeti. Veste, kadar me kaj teži, nič kaj rada ne govorim, pri srcu mi je težko in prsi ne dajo... Tudi srce ne.

Zjutraj je šla k zdravniku. Vrača se pozno. Mož se bo vrnil z dela, južina ne bo pripravljena. Bolna je: nagaja revma, nagajajo živci, skratka, zdravje je močno zrahljano. Zdravnik se je čudil glede revme.

– Kako, imate vlažno stanovanje?

– Seveda, zidano je iz kamna in mnogo vlage je v njem.

Gospodar je sicer za našo družino zlati vreden človek, toda zaradi vlažnega stanovanja menda tudi otroci niso najboljše zdravja...

– Tudi, vi ste še premladi za revmo! pravi zdravnik.

– Da, premlada, sem odgovorila.

– In od kod ta vaša živčnost?

– Ne vem, tega pa res ne vem...

– Draga moja, stvar je taka: če bi bili članica ZB, bi vas poslali v toplice, v zdravilišče, na zdravljenje. Tako pa... Kje pa ste bili med vojno? Seveda,

bili ste še otrok...

– Da, bila sem še otrok. Ob sotelčanka sem, v Pregradu sem doma. Enajst let mi je bilo, ko so prišli nemški vojaki, s čelado na glavi in z orožjem v roki. Selili so nas. Vzeli smo, kar smo vzeli mogli in šli v neznanost za dolgo – skoraj štiri leta. Velika družina nas je bila. Trinajst ljudi: dedek, oče, mati in devet otrok.

Nemčija nas ni pričakovala z dobrotami. Vsak gospodar, ki smo mu bili dodeljeni, je gledal, da smo garali od jutra do večera. Že res, na fronti res nismo bili, toda naša srca so vseeno krvavela. Ljubili smo svoj rodni dom, domačijo na ilovnatem bregu. Saj nismo šli prostovoljno, res ne...

Pa nihče ni razumel, zakaj izseljenci ne bi smeli biti člani ZB. Razumeli niso niti tisti, ki so odločali o lokaciji naše stavbne parcele. Komaj smo našli skupni jezik, največ s pomočjo prejšnjega lastnika našega stanovanja. Vse pogoste-

je so nam zastavljali vedno isto vprašanje.

– Zakaj niste članica ZB?

– Ker pač nisem bila borka, ker sem izseljenka...

– Pozanimajte se, če je še čas, so rekli. In res sem šla domov, k očetu in ga pregovorila, da je stopil k človeku, odgovornemu v krajevni organizaciji ZB. Vprašal ga je za svet, pa ga je mirno zavrnil.

– Oče, zakaj pa ste se dali odpeljati? Pa bi šli takrat v gozdove! Izseljenci niste in ne morete biti člani naše organizacije...

– Pa govorijo...

– Slab je ta glas. Pogledajte, tudi ukradeni otroci ne dobijo prave veljave. Pozanimajte se drugje, višje.

– Nekam razdvojen in slabe volje se je vrnil oče domov, jaz pa sem se vseeno zanimala, kako je s stvarjo. Mnogi ne verjamejo, da je tako, nekateri zmagujejo z rameni.

– O tem še nismo razpravljali... Morda pa se bo zdravje samo vrnilo in vam bo kljub temu svetilo zlato sonce...

Toliko, da sem pogovor okrenil, sem vprašal:

– Malči, kaj niste vi s Titom v sorodu?

– Res je, se je spet rahlo nasmešnila. Moj stari oče in Tita sta bili brat in sestra...

Potem je pripovedovala o skriti votlini, kamor se je Tita pred vojno večkrat zatekel, pa o siromašnem življenju v Posotlju in oba sva pozabila na problem, ki še ni in še dolgo ne bo rešen.

Ni? Je!

S trdim delom, s skoraj nečloveško zagnanostjo sta z možem uspela: sredi lepega naselja mladega mesta Žalec sta si ustvarila lep dom.

– Tovarišica Malčka, kako je danes, po desetih, dvanajstih letih?

– Veste, tudi danes še velja pogovor: Kdor jezika špara,

kruha strada! Mož je res bolj tihe narave, priden pa kot mravlja. In jaz sem mu vedno stala ob strani. Ne samo v besedah, tudi z delom.

Otroci so porasli, tudi vnučke imamo, tudi z zdravjem ni prehudo narobe. Nekaj pa se je izpolnilo: Življenje je za nas z nizkimi pokojninami presneto žalostno. Obsojatelja ne bom pozabila, kljub vsemu pa se vedno spominjam naslova Stigličevega filma Na svoji zemlji.

Tako je po dolgem (mogoče kratkem) desetletju končala pogovor še vedno mladostna in krepostna mama Malči Volavšek iz Žalca.

Tovarišica, ste uspeli po toliko letih postati članica ZB?!

Drago Kumer

Franc Alič-Čiro se spominja smrti Nade Žagarjeve v boju za Knin

»Nada je vedela, kaj hoče: svobodo!«

Letos pozno poleti sem obiskala tovariša Aliča na njegovem domu na Brezovici, v hiši poleg železniške proge, ki jo še vedno sam nenehno obnavlja in dograjuje. Želela sem, da bi se spomnil dogodkov iz boja za Knin. Alič je bil žalostna priča smrti Nade Žagarjeve, ki bi bila danes zrela žena, pa je morala umreti, ko bi se življenje zanj šele prav začelo. Postavila sem eno samo vprašanje in vsul se je plaz besed, ki so se povezovali v misli. Bil je hvaležen sogovornik, ki ga ni bilo treba spodbujati. Prepričala sem se, da so spomini še vedno živi.

Franc Alič se je v OF vključil 1941. leta, po nalogu partije pa je spomladi 1942 odšel v partizane. Pridružil se je Roški četni. Po enem letu je bil premeščen v Cankarjevo brigado, nato v Železničarsko brigado, od tam pa v 8. Levstikovo brigado, kjer je bil 30. aprila 1944 huje ranjen. Do septembra se je zdravil v bolnišnici, nato pa je kot prostovoljec šel s šestindvajsetimi drugimi ranjenimi oficirji odpotoval v Bari, od tam pa na Vis in nato na Korčulo. Imenovan je bil za komandanta 1. in nato 3. bataljona 3. prekomorske brigade. V Splitu dobi s svojimi borci nalogo, naj krene v Kaštel, kjer je že bil 3. bataljon, ki je bil od Kaštelov naprej pod Aličevim vodstvom. Krenili so prek Drniša proti Kninu. Alič se spominja, da je bila tam tudi Vojka Šmuc, zelo mlada, a že prekaljena borka. Boj za Knin je bil, tako kot za Nado, njen zadnji.

Na vprašanje, kakršna je bila Nada, sem dobila zelo natančno definicijo: »Nada je bila resna, sposobna in zelo odločna. Vedela je, kaj hoče – svobodo.«

Njuno prvo srečanje je bilo jeseni 1944. leta na Visu, bežno, kot vsa druga srečanja, kajti za pogovore je bilo takrat na voljo le malo časa. Nada je prišla v 1. bataljon z namenom, da se z Aličem pogovori o borcih, o njihovih občutjih, hrabrosti, pripravljenosti na boj. Še posebno pa so jo zanimali odnosi med borci v četni. O svojih opažanjih je poročala na skojevskih sestankih. Pogovarjala sta se tudi o slovenskih partizanih. Zanimalo jo je, kje v Sloveniji je največ žrtev in kako deluje mladinska organizacija. Povedala je, da so v Dalmaciji dolo-

čene stvari bolj organizirane kot v Sloveniji, kar je posledica drugačnega kadra. Alič je dal za primer Cankarjevo brigado, kjer so bili v večini belokranjski kmečki fantje. Zato je danes o tej brigadi razmeroma malo dokumentacije. Z njunega prvega srečanja se je spomnil anekdote, ki mu jo je povedala Nada: slovenski borci so Nado spraševali, kje je prvi Tito, ko vendar vsi govorijo le »drug« Tito. Pripovedovala je še o organizaciji sanitete v brigadi, ki se je močno razlikovala od slovenske, kjer je bilo vse bolj spontano. Alič mi je zaupal, da mu je že pri prvem srečanju ugajala njena odločnost, ki jo je še večkrat pokazala: »Bila je mlada, pogumna, lepo je znala pripovedovati, tako doživeto, da si čutil, da je vsa vdana boju za svobodo.« Pogovor sta nadaljevala nekaj mesecev kasneje v Kaštelu, kjer so bili glavna tema spet borci: »Takrat sem ji povedal, da so moji borci disciplinirani, to pa v vojski največ pomeni.«

Njuno naslednje srečanje je bilo za Nado usodno. Franc Alič se ga dobro spominja: »Ko je padla Nada, smo bili že precej blizu Knina. Bojni položaj je bil na vzpetini pred zapuščenim šolo. V dolino se je šlo po ozki stezi, kjer sta bila pred streljarno le dva. Brž ko je bil zraven tretji je sovražnik streljel. Nada je prišla k meni s pomočnikom komisarja brigade Jožetom Šemetom. Želela je obiskati položaj. Bil sem proti, da bi šli vsi, ker po mojem mnenju ni bilo varno, a ona dva sta vztrajala. Nada je bila odločena, da gre, kajti padali so njeni skojevci. Bilo je pozno popoldne, sonce je že zahajalo. Poklekli smo za nekakšno improvizirano ograjo v zaklon. Sovražnik je streljal z razdalje 150 metrov. Nada je klečala v sredini med Šemetom in menoj in opazovala skozi daljnogled, ki sem ji ga posodil. V trenutku, ko mi ga je vrnila, je počilo. Kroglja iz ostrostrelca je zadela Nado v čelo in jo hudo ranila, kljub temu pa je bila ves čas pri zavesti. Obvezal sem jo, takrat pa so že prihiteli z nosili. Nado sem takrat videl zadnjič.«

Bilo je 1. decembra, 2. decembra pa je Nada v bolnišnici umrla, stara komaj dvajset let.

Erika Repovž

Partizanski znaki in medalje / 109

3. prekomorska udarna brigada

Spominska medalja borcev te brigade je oblikovana po spomeniku 3. prekomorski brigadi v Ilirski Bistrici. Po fotografiji spomenika so medaljo oblikovali v celjski Auri. Aurea je izdelala skupno 1200 medalj, vse so oštevilčene. Medaljo 3. prekomorske je ob 40-letnici zmage in osrednji slovenski proslavi zmage v Ilirski Bistrici 2. julija 1985 ustanovila



Spominska medalja pripadnikov 3. prekomorske udarne brigade

občinska skupščina Ilirska Bistrica. Medalje so bile razdeljene na zborih borcev po občini po Sloveniji pa tudi v Splitu, Zagrebu, Beogradu in drugod. Medaljo št. 1 je dobil prvi komandant in komisar brigade dr. France Hočevar, medaljo št. 2 drugi politični komisar narodni heroj Stane Bobnar, št. 3 pomočnik komisarja brigade generalmajor Jože Seme, št. 4 komandant 2. bataljona Albert Klun, št. 5 komisar 2. bataljona Albin Kuret in tako naprej. Do spominskih medalj so upravičeni samo živeči pripadniki brigade. Medaljo spremlja lepo natisnjena diploma o podelitvi, kjer je zapisano, da skupščina občine Ilirska Bistrica (podpisana je njen predsednik Ivan Bergeč) podeljuje spominsko medaljo »kot priznanje in spomin na aktivno udeležbo v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov in na Treto prekomorsko udarno brigado NOV Jugoslavije.« Na diplomu je navedena tudi zaporedna številka vsake medalje.

Bojna pot 3. prekomorske je v zgodovinski literaturi že dobro predstavljena, dodajmo samo, da je nastala ob koncu leta 1943 v Gravinu v Italiji. Ob odhodu iz Italije na Vis marca 1944 je imela 1880 borcev, med njimi 1120 Slovencev (samo 25 z ozemlja predvojne Jugoslavije). Skozi brigadne vrste je šlo 4300 borcev, padlo jih je najmanj 836, 1461 je bilo ranjenih. Janez J. Švajncar

Spomini izseljenega šolnika Nika Slaparja

(Priredil Drago Košmrlj)

Sredi avgusta letos so njegovi prijatelji in znanci na kranjskem pokopališču pospremili k zadnjemu počitku upokojenega učitelja Nika Slaparja. Vse življenje je bil razklan med igro na odru in pedagoškim delom v šoli. Prvega cilja zaradi revščine ni mogel doseči, ostal je pedagog, toda vse od šolskih klopi naprej je bil neutrujen pevec, deklamator, igralec na ljudskih odrih. Kjer je služboval je ustanavljal pevsko društva in igrske družine.

Mnogi so ga poznali kot večno nemirnega, izjemno dovornega in prešernega človeka, ki ni varčeval z bodicami niti na svoj niti na tuj račun.

Nihče pa ni – vse do njegove smrti – vedel kaj prida o njegovem doživljanju druge svetovne vojne; tudi sam ni rad potiskal v ospredje svojega delovanja, kaj šele da bi se trkal na prsi in našteval svoja dejanja. Šele po njegovi smrti se je pojavil njegov zapis iz vojnihi časov, o vsem, kar je doživel kot izseljeni slovenski učitelj v Srbijo. Sam je na koncu svoje pripovedi zapisal, da je v njej »orisal vesele in žalostne dni šolnika Nika Slaparja, ki že nekaj let uživa zasluženi pokoj v prelepem mestu velikega Prešerna«. Zdaj je v tem prelepem mestu našel tudi svoj zadnji dom.

Naj bodo njemu v spomin objavljeni doživljaji šolnika Nika Slaparja, kot jih je sam prikazal.

»Že spomladi leta 1939 sem prišel z Dolenske v lepo vasico Smlednik pri Medvodah. V ozračju je tedaj že bilo čutili, da se pripravlja velik spopad... Ko sem 6. aprila leta 1941 slišal po radiu, da na nemška letala napadla Beograd, sem svoji ženi stisnil skozi zobe: Sedaj se je začel mrtvaški ples...«

In res, kmalu, že čez nekaj dni so se pripeljali pred šolo v Smledniku Italijanci na kolesih. Oficir je bil zelo ljubezniv in se je zanimal, če vojaki lahko zasedejo šolske prostore. Medtem so vojaki že odvrli prtljago ter se razkropili po vasi. Iskali in lovi-

li so vse stvarizne in zlasti pernate živali ter jih pekli na šolskem dvorišču.

Italijanske vojake je zelo prijazno sprejel veleposestnik baron Lazzarini, ki je bil lastnik znanega gradu v Sv. Valpurgi ali po domače Šentomprgi. Baron je bil lastnik vseh gozdov in polj od Šmarne gore do Medvod, imel je 40 glav živine, veliko številu hlapcev in dekel, grajskega vrtnarja pa grajskega kovača je imel, lovca in gozdarja. Polje so mu obdelovali kot nekaj tlačani dninarji, zato jim je dajal drva iz graščinskih gozdov.

Midva z ženo, pravo Gorenjko, doma iz Podkorena, sva bila takoj ob službo, drugi



Niko Slapar

dve učiteljici pa sta dobili službo v občinski pisarni.

»To je šele začetek!«

Po odhodu Italijanov so zasedli tiste dele Gorenjske Nemci. Meja je odtlej tekla pri Sentvidu. V kraj je prišla manjša skupina nemških žandarjev, ki jih je vodil Korošec – renegat Zabuschnigg. Kasneje sem ugotovil, da je znal slovensko in seveda vse razumel, kar je kdo govoril.

Baron Lazzarini je takoj postal nemški župan. Vdijal se je Nemcem in se ve pozdravljaj po hitlerjansko. Priznati pa je treba, da so skoraj vsi vaščani ostali zavedni Slovenci, le dva trgovčiča sta si pripela na prsi kljukasti križ.

Midva z ženo – še vedno brez službe – sva dobivala malenkostno podporo od občine in še naprej stanovala v šoli tik pod cerkvijo.

Ko sem nekega majskega dne pogledal skozi okno sem videl v črn plašč oblečena Nemca, ki se je pripeljal pred šolo, pa hitro spet odšel. Verjetno je prišel samo pogledat, kako se pride do šole. Še isti dan se je v šoli oglasil občinski kurir in mi sporočil: – Gospod baron želi, da pridete vi in žena jutri na občino pisat neke kartotekke. Drugo jutro se z ženo res odpravila na občino, kjer naju je gospod baron zelo »ljubeznivo« sprejel z besedami: – Danes ni potrbo, bosta prišla jutri.

Zal, prepozno! Ko sva se z ženo vračala čez polje proti šoli in prišla v stanovanje, so bili gestapovci že za nama. Dva sta bila, pripeljala sta se v elegantni limuzini. Vstopila sta v šolo in tisti, ki je bil vodja, je osorno vprašal: »Name?« (Ime?). Odgovoril sem: »Slapar Niko!« »Nato spet on: »Sie Sind Oberlehrer?« (Ste vi šolski upravitelj? (Jaz nato: »Natürlich!« »Nato spet on: »Tako vzemite s seboj deko, lonček in žlico... gema, loss, loss!«

Skrbna žena je začela jokati. To se je zgodilo 9. maja 1941. Ko sem odhajal, sem jokajoči ženi rekel: »To je šele začetek, prihrani solze.« Gestapovec se je zasmejal, ker je razumel slovensko, bil je renegat s Koroške. Naložili so me v avto. Najprej smo šli po župnika, nato pa še po bivšega župana Jožeta Burgerja. Na poti v Kranj sem prosil voznika, naj malce ustavi, da bi se rad poslovil od gospoda barona. Vstopil sem v pisarno in mu dejal: »Na svidenje, gospod baron in dobro se imejte! V pisarni sta bili tisti dve učiteljici, zdaj zaposleni pri Svabih.

Dve, tri leta pozneje se je žandar Zabuschnigg srečal s partizani. Obveščevalci iz Smlednika so zvedeli, kdaj bo šel žandar

V boju zoper fašizem in zoper Italijo Na Tržaškem in na Goriškem

(nadaljevanje in konec)

Goriška »Organizacija«

Po razpadu društev v letu 1927 delo funkcionarjev na Goriškem ni bilo okrnjeno, kajti delovali so dalje v različnih organizacijah in v obveščevalni službi. Celotno narodnostno gibanje je usmerjal Albert Rejec. V gradivu iz prvega tržaškega procesa je prikazano celotno delovanje organizacije. Iz njega lahko povzamemo, da so leta 1927 Albert Rejec, Zorko Jelinčič in dr. Avgust Šfiligoy ustanovili tajno organizacijo, ki so jo sami imenovali Organizacija. Dokler je bil Albert Rejec v Italiji, je bilo vodstvo v njegovih rokah. Po njegovi izselitvi je ostal vodja še vedno on sam, neposredno vodenje Organizacije pa je prepustil Zorku Jelinčiču.

Organizacija je samostojno delovala na Goriškem in je imela direktno povezavo z drugo organizacijo (Borbo) na Tržaškem. Osnovna organizacija je bila »celica« z omejenim številom članov. Več celic je sestavljalo srenjo in več srenj celoto. V celicah so se formirale trojke. Sestanke so imeli v gozdu, večkrat ponoči ali v stanovanju Zorka Jelinčiča. Med nalogami je bila tudi politična in vojaška obveščevalna služba. V ta namen so izbrali zaupne člane, ki so morali zbirati podatke o pomanjkljivostih in gibanju oborožene sile, o njihovem sestavu, o vojaški dejavnosti glede mostov in cest ter o zalogah orožja, razstreliva in bencina.

Vodstvi goriške Organizacije in tržaške Borbe

V obtožnici s tržaškega procesa piše, da je za zvezo med obema organizacijama skrbel Vekoslav Španger. Nekajkrat ga je nadomestoval Vlado Štoka, in sicer

prek zakoncev Frančeškin. Frančeškin je bil tudi kurir za zvezo med odborom v Gorici in organizacijo v Trstu. Imel je delavnico za popravilo koles. V njej je bila tudi javka za goriške zaupnike. Na to javko je zahajal kot kurir Borbe (brez kakršnihkoli pooblastil) tudi Španger. Vodstvo goriške Organizacije je bilo čvrsto v rokah Alberta Rejca (po njegovem odhodu – izselitvi – je vodstvo prevzel študent Zorko Jelinčič), seveda v sodelovanju z izvršnim odborom. V delokrogu tega odbora so bili: delovanje razpuščene Prosvetne zveze v Gorici; politična organizacija Orjuna, vodena iz Ljubljane; obveščevalna služba, ki jo je vodil Tone Batagelj z Jesenic; dijaško društvo Adria ter dijaška menza v Gorici, razpuščena aprila 1930. Vse te organizacije je vodil pravzaprav Albert Rejec s pomočjo izvršnega odbora.

Vodstvo tržaške Borbe je bilo kolektivno in ni imelo predsednika. Vsi sklepi so morali biti sprejeti z vsemi glasovi glavnega odbora. Prvo vodstvo, to je glavni odbor so sestavljali: Vekoslav Španger (mizar), Drago Žerjal in Franjo Marušič (sicer bančni uslužbenec). Vsi trije so bili načelniki prvih treh srenj. Vodja četrte srenje je bil Zvonimir Miloš in pete Stanko Petaros. Po odhodu Draga Žerjale je prevzel njegovo srenjo Ferdo Bidovec (po poklicu trgovec).

Drugo obdobje Borbe in Organizacije – v letu 1928

Andrej Šavli in Zorko Jelinčič sta se dogovorila o sodelovanju obeh organizacij ter sklicala sestanek v jami med Kontovelom in Prosekom. Sestanka sta se kot zastopnika goriške Organizacije udeležila tudi Albert Rejec in Anton Majnik. Kasnejših sestankov se Goričani iz teh ali onih tehničnih razlogov

niso udeleževali, čeprav so medtem prevzeli ime po tržaški Borbi pa tudi delitev srenj na celice in trojke po tržaškem zgledu.

V letu 1928 smo izpeljali naslednje akcije: 9. aprila požig osnovne šole na Proseku, 3. maja požig osnovne šole na Katinari pri Trstu, 6. avgusta popolno uničenje otroškega vrtca v Štorjah pri Sežani, 29. avgusta ponovni požig otroškega vrtca na Proseku, v jesenskem času dvakratno razdejanje otroškega vrtca na Knežaku, medtem ko je goriška organizacija uničila otroški vrtec v Tolminu.

Drugi tajni sestanek je imela Borba 11. septembra na Razklanem hribu nad Lonjermem.

Leto 1929 – tretje obdobje Borbe

Borba je organizirala akcije, katerih namen je bil ovirati volitve. Člani 7. srenje so 24. marca organizirale zasede v okolici Pazina ter uporabili tudi orožje.

Oblasti so prišle organizatorjem teh akcij na sled. V oktobru je bil nato proces proti Vladimiru Gortanu (ki so ga obsodili na smrt z ustrelitvijo) ter še štirim članom te srenje.

Sam sem moral zaradi sodelovanja z Istrani pobegniti čez mejo.

Akcije v letu 1929 so bile: 6. januarja so člani Borbe vdrli v otroški vrtec na Knežaku, opustošili prostor in zažgali fašistične zastave; 11. junija so požgali osnovno šolo v Smoljani v Istri; 2. julija so že drugi napadli smodnišnico na Briških pri Proseku; 26. septembra so požgali osnovno šolo v Škrbini; 7. decembra so izvedli ponovni atentat na ovađuha Ivana Kureta iz Loga pri Ricmanjih.

Konec septembra je bil na Vremščici tretji sestanek. Na njem naj bi se seznanili s tovariši z druge strani meje.



Z odkritja spominske plošče Albertu Rejcu na njegovi rojstni hiši v Tolminu (12. septembra letos). O Rejcu, najvidnejši osebnosti Organizacije, so spregovorili njegov soborec Ivan Rutar, ravnatelj goriškega muzeja – zgodovinar Branko Marušič in njegov prijatelj prof. Fran Dominko, spominsko ploščo pa je odkrila Rejčeva vdova profesorica Tatjana Srebot-Rejec. Slovesnost je organiziral Klub starih goriških študentov.

Na sestanek so prišli Danilo Zelen in Tone Černač ter v imenu Borbe Franjo Marušič, Zvonimir Miloš in Vekoslav Španger.

Zadnji sestanek Borbe je bil 3. novembra 1929 v jami Drašči na Razklanem hribu.

Četrto obdobje

Četrto obdobje Borbe zajema delo v letu 1930.

Akcije v tem letu so bile:

15. januarja postavitev peklenškega stroja v Svetilnik zmage na Greti pri Trstu; 7. februarja požig otroškega vrtca v Lokvi pri Divači ter napad na postojanko v Hruševju pri Postojni; 10. februarja napad na fašistični časopis in tiskarno v Trstu (pri tem je bil ubit glavni urednik Guido Neri in ranjeni trije novinarji); 2. marca požig osnovne šole v Zgoniku, požig osnovne šole v Brancini pri Štanjelu, vnovični požig osnovne šole v Škrbini pri Komnu, požig osnovne šole v Dutovljah in požig osnovne šole v Gropadi pri Trstu; 23. marca poskus požiga osnovne šole na Katarini in požig osnovne šole na Colu pri Repnu; 19. marca organizirana zaseda za atentat na Ivana Kureta (atentat ni uspel); 12. aprila so bile narejene barijade na cestah Trst-Sežana in Trst-Bazovica ter 9. maja

izveden atentat na fašističnega tajnika in občinskega sodnika Carolino v njegovi vili v Borštu (pri napadu sta bila ubita fašist Nicolò Marangoni in njegova žena, Italijan iz Milana pa je bil ranjen v roko; vodja napada je bil Stanko Petaros.)

V času pred bazoviškim procesom je bila pomembna tudi akcija, ki smo jo izvedli 3. aprila, ko smo napadli železniško postajo na Prestranku pri Postojni. Od šestih napadalcev sta padla orjunaša Molk in Vilhar, na nasprotni strani pa železničar Ugo Del Fiume in finančni miličnik Domenico Tempesta. Organizator napada je bil znani Jože Kuček, ki je deloval v imenu Orjune.

Različni pisci omenjajo ta datum kot začetek boja proti fašizmu. Državni tožilec je v obtožnico vključil še drugih deset akcij, ki jih je izvedla Orjuna (in ne TIGR, kot omenjajo nekateri pisci.)

Množični procesi

Proti Borbi in Organizaciji so bili uprizorjeni trije množični procesi. Prvi je bil proces pred Posebnim sodiščem za zaščito države proti članom Borbe, ki so postavili zasede na dan volitev dne 24. marca 1929 v okolici Pazina. Danilo Vivoda je namreč 14. maja 1929 izdal vse, kar je

vedel o akciji. Obtoženci so bili: Vladimir Gortan, Viktor Bačac, Dušan Ladavac, Vekoslav Ladavac in Živko Gortan. Obsodba je bila: Vladimir Gortan obsojen na smrt z ustrelitvijo v hrbet, Viktor Bačac, Dušan Ladavac, Vekoslav Ladavac in Živko Gortan vsak na 30 let težke ječe in 10 let nadzorstva. Vladimira Gortana so ustrelili 17. oktobra 1929 za vojaškim pokopališčem v Bersajlu.

Drugi množični proces pred Posebnim sodiščem za zaščito države je bil proti članom Borbe iz Trsta in Organizacije iz Gorice. Obtoženih je bilo 87 oseb, ki so jih dolžili 99 kaznivih dejanj. Nekaterih ni bilo na razpravo.

Proces v Trstu je trajal od 1. do 5. septembra 1930, eksekucijo pa so izvršili 6. septembra ob zori na Bazoviški gmajni.

Izmed članov goriške Organizacije so bili obsojeni: študent Alfred Manfreda na 10 let, urednik Slavko Bevk na 5 let in gospodinja Zofija Frančeški na dve leti in pol ječe, izmed članov tržaške Borbe pa: mizar Vekoslav Španger na 30 let in trgovski pomočnik Vlado Štoka na 20 let ječe, Zvonimir Miloš (uradnik), Ferdo Bidovec (trgovec), Franjo Marušič (uslužbenec) in Lojze Valenčič (trgovec) na smrt z ustrelitvijo, vrtnar Karlo Ruzpel ter delavca Niko Kosmač in Lovro Čeč na 15 let ječe, kmet Janko Obad na 10 let ter Miro Pertot (uslužbenec), Marjan Zahar (mizar) in Josip Kosmač (kmet) na po 5 let ječe.

Po petnajstih mesecih, ko se je nekoliko poleglo domače in mednarodno ogorčenje zaradi bazoviškega procesa, so sodili 5. decembra 1931 drugim obtožencem: 9 članom goriške Organizacije in 21 članom tržaške Borbe. Najvišje kazni so dobili: študent Zorko Jelinčič – 20 let ječe, pravnik dr. Avgust Šfiligoy – 10 let, učitelj Anton Rutar – 10 let, geometer Ivan Lenadrič – 8 let, cela vrsta obsojencev po 5 let, približno polovico obtoženih pa so oprostili.

Drago Žerjal

Zabuschingg s patruljo v Trbove. V Ivovki so ga pričakali v zasedi. Bili so vsi prijatelji velikega revolucionarja in komandanta Staneta Rozmana, ki je bil doma iz Pirniča. Po vsej Gorenjski je slovel kot španski borec in voditelj boja za pravice slovenskega naroda. Ko je nemška patrulja prišla mimo zasede, so jo partizani ujeli, ji vzeli orožje in vse po vrsti slekli. V gatah so potem tekli žandarji do Trboja prebredli mrlo Savo in se zatekli v postojanko v Mavčicah.

Nezaželena smrt baronice Lazzarini

Aktivisti so zvedeli, da pojde skozi Smlednik in smledniške gozdove visok predstavnik gestapa proti Stajerski. Postavili so zasedo v smledniški gmajni. Toda žal zgodila se je usodna pomota. Baron Lazzarini je imel podoben avto kot gestapovski komandant. Partizani so usuli ogenj iz pušk proti avtomobilu. Ko so se mu približali, so na veliko začudenje našli v njem baronico Lazzarini s prestreljenimi nogami in rano v prsih. Bila je pomota. Baronica je kmalu umrla v ljubljanski bolnišnici. Nemci so hoteli požgati ves Smlednik, toda baron Lazzarini jih je pregovoril. Vendar so Nemci na kraju napada pobili tri talce iz zaporov. Še danes je na tistem kraju v smledniški gmajni spominski pomnik na tisti dogodek. Baron Lazzarini je preživel vojno in leta 1945 zbežal na Koroško, kjer je v revščini umrl.

Sprejeti resničnost

V Trbojah smo pobrali tamkajšnjega učitelja Rudolfa Debeljaka, potem pa smo se odpeljali v Voklo po nekega kmečkega fan-

ta, ki je bil znan po svojih naprednih stališčih, nato pa še v Senčur po šolskega upravitelja. Našo pot smo končali v Kranju v kletnih prostorih farova na pričinah in slami...

Ko smo prvi večer polegli po pričinah, je kmečki fant iz Voklega vstal, hodil sem in tja in venomer govoril eno in isto: »Kdo bo pole obdevoval?« Skušal sem ga pomiriti: »Ni zdaj čas niti za vprašanje, kdo bo »pole obdevoval«, niti kdo bo »polje tebe ljubil«, zdaj je tukaj stvarnost, s katero se je treba soočiti.«

Župana Burgarja, doma iz Hraša, so kmalu izpustili, mene pa so kot slovenskega izobraženca in krščanskega socialista poslali za nekaj dni v Begunje, od tod pa so me skupaj z drugimi v odprtem tovornjaku odpeljali v Sentvid, kjer je že bilo urejeno zbirno taborišče. Tu so nas razporedili po sobah – nekdanjih učilnicah – na slamo. V naši sobi nas je bilo šestdeset, kar lepo število...

Dnevni red v tem taborišču pa je bil takle:

Zjutraj vstajanje, umivanje in urejanje ležišč. V kotu je bila velika kibla za iztrebljanje.

Nato smo vsako jutro odhajali v gosjem redu po stopnicah v jedilnico na Frankovo kavo, kasneje je bila kava iz suhega korjenčka.

Potem so bile »športne vaje«, zabejene z zasamovanjem in psokvami. Med drugim smo bili najpogostejše »slovenski psi«.

Nekateri so se prijavili v tako imenovane čistilne kolone, nosili so kible z odpadki, nekaj se jih je zaposlilo na njivah, neki šolnik je bil odgovoren za prehranjevanje zajcev, drugi so hodili čistiti nemško vojašnico v Sentvid.

Posebej moram omeniti zasamovalno vožnjo skozi Sentvid. Najbolj uporne zapornike so vpregli v prazen voz za prevažanje

nje gnojnice. In ta voz smo morali prevažati po Sentvidu. Med udeleženci takega prevoza sem bil tudi jaz. Ker sem se »izzivalno« obnašal in ker mi ni dala žilica miru, da ne bi rekel kakšne pikre na račun stražarjev, me je Svaba, rekli smo mu »Miss Germania«, odvedel v šolo. Tam sem moral za kazen z roko čistiti zamašeno straniščno školjko. Ker sem tudi to kazen obrnil na šalo zoper tistega, ki me je kaznoval, sem moral za kazen napraviti kar tam 40 zgibov. Svaba mi je poveljeval »auf« – »nieder« kar s tem, da je sukal svoj palec navzgor in navzdol.

Zasamovanja in poniževanja je bilo vsak dan toliko, da so morali zaporniki dostikrat stiskati zobe, da jih ni premagal bes.

Na štirih koncih telovadnega igrišča so Nemci postavili strojnična gnezda, nas pa so priganjali k zastraševalni telovadbi, ki je trajala poldrugo uro. Delati smo morali zajčje skoče, se plaziti po blatni travi, delati brez števila počepov, se vleči na hrbet in dvigati noge, pa spet pluziti po tleh in še in še... Precej jih je onemoglo. Tudi jaz nisem mogel zdržati muk. Ko mi je bilo med »vajo« slabo, sem padel na tla. Zaporniki so prinesli nosila ter me odnesli v ambulanto, ki jo je vodil zapornik dr. Neubauer, nekdanji predstojnik zdravilišča Golnik. Tri dni mi je reševal življenje. Posledice muk so bile hude: dobil sem vnetje krčnih žil, težko srčno hibo in hude bolečine v nogah, tako da sem se po stopnicah komaj premikal. Gestapovec, ki je vodil te vrste »telovadbo«, me je hodil gledat v ambulanto, kako se »počutim«.

Približal se je dan izselitve

Nekega zgodnjega jutra so prišli v našo sobo gestapovci in naznanili: »Zdaj gremo po vaše žene!« Naložili so nas na tovornjake

ter odpeljali vsakega na njegov dom. Z ženo sva komaj utegnili spraviti skupaj skromno prtljago z najpotrebnejšim, že so nas neusmiljeno priganjali z njihovimi: los, los. Odpeljali so nas v Sentvid. Spet smo spali na slami. Ko sem se zjutraj zbudil, ni bilo več mojega poročnega prstana. Sam ne vem, kdaj, kako in kdo mi ga je med spanjem ukradel.

V posebnem oddelku zavoda v Sentvidu so preselitveno delo opravljali »zaslužni« Slovenci z lepo pisavo! Ne bi rad povedal njihovih imen, saj sem morda poznal. Stanovali so v posebnih prostorih, niso hoteli imeti stika z nami. Čeprav so vedeli, da nas bodo Nemci izselili, nas niso hoteli obvestiti, kdaj.

V noči na peti julij 1941 so nas stražarji zbudili navsezgodaj in zganjali na zborni mesto. Vsa stavba je bila razsvetljena. Potem so nas naložili na vlak in odpeljali proti Ljubljani. Našemu transportu so dodali še dva vagona slaboumnih oseb ter dva vagona Romov z Jesenic in drugih krajev Gorenjske. Tragika, ki je ni mogoče pozabiti! Vlak se je ustavil v Ljubljani. Tu so nas pričakali zavedni Ljubljancani, ki so nas spodbujali: »Kmalu na svidenje!« Ironija, saj se je šele začelo!

Cetudi sem se zavedal, da gremo v neznanost, pa mi je grenko občutje prijetno gretel, svež spomin na slovo od dragega mi Smlednika in njegovih ljudi. Ko sva bila z ženo že na tovornjaku in sva čakala, da nas vsak čas odpeljejo, so tovornjak obstopili šolski otroci pa tudi dosti odraslih je bilo med njimi. Prinesli so nama raznih dobrot in dosti, dosti cvetja. Vsi pogumni Smledničani so se prišli posloviti od naju. Celo vozniku tovornjaka se je nekako mило storilo, ko je videl, s kakšno prisrčnostjo se ljudje poslavljajo. Še ko je vozilo spenjalo, so ljudje metali rože in nama mahali slovo...

(se bo nadaljevalo)

Mesec knjige

Ah, da, knjiga in bralci...

Kulturna skupnost Slovenije in Raziskovalni inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani (tokrat s sedežem na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo) sta naročila in »dobila« (ter natisnila) študijo o »knjigi in bralcu« na Slovenskem sredi zdajšnjih osemdesetih let. To je že tretji zaporedni poskus temeljitega zaznavanja naših razmer glede odnosa do knjige, te velike in nenadomestljive človeške prijateljice, ki pa jo, žal, vse preveč zanemarjamo.

Študija, pod katero so kot raziskovalci podpisani Gregor Kocijan, Darka Podmenik, Dimitrij Rupel in Martin Žnidaršič, je zbudila v naši javnosti veliko pozornost. Tudi kot opozorilo.

Naj jo predstavimo z nekaj odstavki iz Uvodne besede, ki jo je napisal – »starosta« teh raziskav na naših tleh – Gregor Kocijan.

»Knjiga je, kot kaže naše vsakdanje življenje, še naprej ostala dovolj atraktivna, potrebna in koristna, čeprav se je v zadnjem desetletju marsikaj spremenilo in novi mediji nenehno povečujejo svoj obseg in vpliv. Tako v svetu kot pri nas je knjiga doživela nekatere spremembe, pri tem mislim v prvi vrsti na knjigo-predmet, na primer glede razmnoževanja, oblike, distribucije in tako naprej, kar vse naj bi prispevalo k večji in neposrednejši povezanosti med knjigo in porabnikom-bralcem. Kljub temu, da je še vedno živa misel o tem, da je izginila prevladujoča vloga

med mediji, pa se to prav nič ali vsaj dosti ne kaže v količini njene proizvodnje in s tem v možnostih za njeno večje razširjanje. Seveda se ne moremo izogniti resnici, da v zadnjem času pri nas knjiga doživlja precej neugoden materialno-gospodarski položaj (ta sicer ni bil nikoli rožnat), zato lahko pričakujemo, da bo zagotovo zavrl njeno nadaljnjo ekspanzijo in s tem tudi uresničevanje razglašeni družbenih ciljev v kulturni politiki.

Izsledki zadnje javnomnenjske raziskave nazorno kažejo, kakšna je zadovoljnost bralcev z obsegom njihovega branja. Med bralci knjig, teh je 52% anketiranih, je 10% takih, ki menijo, da berejo dovolj in ne želijo (ne morejo) več, 27% pa bi jih več bralo, vendar jim to onemogoča prevelika zaposlenost doma. Zanimivo je, da televizija ni pomembnejši omejevalni dejavnik, saj je le 3% anketiranih menilo, da zato ne morejo več brati, ker porabijo precej časa za gledanje televizije. Med ovire so vprašani pristihi še poslabšanje vida (4%, starejši ljudje), honorarno delo (1%) in nedostopnost do knjige (1%).

Skratka, na poti k branju ali pogostejšemu branju knjig je veliko ovir, ki jih večkrat ni lahko premagati, zlasti če sta ozaveščenost in motiviranost za branje na nizki ravni oziroma ju ni. V zvezi z vsem tem se tudi za raziskovanje odpirajo mnogi problemi, ki zahtevajo vztrajno, načrtno in poglobljeno preučevanje...

Ob štiridesetletnici OZN v Slovenj Gradcu

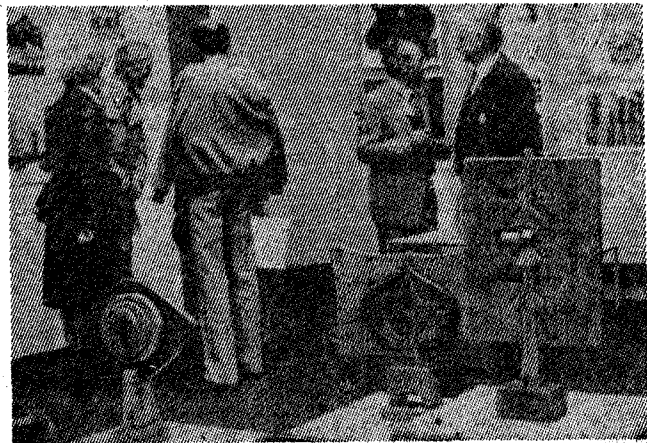
Lesorezi, mala plastika, enodružinska hiša v lesu

Trideset let se že vrstijo v Slovenj Gradcu kulturne prireditve, tesno povezane z Združenimi narodi, ki sta jim botrovala med drugimi tudi U Tant in Kurt Waldheim, in ki so predvsem na likovnem področju skušale polagati poleg sodobnih, najnovejših iskanj v vrhovih svetovnega umetnostnega dogajanja, tudi tisti živopisni del, ki ga prinašajo kulturna dediščina, različna življenjska okolja in različni, nadvse heterogeni vplivi zgodovinskih zapuščin narodov in ljudstev sveta.

Umetnostni paviljon je te dni prizorišče male plastike in lesorezov ter arhitekturnih predlogov za enodružinsko hišico v lesu. Če ostanemo tokrat predvsem pri količinskih podatkih, da bomo imeli predstavo, kako močno

se je slovenjgraška likovna manifestacija za mir v treh desetletjih razrasla, naj povemo, da so sodelovali umetniki iz petdesetih držav, z vseh kontinentov in da se je na natečaj za projekt lesene hišice prijavilo kar 600 priznanih arhitektov z vsega sveta, medtem ko jih je do roka oddalo in prišlo v žirijski izbor 200.

In ker je prav danes, 24. oktobra, dan, ko so pred 40 leti ustanovili Organizacijo združenih narodov, naj napovemo še nekatere prireditve v okviru slovenjgraških mirovnih dni: 15. in 16. novembra bo v okviru jugoslovanske sekcije AICA (združenja kritikov) okrogla miza na temo Les v tradiciji in likovni umetnosti, že 8. in 9. novembra bo posvetovanje zdravnikov (mednarodna udeležba) na temo Medi-



Nad tristo avtorjev iz sedemdesetih držav je prispevalo svoja dela

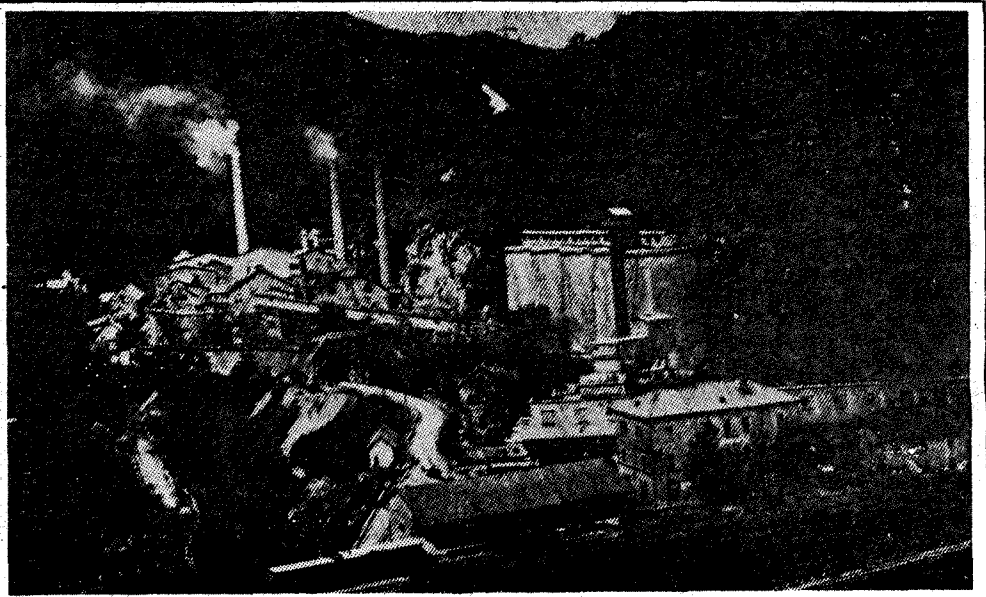
cina v izrednih razmerah in od 11. do 13. novembra bo tam mednarodno srečanje novinarjev in pisateljev ter publicistov iz različnih dežel, ki bodo skušali iz različnih zornih kotov in na različne načine prikazati prizadevanja za mir v svetu. Proti kon-

cu prihodnjega meseca bodo odprli še razstavo izbora karikatur (skopčanje novinarjev in pisateljev ter publicistov iz različnih dežel, ki bodo skušali iz različnih zornih kotov in na različne načine prikazati prizadevanja za mir v svetu. Proti kon-

B. Ž. J.

Janez Knez
v Mali
galeriji

Do konca oktobra bodo v ljubljanski Mali galeriji na ogled grafike, narejene po motivih akademskega slikarja Janeza Kneza iz Trbovelj – Rdeči revirji. Razstavo je pripravila in postavila skupina Irwin, ki si zastavlja nalogo afirmirati in reafirmirati slovensko likovno umetnost.



Književniki, udeleženci NOB

Makso Šnuderl

Ob 90-letnici rojstva

Slovenski književnik, pesnik, novelist, romanopisec, dramatik, kritik, pravnik, strokovni pisatelj, vseučilišni profesor in politik Makso Šnuderl se je rodil 13. oktobra 1895 v Rimskih Toplicah, v družini ekonomista Alojza in matere Cecilije, rojene Pinter. Po osnovni šoli v rodnem kraju je obiskoval tri razrede klasične gimnazije v Celju, maturo pa je opravil leta 1914 v Mariboru. Začel je študirati romanistiko na Dunaju, leta 1915 je bil vpoklican v vojsko. Iz Galicije je bil na poti v Albanijo pri torpediranju ladje hudo ranjen. Od novembra 1918 do septembra 1919 se je bojeval za severno mejo kot častnik pod generalom Maistrom. Z romanistike je preselil na pravo, ki ga je začel študirati v Gradcu, promoviral pa leta 1921 v Zagrebu.

Prvo službo je opravljal kot sodni pripravnik in sodnik na okrajnem sodišču v Mariboru. Leta 1923 je prešel med odvetnike in bil do leta 1929 odvetniški pripravnik, po opravljenem odvetniškem izpitu je odprl svojo pisarno in odvetnikoval vse do leta 1941, ko so ga marca mobilizirali. Po kapitulaciji jugoslovanske armade se je vrnil v Maribor, a se je aprila z družino umaknil v Ljubljano.

V Ljubljani se je takoj povezal z narodnosvobodilnim gibanjem in postal član vrhunskega plenuma Osvobodilne fronte kot zastopnik štajarskih beguncev. Septembra je odšel na osvobodeno ozemlje Dolenjske in Bele krajine. Tu je opravljal vrsto pomembnih zadolžitev: bil je član kočevskega in črnomalskega zbora, izvoljen je bil v AVNOJ, jeseni 1944 so ga kooptirali v IOOF, kjer je postal pravni referent, marca 1944 predsednik komisije za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev pri predsedstvu SNOS, decembra član iste komisije v Beogradu, od aprila 1945 je predsedoval državni komisiji za vojno škodo. V letih 1945–63 je bil zvezni ljudski poslanec za mariborski okraj, obenem predsednik zakonodajnega odbora zvezne ljudske skupščine. Bil je tudi član Interparlamentarne unije v Ženevi, sodeloval je na njenih sejah v St. Moritzu, Helsinkih, Rimu, Dubrovniku, Nici, Londonu, Bruslju in mestu Brasilia. Več let je bil podpredsednik jugoslovanskega združenja Internat. Law Association s sedežem v Londonu, jugoslovanskega združenja Internat. Polit. Science Association s sedežem v Parizu in Societe de Legislation Comparee v Pa-

rizu.

V rani mladosti je pisal pesmi kot dijak v listu Beseda (1910) pod psevdonomima Arkadij in Skovik, v Zrnju (1921) in mariborskem Klopotcu (1926–28). Novele je priobčal v Ljubljanskem zvonu (1928–29). Literarna zgodovina ceni zlasti njegove novele, ki jih je sprva pisal pod vplivom Cankarja, Milčinskega in Preglja. Kot dramatik je simbolist in realista. (Pravljica o rajski ptici, Lopovščine). Pozneje je pisal prozo s snovjo iz NOB, roman z zgodovinsko tematiko. Idejno in slogovno sodi med zastopnike novega rodu, ki so težili k postekspresionistični in delno socialno realistični smeri. Med vojna je pisal gledališke kritike in prevajal Moliéra in Strindberga za mariborsko gledališče. Zapustil je knjige: Človek iz samote (Zbirka novel – 1929), Pravljica o rajski ptici (Drama – 1930), Izgubljena zemlja (Roman – 1932), Lopovščine (tri enodejanke z epilogom – 1937), Od polnoči do polnoči (Zbirka novel in povesti – 1947), Osvobodene meje (roman, napisan 1939, izdan leta 1968) in Ljudje pod svetilnikom (Novele in povesti – 1972).

Pred vojno je bil član narodne organizacije Preporod, za časa službovanja v Mariboru je bil predsednik Umetniškega kluba, pisal je dramske kritike in poročal o kulturnih dogodkih.

Po osvoboditvi je bil od decembra 1947 do marca 1969 redni profesor na pravni fakulteti ljubljanske univerze, v letih 1961–64 rektor

ljubljanske univerze, leta 1956 je bil izvoljen za rednega člana SAZU, leta 1961 pa za dopisnega člana JAZU v Zagrebu.

L. svoje pravne stroke je objavil knjige in skripta: Fašistično domobranski teror nad Slovenci – 1944, Dokumenti o razvoju ljudske oblasti – 1949, Zgodovina ljudske oblasti – 1950, Vprašanje delegirane zakonodaje v FLRJ in pravni značaj ukaza – 1951, Ustavno pravo FLRJ – 1956, 1957, Naš državljani, njegove pravice in dolžnosti – 1961, Ustava v svetu in pri nas – 1961, Družbena in politična ureditev Jugoslavije – 1961, Temeljna listina – 1962, Politični sistem Jugoslavije – 1964.

Poleg tega je napisal ogromno, skoroda nepregledno vrsto zapisov, člankov in razprav v revijah in časnikih.

Za svoje obsežno in pomembno delo na vseh področjih javnega življenja je prejel vrsto odlikovanj in nagrad: spomenico 1941, nagrado AVNOJ za leto 1959, red republike z zlatim vencem, red bratstva in enotnosti, red zaslug za narod in druge.

Bil je pokončen mož in mož dejanj, sodi med tiste slovenske politike, ki niso mogli v življenju brez umetnosti in kulture. Čeprav je v svoji stroki ustvaril nekatere, lahko rečemo temeljna dela, pa bo ostal v spominu predvsem kot književnik, prirovniki in dramatik z izvrnim svojevrstnim izrazom v slovenski književnosti.

Dušan Mevlja

Zastor je že dvignjen

Še preden nam je uspelo pregledati načrte, s kakršnimi so napovedala sezono naša gledališča in druge kulturniške hiše, že so tu – prve premiere, ki so nas prehiteli. A nič ne de!

Oglejmo si – preden pridejo na vrsto kritični zapisi – še preostale napovedi.

V celjskem slovenskem ljudskem gledališču so sklenili letos uprizoriti Feydeaujevo Bolho v ušesu (neusmiljeni posmeh na rovaš buržoaznega načina življenja, ki ga je ta imenitni francoski komediograf in hkrati strupeni kritik meščanske dobe označeval kot »neko obliko norosti«), Ibsenovega Gradbenika Solnesa (monumentalni portret starajočega se ustvarjalca, ki mora svoje nostalgčno srečanje z mladostjo plačati s smrtjo), Fryovo pesnitev – igro o pomladi, smrti in ljubezni Gospa ne bo zgorela, Hrističevo Savonarolo in njegove prijatelje (dramo o propadu in uničenju florentinskega verskega reformatorja, ki ga zapustijo privrženci in prijatelji ter ostane sam), Vosovega Plešočega oslička (kot »darilo« za najmlajše) – in, ne nazadnje, domačo noviteto Samorastniki kot svobodno variacijo na Prežihovo temo izpod peresa Ferja Lainščka. V obrazložitvi preberemo: »Delo izrisuje usodo, ki je zasukala življenje otrok Hudobivške Mete. Rod se razčepi v tiste, ki gospodujejo, in v tiste, ki jih gospodujoči tlačijo in mučijo do izničanja; nazadnje se izniči tudi tlačitelji.«

V mariborski Drami bodo – poleg ponovitev vrste lanskeletnih predstav – na novo uprizorili: Cankarjev Za narodov blagor, Fritzjev Mirakel o sveti Neži, Borove Raztrgance, Kislingerjevo Igro o zmaju, Gavranovo Kreontovo Antigono (na malem odru), Brechtove Bobne v noči, Mastroni-monejeve Skrajnosti ter, posebej, kabaretno predstavo s slovenskimi šansoni.

Tudi v tržaškem Slovenskem ljudskem gledališču bodo te dni dvignili zastor, četudi v »dramatičnih« okoliščinah, saj so morali zaradi skopo odmerjenih sredstev skrbno igralski ansambel in odbrati dela, ki jih je ob takšni zasedbi mogoče postavljati na oder. O tem kaj več ob prvi letošnji premieri, ko si bomo od blizu ogledali, kje se je znašel naš tržaški teater po vseh teh preizkušnjah in kam plove njegova barka.

R. R.

Zgleden dosežek gornjegrajskih gledališčnikov

Igralska družina v Gornjem gradu te dni pospešno študira gledališko delo, ki sta ga jeseni 1941 skupaj napisala Karel Destovnik-Kajuh in Bojan Stih. Gre za trodejanko Mati, o kateri Slovenci že dolgo vedo, da obstaja, brali ali celo videli pa je še niso. Njena krstna izvedba bo letos 2. novembra v gornjegrajskem prosvetnem domu. Režijsko vodstvo so zaupali slovenskemu dramskemu igralcu Andreju Kurentu.

Na pregledno vajo – bila je v soboto, 19. oktobra popoldne – so marljivo gledališčniki povabili Bojana Stiha. Zeleli so zvedeti kaj več o nastanku te igre pa tudi o zgodovinskih razmerah, ki so dale okvir za njen dramski spopad.

Potem ko je gost pohvalil nadarjenost in prizadevnost nastopajočih, rekoč, da so za obdobje štirinajst dni pred premiero že zelo dobro pripravljeni, ni ostal dolžan odgovorov na vprašanja, ki so mu jih po vaji zastavljali režiser, igralci in njihovi domači prosvetni mentorji.

Igro Mati je zasnoval devetnajstletni Kajuh v času, ko je pred hitlerjanskim terorjem zbežal septembra 1941 s Štajerskega v Ljubljano. V ilegali se je tu spoznal s Stihom, že prekaljenim osemnajstletnim vosovcem, ki ga je italijanska policija mrzlično lovila, da bi ga prisilila nastopiti dolgoletno sodno zaporno kazen. Kajuh in Stih sta postala iskrena prijatelja; sklenila sta, da bosta skupaj pisala.

Zadnji vzgib, naj pri priči zastavita peresi, jima je dal

Dušan Pirjevec-Ahac, ko ju je srečal, ves zamaskiran, 20. septembra 1941 pred bifejem Rio.

»Dobil sem tajno obvestilo«, jima je važno zaupal, »da bo najkasneje februarja 1942 vojne konec. Vidva sta določena, da bosta šla z delegacijo v Prekmurje – Rusom naproti. Nujno potrebujemo slavnostno igro. Takoj jo napišita!«

In sta jo pisala: v Židovski ulici pri trgovcu Zavavlavu, pri Makovcu pa še v tem in onem ilegalnem stanovanju. Kulturna volja OF, ki sta jo prepoznala v Pirjevčevem »ukazu«, jima je bila zakon. Gnala ju je naravnost nora ambicija, da bosta prav onadva najznamenitejša pisca. No, besedilo je bilo v glavnem Kajuhovo, saj, kdor je Karla poznal, vé, da njegova silovitost ni pustila blizu sebe nikogar in ničesar. Bil je takrat že tudi znan dijaški pesnik. Stih je bil lahko pri pisanju samo bolj ali manj upoštevan pomočnik. Ujemala pa sta se vendarle, kajti imela sta iste vzornike: Cankarja, Gorkega, Nexčja. Oba sta trepetala v cankarjanskih idealih ljubezni in hrepenenja. Igro sta postavila v vsebinski okvir revolucionarnega, morda nekoliko anarhističnega boja za boljši svet. Skupina mladih revolucionarjev likvidira izdajalca – po primeru, ki ga omenja Klopčič, namreč, da je bil na ljubljanskem Rožniku ubit dvoličen agent Kominterne – toda glavni junak, eden izmed družbeno pravičnih teroristov, pade v roke policiji.

Obsojen je, toda še veliko pred iztekom kazni se nenadoma vrne iz zapora. Hkrati policija zgrabi druge člane revolucionarne skupine, ki se jim je poprej posrečilo, da so ostali neznani. Kako se je to moglo zgoditi? Izdala jih je obsojenčeva mati, da je tako na zavržen način rešila sina. V notranjem boju med slepo materinsko ljubeznijo in poštenjem je zmagała prva. Mati je omahnila, vendar ji strašni greh, ko pride po zapletih in zaviralnih momentih na dan, ni mogel prineesti rešitve: sin jo obsodi in zapusti.

Vsekakor tehten, antičnih vzorov vreden dramski konflikt! Ne glede na to, da je bilo besedilo narejeno tako rekoč v eni sapi, med pregonom in begom, z agitacijsko tendenco in ob vseh nujnih šibkostih, ki se jima rosno mladi peresi nista mogli izogniti, igra Mati zasluži atribut umetniškega dela. V njej je čutiti prvine Kajuhove življenjske in družinske usode, pa tudi črte osebe, ki so v ilegalnem okolju pisca inspirirale nekako tako, kot navdihujejo slikarja ali kiparja naključni modeli.

Gornjegrajski igralski družini kaže izreči vse priznanje, da se je lotila tega dela, katerega rokopis je večkrat skozi štirideset let veljal za izgubljenega. Tako bo rešila prahu in pozabe ne samo delček slovenske književne ustvarjalnosti, marveč tudi dragoceno kulturno zgodovinsko vrednoto, vezano na velikega partizanskega pesnika Kajuha.

Zvone Kržišnik

Razstava Umetnost na temo NOB v kromberškem gradu

Osrednja slovesnost ob občinskem prazniku Nove Gorice je bila slavnostna seja skupščine občine Nova Gorica 7. septembra, ki so se je poleg delegatov udeležili predstavniki SRS in družbenopolitičnih organizacij občine, častni občani občine, predstavniki sosednjih občin, predstavniki pobratenih občin iz Jugoslavije in Itali-

skupnosti borcev in aktivistov NOB za velik prispevek v družbenem in gospodarskem razvoju in graditvi samoupravne socialistične družbe. Slovesnosti in prireditve so se ob občinskem prazniku vrstile ves september, vse do prvih dni oktobra tako v mestu Nova Gorica kakor tudi po krajevnih skupnostih na podeželju.

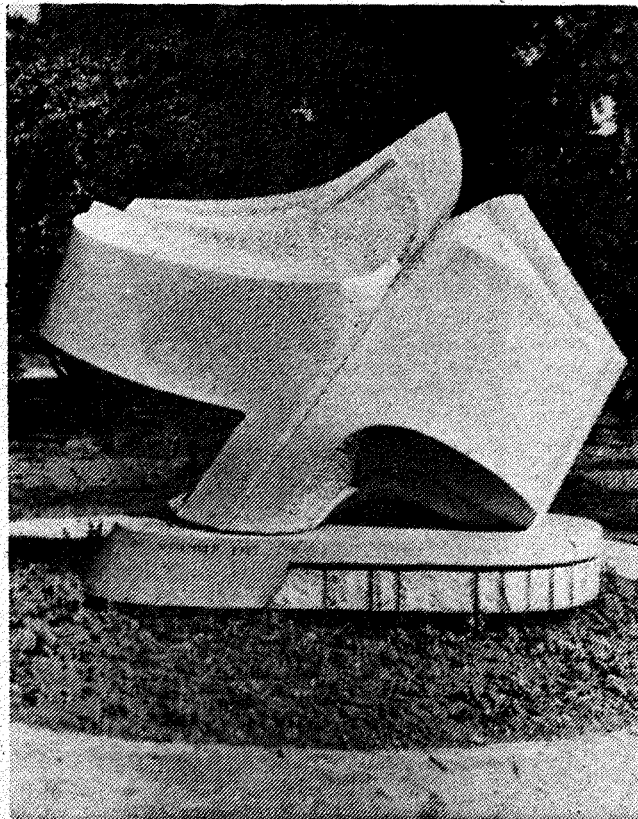
Goriškega muzeja so zadovoljni z uspehom razstave, saj je obisk presegel pričakovanja. Razstavo si je v mesecu dni ogledalo 3.500 obiskovalcev. Med obiskovalci so bili dijaki srednjih in učenci osnovnih šol iz Ajdovščine, Sežane, Kobarida in vseh novogoriških srednjih šol pa številni drugi občani. To je bila prva razstava na kateri je bilo zbrano toliko gradiva, saj je bilo predstavljenih 196 umetniških del 72 avtorjev. To zgovorno pričča, da so se pri svojem umetniškem ustvarjanju tematike NOB lotevali in se lotevajo vsi pomembnejši slovenski likovni umetniki. Narodnoosvobodilnega boja so se aktivno udeležili tudi številni pomembni slovenski umetniki že v prvih vojnih dneh 1941.

Okupatorji tudi umetnikom niso priznali. Gonili so jih v ujetništva, zapore, internacijo, konfinacijo. Mnogi so bili žrtve tudi domačih izdajalcev – domobrancev, belogardistov, ustašev, četnikov in podobnih narodovih izmečkov. Številni umetniki so med NOB ustvarjali med bojem, v ilegali, v partizanih, v ujetništvih, v zaporih, v internaciji... Nesporno je slovenska umetnost vzrasla z NOB. V danih možnostih so umetniki v svojih umetniških delih izpovedali svoja doživljanja, svoje telesne in duševne bolečine in bolečine svojega naroda in svoje domovine, hrepenenja po svobodi... Te umetniške stvaritve so bile, so in bodo tudi v prihodnje navdih umetnikom, neizčrpen vir in napotilo pri ustvarjanju umetniško še bolj dovršenih, izrazno prepričljivih del na tematiko NOB in revolucije.

Dela umetnikov, ki smo si jih ogledali na omenjeni razstavi, so tudi dragocen dokument, ki izraža protest proti strahotam fašizma in nacizma, dokument, ki opozarja in zavrača strahote in vojno, dokument, ki izpričuje željo človeštva po miru in svobodi, prijateljstvu, sreči, bratstvu, enakopravnosti, tovarištvu.

Likovni ustvarjalci in drugi umetniški ustvarjalci so v svojih delih prepričljivo izpovedali, kako žejni smo bili svobode, kako se je bilo vredno zanjo bojevati in kako dragocena je:

Lojze Kristančič-Minko



Spomenik padlim diverzantom Primorske in Gorenjske v NOB, ki so ga 6. septembra 1985 odkrili v Novi Gorici.

je, predstavniki sosednjih občin iz Italije (razen Gorice), predvojni revolucionarji in nosilci spomenice 1941, predstavniki domicilnih enot skupnosti borcev in aktivistov NOB in številni drugi gosti. Na seji so najzaslužnejšim občanom podelili občinske nagrade in priznanja in nagrado Franceta Bevka, ki jo je letos prejel ravnatelj Goriškega muzeja Branko Marušič za neutrudno in uspešno raziskovalno delo preučevanja zgodovine primorskih Slovencev in še posebej kot avtor knjige primorski čas pretekli. Ob 40-letnici zmage nad fašizmom in nacizmom so na seji letos podelili tudi posebno priznanja 12 domicilnim enotam.

Razstava Umetnost na temo NOB

Razstava Umetnost na temo NOB, ki jo je organiziral RO ZZB NOV Slovenije v sodelovanju z nekaterimi slovenskimi muzeji in galerijami v počastitev 40-letnice zmage nad fašizmom in nacizmom, je bila enkratna in je še posebej obogatila slovesnost letošnjega občinskega praznika novogoriške občine. Razstava je bila odprta v prostorih Goriškega muzeja v gradu Kromberk pri Novi Gorici od 5. septembra do 5. oktobra, saj je bila podaljšana za teden dni zaradi številnih obiskovalcev.

Borci in občani novogoriške občine pa predstavniki

Premišljanje ob letošnjem Bifetu Nadležno šarivarjanstvo?

Letošnja gledališka parada novosti in zanimivosti od tod in tam se je, tako poročajo skoraj vsi redni poročevalci, prevesila v repertoar povprečja in vračanja k odrski klasiki. Sem ter tja je zablestela kakšna predstava, kot na primer nekdanja razglašena moskovsko gledališče Na Taganjki, sicer pa posebnih razburjenj ustvarjalne polnosti niso bili deležni.

Tole premišljanje se je utrnilo ob gledanju angleške predstave Šarivari, ki je od začetka do konca minila brez ene same artikulirane besede, zato pa z obilico zvokov, glasbe, komediantstva in celo cirkuških atrakcij; vsega po malem, kar na nek način pelje k oznaki teatarskega hepeninga.

Naših gledališčnikov, predvsem igralstva, kolikor je bilo mogoče zaslediti, ta in tovrstne predstave ne navdušujejo prav posebno, kakor se tudi niso segreli ob obisku dunajske predstave Serapionovega gledališča.

Da ne bo pomote, ne gre za predstave, ki ne bi v svoji postavitvi nosile nikakršnega sporočila in poslanstva. Odrske so se le besedi in skušale z drugimi izrazi doseči univerzalnost. Koliko jim to uspeva, je zagotovo še bolj kot z besedilom podloženi

igri, odvisno od režiserja in igralcev, kajti v tem primeru morajo uporabljati vse: pantomimo, pogoste spremembe scene in kostumov, masko in v prvi vrsti – govorico telesa. Čeravno se zdi, da je trenutno tudi v gledališču močno izražena težnja k besedi in klasični drami, se človek nekako ne more obraniti misli, da šarivarjanstva ne ljubimo posebno, ker si prisvajajo tudi nekatere prvine cirkusantstva, čeprav le kot dodatni izrazni pripomoček. Kot da bi pri tem (če je delo še profesionalno brezhibno izpeljano) predstava izgubila kaj od sporocilne vrednosti?!

Še vedno smo nagnjeni k upredalčevanju stvari in dejanj, in zatorej čisto prijazno sprejemamo predstave, ki nam jih ponujajo s predznakom »eksperiment«, kakor hitro pa hoče eksperiment stopiti na veliki oder kot »polna predstava, je naše dobre volje konec. Postanemo pikri, celo žaljivi. Eno postaja vse bolj očitno in nesporno: kakor koli že smo razpoloženi do omenjenih iger, naše domače (pogosto okostenelo in neokretno) igralstvo vendarle neprijetno opominjajo, da je gledališče glumaštvo v najzlahtnejšem pomenu te besede.

B. Ž. J.

Z Založba Borec
Ljubljana,
Miklošičeva 28
Tel. (61) 320-476

NAJUSPEŠNEJŠI SLOVENSKI ROMAN **UKANA** PONOVNO MED BRALCI!

Pri Založbi Borec izide v novembru prva polovica vojnih romanov Toneta Svetine: Volčiči, Ukana I, II in III ter nadaljevanje – Ukana IV!

Dolgo in med številnimi bralci nestrno pričakovani četrti del Ukane nadaljuje pripovedno prikazovanje ljudi po osvoboditvi maja 1945. Roman je še naprej široko panoramičen, napet in slikovit, v njem se še naprej pretakajo, prepletajo in križajo tokovi številnih posamičnih in skupinskih usod – kot v prvih treh delih tega priljubljenega romana, le da zdaj v novih, povojnih časih.

Prek 3.000 strani zanimivega branja si lahko zagotovite po nižji prednaročniški ceni, če spodnjo naročilnico do vključno 20. 11. 1985 pošljete na naslov: Založba Borec, Miklošičeva 28, Ljubljana.

	plačilo po povzetju v enem obroku	plačilo v enem obroku pred izidom do 20. 11. 85	v 3 zaporednih mesečnih obrokih
komplet UKANA I-IV, VOLČIČI	A 13.500	D 13.000	G 15.000
komplet UKANA I-IV	B 12.000	E 11.500	H 13.000
UKANA IV. del	C 2.300	F 2.200	

NAROČILNICA ND 1

Podpisani(a):
Naslov:
Pošta in poštna številka:
Naslov zaposlitve:
Štev. os. izkaznice: izdane pri:

naročam naslednja dela Toneta Svetine:

A	B	C	D	E	F	G	H
---	---	---	---	---	---	---	---

 (obkrožite ustrezno črko).

Navedeni plačilni pogoji in cene veljajo le v prednaročilu do vključno 20. 11. 1985. Plačilo v 3 obrokih je brezobrestno. V primeru zaostanka s plačilom mesečnega obroka zapade v plačilo celotni znesek s prištetiimi zakonskimi zamudnimi obrestmi.

Naročnike, ki se bodo odločili za plačilo v enem obroku pred izidom knjig, prosimo, da počakajo na prejem položnice Založbe Borec.

Pri pošiljanju po pošti je soudeležba naročnika pri poštnih stroških 100 din (velja za oba kompleta). Strinjam se s prodajnimi pogoji in se obvezujem, da bom po prejemu položnic redno poravnava mesečne obroke.

Datum: Podpis:

PEČINE – KORITNICA

Nekdanji kurirji
postaje P-21 in krajani
Pečin niso pozabili
svojega komandirja

Z negovanjem izročil NOB in tkanjem vezi med spomini in sedanostjo krajanov vasi Pečine na Šentviški planoti v sodelovanju z nekdanjimi kurirji postaje P-21 že nekaj let prirejajo spominske pohode po kurirskih poteh.

V ta namen smo tudi letos v nedeljo, 22. 9. 1985, organizirali pohod, ki pa je bil tokrat izrecno namenjen obisku nekdanjega komandirja rejele kurirske postaje P-21 87-letnemu Mihaelu Brovcu-Brezi, borcu za severno mejo in nosilcu partizanske spomenice od leta 1941, ki danes še živi v svojem rojstnem kraju na Koritnici v Baški grapi.

Pohod, ki se ga je udeležilo 35 borcev, mladine in krajanov Pečin ter štirje kurirji in njihovi svojci, je potekal izpred spominskega obeležja P-21. Pečine, čez Gorski in Bukovski vrh, Pušnik, Spodnje Bukovo do Koritnice.

Srečanje z nekdanjim komandirjem P-21, borci, mladino in krajanom Koritnice ter pohodniki je bilo sproščeno in priskrbo. Tamkajšnji predsednik borčevske organizacije je zaželel dobrodošlico in izrekel zahvalo, osnovnošolci in pevski zbor pa so nam priredili krajši kulturni program.

Se prav posebno priskrbo in ganljivo pa je bilo srečanje z jubilatno 87-letnim nekdanjim komandirjem P-21 Brezo. Ko mu je v imenu pohodnikov mladinec s Pečin predal simbolično poročilo in darilo, so se mu zaiskrile solze v očeh. Vsi pohodniki pa so mu nato po vrstnem redu z rokovaljem čestitali k 87. življenjskemu jubileju. Vsi smo se nato odzvali vabilu na njegov dom, kjer nas je ob ženi in hčerki priskrbo sprejel in pogostil. Ob slovesu smo mu vsi še enkrat iskreno čestitali z željo, da bi tako čil in zdrav še dolgo živel in da bi se še srečali.

S prijetnim občutkom, da smo s tem pohodom resnično tkali vezi med spomini in sedanostjo, saj smo obiskali človeka, ki je vse svoje dolgo življenje posvetil v prid svobodi, miru, splošnemu napredku in človeškemu odnosom med ljudmi, storili plemenito dejanje, smo se za kratek čas podali še v bližnji Rut, kjer smo s tamkajšnjimi krajanom prebili v prijetnem razpoloženju še nekaj ur in se v popoldanskih urah zadovoljni vrnili na Pečine.

IGNAC LAHARNAR

FRAM

Kljub nasilju so
vztrajali do konca

Fram in njegova okolica pri Mariboru sta v času narodnoosvobodilnega boja prispevala precejšen delež, zlasti v letu 1944, ko je bilo tu množično odporiško gibanje. Danes imajo 15 spomenikov in spominskih obeležij. Ob teh je speljana označena spominska pot v dolžini 27 kilometrov. Za vsako imajo zbrane podatke o tem, kaj se je tu med vojno pomembnega dogajalo. Med osrednjimi je spomenik padlim borcem in žrtvam fašizma v Framu. Spomenik ima podobo odprte kamnite knjige, podprte s šestimi stebri. Izpisana so imena padlih in drugih žrtev fašizma po posameznih krajih in zaselkih: Fram 14, Ješenca 8, Požega 2, Morje 7, Loke 8, Planica 7, Koprivnika 1 in Ranc 5.

Vse to je dokaz, kako so tisti, ki sicer niso bili v partizanskih enotah kot borci, opravljali po svoje pomembne dolžnosti in so se za ceno lastnega življenja še kako izpostavljali nevarnostim in težavam.

Nemški okupator je na framskem območju, da bi zadušil narodnoosvobodilno gibanje, požgal med vojno šestnajst pohorskih domačij. Pri tem so bili štirje ustreljeni, petnajst jih je zgorelo v gorečih poslopjih. Domačije so po osvoboditvi razen treh popolnoma obnovili, v glavnem s svojimi sredstvi in s svojo pridnostjo. Na nekaterih se poleg poleg poljedelstva in živinoreje ukvarjajo s kmečkim turizmom.

Po številu borcev, ki so se bojevali v posameznih partizanskih enotah, v različnih krajih, se lahko postavijo Framčani in okoliški prebivalci, saj znaša njihovo število 93 borcev in bork, 12 ljudi je bilo v koncentracijskih taboriščih, 8 pa izgnanih.

Na framskem območju so se zadrževali med vojno: okrajni odbor OF, kurirska postaja TV 13 S, vojaška kurirska postaja 1/2, obveščevalni center Pohorje, krajši ali pa daljši čas posamezne partizanske enote, VDV in drugi.

Krajevna organizacija ZB NOV Fram, ki je ob trideseti obletnici osvoboditve leta 1975 prejela plaketo zveznega odbora ZB NOV Jugoslavije, je doslej veliko storila pri prenašanju tradicij NOB na mlado generacijo. Danes v Framu in njegovi okolici ni pomembnejšega dogodka, ki ne bi imel obeležja.

DRAGO MIKLAVEC

ŠEMPETER

Spomenik borcem
NOV in goriški fronti

Letošnjo praznovanje krajevnega praznika v Šempetru so popestrili z lepo kulturno prireditvijo in odkritjem spomenika padlim borcem NOV ter enega od spomenikov goriški fronti. Z odkritjem tega spomenika se je uresničila dolgoletna želja članov borčevske organizacije v Šempetru in drugih krajanov.

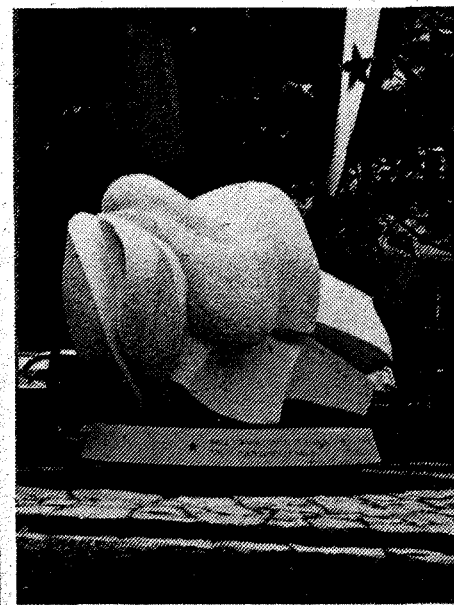
Konec leta 1984 je na predlog organizacije ZB Šempetra KS sprejela sklep o postavitvi spomenika padlim in NOV in enega od spomenikov goriški fronti. Tedaj je tudi imenovala 83-članski odbor za postavitev spomenika. V tem odboru, ki mu je načeloval Ciril Bavčar, so bili zastopani vsi sloji prebivalstva Šempetra,



Ciril Bavčar je najboljši skrbel za pravočasno postavitev spomenika

druženopolitične organizacije, pobrateni borci iz Standraža, Ronanše, Voždovca pri Beogradu, predstavniki DO in drugi. Organizirana je bila tudi javna razprava. Široka akcija je tako popolnoma uspela in spomenik je bil odkrit 21. septembra.

Na slavnostni seji so podelili vrsto krajevnih priznanj zaslužnim krajanom. Organizacija Društva upokojencev pa je razvila svoj prapor. Po odkritju spomenika je bil slavnostni govornik Robert Černe, predsednik republiške konference mladine, ki je orisal gospodarske teža-



Vabila

Občinski odbor ZB NOV Nova Gorica kot vsako leto organizira 1. novembra spominsko slovesnost ob dnevu mrtvih pri spominskih oziroma grobnicah v Gonarsu in Gorici. Spominski slovesnosti s polaganjem vencev ZB NOV in Jugoslovanskega konzulata v Trstu bosta v Gonarsu ob 8.30, v Gorici pa ob 10.30.

Svojce umrlih, soborce, prijatelje in druge delovne ljudi in občane vabimo, naj se skupaj z nami ob kulturnem programu poklonijo tistim, ki so za svobodo in mir dali svoja življenja.

Občinski odbor ZB NOV
Nova Gorica

Vabimo na proslavo 6. SNOUB Slavka Šandra v Celju v soboto, 26. oktobra 1985, ob 9.30 v veliki dvorani Narodnega doma v Celju. Vabimo vse borce 6. SNOUB Slavka Šandra, enoto JLA, ki nadaljuje tradicije 6. SNOUB, predstavnike DPO domicilnih občin Celje, Domžale, Kamnik, Mozirje, Žalec, regijske predstavnike DPO – Celje. Domicilni odbor 6. SNOUB Slavko Šlander

Občinski odbor ZB NOV Škofja Loka in Združenje borcev NOV Škofja Loka organizirata v počastitev dneva mrtvih spominsko slovesnost v petek, 1. novembra 1985, ob 9. uri pred domom zveze borcev v Škofji Loki.

Vabimo vse svoje padlih, mladino in občane.

ve in probleme, s katerimi se srečujemo vsak dan. V kulturnem programu so nastopali učenci osnovne šole Ivana Roba, pevski zbor KK Vipava, recitatorji ter godba na pihala z Vogrskega. Nato so sledila srečanja borcev Šempetra, organizacij borcev sosednjih vasi, borcev Standraža, Voždovca pri Beogradu in drugih. Slovesnosti ter odkritja spomenika se je udeležilo več kot 5000 krajanov, borcev goriške fronte in drugih.

Ob tem je potrebno izreči posebno zahvalo delovnim organizacijam Šempetra, Nove Gorice, občinskih organizacij ZB NOV, poverjenikom ZB Šempetra, ki so pri krajanom in borcih zbrali le nekaj manj od 50 starih milijonov dinarjev. Vsem zares priskrba hvala.

L. KOTAR

GENTEROVCI

Zanemarjen spomenik

Borčevske organizacije si prizadevajo, da na mladi rod prenašajo tradicije NOB. V lendarški občini so pri tem dokaj aktivni. Po vaseh stojijo številni spomeniki in pomniki, ki nas spominjajo na dogodke iz NOB. Nad posameznimi spomeniki so prevzele osnovne šole pokroviteljstvo, pri čemer učenci skrbijo za okoličico spomenikov in obeležij.



V Genterovcih pa sredi vasi stoji zanemarjen spomenik s peterokrako zvezdo. Prav bi bilo, da bi borčevska organizacija oziroma osnovna šola Genterovci spomenik primerno uredila. Lahko bi ga pobarvali pa tudi zvezda ne kaže pravega blišča.

JOŽE ŽERDIN

ZB NOV Žiri vabi vse nekdane borce Žirovske čete 3. bataljona Gorenjskega odreda NOV in POS na odkritje obeležja v spomin na ustanovitev Žirovske čete v marcu 1943. leta. Vabimo tudi svoje padlih borcev Žirovske čete, vse druge borce in krajanje. Odkritje obeležja bo v soboto, 26. oktobra 1985, ob 11. uri v Žirovskem vrhu od cesti na Javorč nad Marucovo domačijo, in to ob vsakem vremenu.

Po kratkem programu bo tovariško srečanje v lovski koči na Javorču. Dostop je mogoč iz Žirov z osebnimi avtomobili po Plastuhovi grapi, iz Gorenje vasi pa po cesti proti Javorču. Organiziran bo tudi prevoz z avtobusom, ki bo odpeljal izpred zadruženega doma v Žireh ob 9.30. Udeležence bo pobiral tudi na avtobusnih postajah vse do Gorenje vasi, odkoder bo odhod ob 10. uri.

Združenje borcev NOV Žiri

Odbor skupnosti borcev 1. dolenskega partizanskega bataljona vabi borce bataljona v nedeljo, 27. oktobra k odkritju spominskega obeležja na Kulovih selih. Slovesnosti bodo ob 12. uri pri lovski koči.

Spominsko obeležje bo odkrito v spomin skupini osmih dolenskih partizanov in borcev poznejšega 1. dolenskega partizanskega bataljona, ki je v prvih dneh januarja 1942. leta taborila v hudi zimi v razpadajoči oglarski kolibi.

Se posebej vabimo na Kulova sela borce bataljona z območja novomeškega pododpora skupnosti borcev bataljona.

Odbor skupnosti borcev
1. dolenskega partizanskega
bataljona

Obvestila

Obveščamo borce Notranjskega odreda, ki živijo na območju Gorenjske, Stajerske, Dolenske in Ljubljane z okolico, da bo 25. oktobra 1985, ob 16. uri delovno srečanje v Ljubljani v Domu JLA. Pred sestankom bomo podelili spominske medalje Notranjskega odreda vsem borcem ter svojim padlim in umrlih borcem, ki do zdaj še niso dobili medalje.

Na srečanju se bomo pogovorili o programu dela za 1986. leto in načrtovanju nalog. Po sestanku bo družabni večer. Borci in svojci bodo na srečanju kupili fotografije s proslave pri Sv. Ani.

Obenem obveščamo vse borce Notranjskega odreda, ki živijo na območju Primorske, Notranjske in Gorenjske kotarja, da bomo v prvi polovici novembra 1985 organizirali, z enakim namenom, delovno srečanje tudi v Postojni in Cerkljici.

Odbor skupnosti borcev
Notranjskega odreda

Borke in borci Zapadnodolenskega odreda in 9. SNOUB Kočevske, pozivamo vas na skupščino naše skupnosti, ki bo v soboto, 26. oktobra, ob 11. uri v osnovni šoli na Mirni. Obravnavali bomo naše dosedanje delo, predložili nove delovne načrte in izvolili nov odbor. Srečanje bomo popestrili s krajšim kulturnim programom in ga družabno končali.

Odbor skupnosti borcev ZDO in 9. SNOUB
Kočevske

Borce jurišnega bataljona 15. divizije NOV obveščamo, da bo 20. novembra 1985 ob 11. uri v Stavci vasi pri Žužemberku srečanje borcev bataljona in izveden prvi pohod pionirskega odreda, poimenovanega po jurišnem bataljonu, iz šole Zavoda Janeza Levca iz Ljubljane. Srečanje bo ob spominskem obeležju ustanovitve bataljona z borci odreda, bataljona in predstavnikov krajevnih skupnosti Žužemberk in Dvor. Odhod avtobusov bo iz Ljubljane, Levstikov trg, izpred šole Janeza Levca ob 8. uri.

Odbor jurišnega bataljona 15.
udarne divizije

Zveza združenj borcev NOV občine Hrastnik v sodelovanju z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami organizira v počastitev dneva mrtvih žalno slovesnost v četrtek, 31. oktobra 1985, ob 16. uri pred osrednjim spomenikom v Hrastniku.

Žalna slovesnost pred spomenikom na Dolu pa bo isti dan ob 15. uri.

ZB NOV Hrastnik

Zahvala

Ob odkritju spomenika Beneškemu Slovincu narodnemu heroju Marku Redelonghiju se iskreno zahvaljujemo občinski skupnosti ZB NOV Tolmin in Skupnosti borcev Briško-beneškega odreda za vsa prizadevanja v zvezi s postavitvijo spomenika v Staro selu. Posebna hvala vsem, ki so kakorkoli pomagali pri načrtovanju, delu, prispevku in končni ureditvi spomenika.

Vsi njegovi

Belinka Šentjakob

Med najmlajšimi novinarskimi kolegi v petek popoldne Veseli so, če so njihovi sestavki objavljeni

V Slovenskih Konjicah je bilo 17., 18. in 19. oktobra srečanje pionirjev dopisnikov Slovenije

V središču Dravinjske doline smo, v Slovenskih Konjicah. Pred osnovno šolo Dušana Jereba je vse živo. Nekateri se lovijo, drugi kričijo, skačejo in se smejejo, tu in tam stojijo skupinice, novi znanci, ki so se spoznali šele včeraj. Posamezniki mahajo z rokami, da bi poudarili svoje besede in bi poslušalci bolj verjeli njihovi pripovedi. Nekaj pa jih sedi ob strani in mirno opazuje ves ta direndaj. Verjetno so utrujeni, saj je za njimi veliko doživetij današnjega dne; najprej zjutraj otvoritev razstave šolskih glasil s spremljajočim kulturnim programom v Domu kulture, potem pionirska delavnica, ko so se z božom Kosom in Manco Koširjevo »igrali časopis«, in potem so si v štirih skupinah ogledali delovne organizacije Kastroj, Konus, Lip in Kmetijsko zadrugo v Slovenskih Konjicah.

Izrabimo čas kosila, si mislim, zapodimo se medrje in ujemimo za naše bralce košček mladostnega utripa, njihove iskrenosti, razigranosti pa tudi resnosti. Naj bo naš zapis takšen, kakor so oni sami – pravi pionirski.

»Kaj pa se dogaja?« sprajujem navidez povsem nevedno dekletu, ki so ju pri vходу zadolžili za informacije. Zdi se jima popolnoma logično, da vsak, ki pride danes v Slovenske Konjice in v njihovo šolo, ve, za kaj gre, in zato se mojemu vprašanju le smeje. Na pomoč mi priskoči Simon Primožič iz 7. razreda in hiti pojasnjevati: »To je 17. srečanje pionirjev dopisnikov iz vse Slovenije. Naša šola jih gosti. Prišli so učenci osnovnih šol od 1. do 8. razreda, ki pišejo in svoje sestavke pošiljajo v razne časopise ter revije. Povabila so jih uredništva, najboljši, in v priznanje za svoje pisanje bodo prejeli diplome.«

Tudi Simon je včasih pisal; ko je bil še na nižji stopnji osnovne šole. Potem je svinčnik odložil in si za hobi izbral modelarstvo. »Mogoče bom šel v letalsko šolo,« kakor mimogrede še doda. Zdelo se mi je, da hoče še nekaj povedati, ko na široko zanihajo steklena vrata in se nekdo ustopi pred naju.

»Ste res vi?« zaslišim veseli glas, ki še kar naprej čeblja: »Saj se poznamo, ne?« Presenečena dvignem

pogled in se srečam s Tadejem Brdnikom. »Seveda sem jaz in tudi poznamo se. Srečala sva se v Ljubljani na zboru pionirjev.« Pa vseeno, da ne bi bila v zmoti, še narahlo potipam z vprašanjem, kako se počuti v šoli Dušana Jereba.

»Ja, to je moja rodna šola,« pravi Tadej in široko zakroži z rokami. »Tu se počutim na trdnih tleh, vse poznam. V Ljubljani me je bilo

gostov,« hoče povedati vse v eni sapi. »Že ves mesec prej smo se pogovarjali, kdo bi imel koga doma v gosteh.« Ni več časa. Tadeja preganjajo, naj gre delit prospekte o Slovenskih Konjicah, in to pristrčno bitje že hiti za novo zadolžitvijo.

Koliko življenja, koliko energije! Si mislim. Malo se ozrem naokoli. Šolska avla je skoraj prazna. Večina je pri kosilu. Dve drobni glavi me zvedavo opazujeta, ko stopam k njima. Zdi se, da ne sodita v ta veliki prostor. Kakor miški tiho sedita ena ob drugi. Toda, glej ga šmenta! Saj sploh nista prestrašeni in kakšen besedni zaklad hranita za pravi čas. Predstavita se: Nives Adamič in Andreja Bukovšek iz 3. razreda osnovne šole v Stranica.

Njihova mentorica pravi, da ima v 3. razredu svojo prihodnost. Seveda misli pri tem na nadobudne mlade

štva TV-15 Naš tovariš. Včeraj so nam po telefonu sporočili, da je zbolel Boštjan Ilenič z Jesenic, zdaj pa še Maja!

Nives in Andreja pripovedujeta, da je v njihovi šoli kar 50 dopisnikov. Če je to plo, pišejo na klopki pred šolo, drugače pa v razredu. Najraje pišejo o mucah, o polju, pesmice o kmetih, o literarnem večeru ali drugi prireditvi. Tudi ljudi v vasi radi obiskujejo. Z zanimanjem prisluhnejo pripovedim o partizanskih čogodivščinah in še nekaj radi delajo: radi hodijo na grobove talcev »in ko jih čistimo,« pravita deklici, »da se mi zdi, da so nam blizu tisti borci, ki so padli zato, da mi živimo svobodno, da lahko svobodno pišemo o njih.«

Zdaj pa hitro v jedilnico, sicer boste zamudili kosilo! Nekateri se že vračajo s polnimi želodci. S seboj nosijo jabolka. Beli zobje se slastno zasajajo v sočno meso.

Bernarda Lopkar in Barbara Zmrzlikar iz osnovne šole Simor. Jenko v Kranju sta sedli na dolgo klop ob strani. Dovolita mi, da prisedem in že se zaklepeta. Govorimo o njihovem šolskem glasilu Vaje, ki mu je na letošnjem srečanju namenjena nagrada. Kdo ne pozna tistih Vaj, ki so jih s Simonom Jenkom pisali največ pred veliko leti. Od njih so Vaje v osnovni šoli Simon Jenko prevzele ime, pa tudi črke imajo še originalne; vse lepo izrisane in okrašene. V Vaje pišejo spise, pesmi, vsako leto objavijo anketo, zadnja stran pa je namenjena humorju. Izidejo le enkrat na leto, »ker ni denarja,« potožita dekleti, »mi pa bi Vaje radi večkrat natisnili.«

Še o tem in onem se pogovarjamo s pionirji dopisniki. Ponosni so, da so povabljeni na srečanje. To jim pomeni nagrado in obenem spodbudo za nadaljnje pisanje. Šte-

vilni med njimi so prvič v Slovenskih Konjicah, ki so danes pokazale svojo prijazen podobo. Zdijo se jim večje, kot so si jih predstavljali. Lep je Kulturni dom, pravijo, zanimiv potoček Ribnica, ki teče po sredini mesta, in spleta si ogledati slikovito staro mestno jedro. V domovih vrstnikov, njihovih gostiteljev, se sijajno počutijo; kakor da bi bili njihovi. Vezi so hitro postavljene in sklepi, da bodo ostali prijatelji.

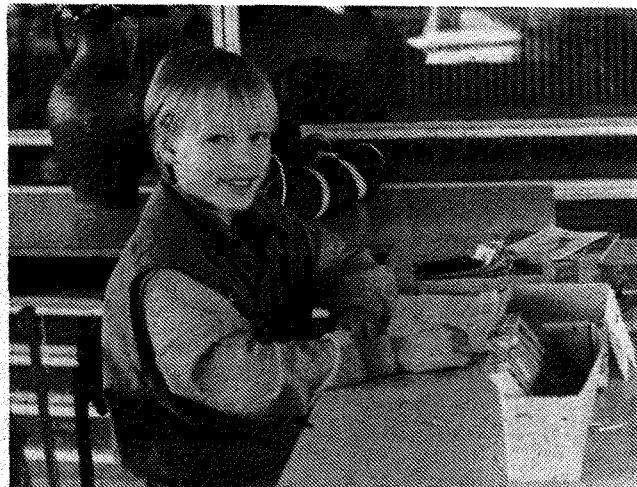
Čas pa kar beži. Čez nekaj trenutkov si bomo pogledali iz oči v oči uredniki mladinskih rubrik in naši mladi sodelavci, ki smo jih povabili na srečanje, da se z njimi pogovorimo o našem in njihovem delu, o skupnih ciljih, ki naj iz tedna v teden uporabljajo naš mladinski koti-

veseli, če so njihove stvari objavljene. Vse spravijo. Za spomin.

Nekoliko dlje se pomudimo na mladinski strani. Potem jih zanima, od kod ime časopisa TV-15. Pogovarjamo se o partizanski kurirski postaji v Občicah pri Dolenjskih Toplicah, po kateri nosi časnik ime.

Sprašujejo, kako pregledujemo in izbiramo njihove sestavke za objavo in sploh, kako od četrtka do četrtka spravljamo skupaj časopis, list za listom, dokler ne zagleda belega dne. Pa še to in ono o novinarstvu jih zamima.

Če si za uredniško mizo za sestavki poskušam predstavljati mlade avtorje, si zdaj za temi obrazi predstavljam sestavke, ki čakajo v



Tadej Brdnik si je tistega dne naložil vse polno opravil; med drugim je bil tudi informator.

ček. Dušan Čančer iz Artič, Anita Kušej z Raven na Koroškem in Marta Praček s Cola že čakajo pred učilnico, na katere vratih je oznaka TV-15. Pogrešamo Boštjana in Majo. Želimo jima, da čimprej ozdravita. Sproščeno se pogovarjamo kakor stari znanci. Pripovedujejo mi, kdaj imajo dopisniške krožke, kako si izbirajo teme, kaj najraje pišejo in kako svoje sestavke pošiljajo uredništvom različnih časopisov. Zagotavljajo, da še nikoli niso naleteli na odpor, če so koga poprosili za intervju. To je privilegij teh najmlajših, si mislim, kajti ljudje niso vedno pripravljeni dajati odgovore novinarjem. Radi pišejo in še bolj so

uredniški mapi. Koliko jih je! Vsi gotovo ne bodo objavljeni. V TV-15 imamo premalo prostora. Prebiram pa jih, o ja, in celo večkrat. Nekateri mi pridejo prav tudi čez leto dni.

Kazalci so se že nevarno približali pol šesti uri. Treba je končati naš klepet. Na vrsti sta literarni večer in disko ples. Tega pa tudi ne gre zamuditi! Potem pa hitro spet, kajti jutri je še en dan, sobota, ko bomo zjutraj najprej obiskali grobove stotih talcev v Stranica, potem pa s slovesno podelitvijo nagrad in priznanj najboljšim šolskim glasilom končali letošnje 17. srečanje pionirjev dopisnikov Slovenije.

Živa Drole

ŠPORTNIKI UPOKOJENCI

Poroča Vinko Bovcon

Republiško balinarsko prvenstvo upokojencev

DU Postojna je vedno dober in prijazen gostitelj športnikov upokojencev. Tako je bilo tudi 21. septembra, ko so prispeli tja na drugo republiško balinarsko prvenstvo upokojenci iz Slovenije, da bi se pomerili v dvojicah. Na prvenstvu je sodelovalo osem ekip. Tekmovali smo v moderni hali na štiristeznem balinišču DU Postojna.

V finale sta prišli ekipi iz Grosupljega in Novega mesta ter ekipa iz Postojne. Povedati moramo še to, da je vodstvo DU Postojna iskalo restavracijo, kjer naj bi kosili. Dobili so jo, toda cena je bila 900 dinarjev za osebo. Iznajdljivi Postojnčani pa so dobili tri kuharice upokojenke. Pripravile so nam menu za 350 dinarjev – polenta z golažem, mešana solata in dva deci vina. Vseh 30 upokojencev je bilo zadovoljnih. Tudi v prihodnje bomo tako delali.

Pivčanke republiške prvakinja

V lepem sončnem jesenskem septembrskem dnevu je pripotovalo v Ljubljano deset ekip balinark upokojenk iz vseh krajev Slovenije. Tolikšne udeležbe do sedaj še ni bilo.

Udeleženke so tekmovalle na štiristeznem balinišču balinarske zveze Zarja. Športnice so z veliko odgovornostjo sprejele svojo športno nalogo na balinarski stezi. Vsi smo ugotavljali, da imajo upokojenke balinarke večji smisel za tovrstni šport kot pa njihovi tovariši.

V finale so prišle štiri ekipe, ki so pridobile največ točk. Športnice iz Pivke so to pot veliko boljše bližale in tako dosegle tudi zmago – postale so republiške prvakinja.

Vse kaže, da bodo imele ženske zaradi velike udeležbe

prihodnje leto občinska in regijska tekmovanja, česar dosedaj nismo imeli. O tem bo razpravljala še športna komisija.

★

Velika športna manifestacija upokojencev ob 10. obletnici

Lep sončen jesenski dan – 5. oktobra – je privabil v Celje 265 športnikov iz vseh krajev Slovenije. Tekmovali so v kegljanju, balinanju, streljanju in šahu. V kegljanju so nastopile tudi ženske ekipe.

Sovesna otvoritev tekmovanja je bila na športnem objektu Golovec. Pevski mešani zbor upokojencev je zapel tri narodne pesmi. Predsednik ZDU Slovenije Avgust Batagelj je v uvodni besedi poudaril pomembnost današnjega dne, ko upokojenci športniki obhajajo deseto obletnico športne rekreacije.

Po državni himni je Eva Ludvik – svtovna prvakinja v kegljanju in udeleženka štirih svetovnih prvenstev v kegljanju – prižgala baklo. Predsednik DU Celje Ludvik Zupan je v kratkem govoru obljubil v imenu vseh upokojencev športnikov, da bo jubilejno srečanje v Celju potekalo tovariško, sodniki pa bodo pravično sodili v čast športa.

V kegljanju je sodelovalo 9 ekip, ki so se na prejšnjih srečanjih uvrstile med najboljše na regijskih tekmovanjih. Nastopile so ekipe po šest tekmovalcev. Ekipa iz Celja pod vodstvom Viktorja Vanouška je dosegla rekordno število 496 podrtih kegljev. Med kegljači je dosegel prvo mesto znani dolgoletni republiški in zvezni prvak Vinko Vanoušek iz Celja. Devet ženskih ekip je nastopilo v »borbenih partijah«. Upokojenke iz Kočevja, ki že več let neutrudno vadijo pod vodstvom tovarišice Trpin, so tudi zmagale.

Na štiristeznem balinišču je bilo zelo živahno. Zmagali so Ljubljancani pod vodstvom Mateja Antunovića. Strelci – tokrat pomlajeni upokojenci – so se pomerili z zračno puško. Nastopilo je osem ekip s po štirimi strelci. Od 800 možnih je dosegla ekipa Maribor Pobrežje 655 krogov pod

vodstvom Antona Drobneteta. V šahu sodelujejo v glavnem starejši upokojenci. Nastopilo je devet ekip, vsaka je štela štiri igralce. Šahisti iz Ljubljane Šiške so se to pot res potrudili. Med nami sta bila najstarejša športnika – Valentina Saruga iz Murske Sobote, kegljačica, stara 66 let, in Alojz Sneden, balinar iz Celja, star 75 let. Prireditelj jima je podelil posebno darilo.

Ob koncu tekmovanja je ZDU Slovenije podelila posebna priznanja za 10-letno aktivno delo pri športni



Vsi na kolo...

rekreaciji. Vso zahvalo za uspešno organizacijo tekmovanja ob deseti obletnici športne rekreacije zaslužijo Milan Šmavec, Ludvik Zupan in Franc Poljšek, vsi iz Celja.

Desetletno delo pri športni rekreaciji je obrodilo sadove. Prepričani smo, da bo tudi mlada generacija upokojencev nadaljevala naše športno delo.

Mladinsko prostovoljno delo v četrti izmeni

Res, da je brigadirski sezona mimo. Toda mladinsko prostovoljno delo kljub temu še ne spi. Ne mislimo samo na skupne skupščine akcij, ki jih pripravljajo v posameznih občinah in na katerih ocenjujejo uspehe brigadirskega poletja, ugibajo, predlagajo spremembe, ki bodo prinesle izboljšanje v brigadirske vrste in sploh v pojmovanje in vrednotenje mladinskega prostovoljnega dela. Gre za pravo konkretno akcijo, za organizacijo izmene od 27. oktobra do 24. novembra na deloviščih avtomobilske ceste med Čuprjo in Poljati z naseljem v Paračinu. Akcijo so poimenovali MDA Avtoput. Iz republiške konference ZSMS Srbije, ki akcijo organizira, so povedali, da je avtomobilska cesta strateško pomemben objekt v evropskem merilu, in zato mora prihodnje leto promet že steči po njej. Prevzete obveznosti do mednarodne skupnosti pa ne dopuščajo nikakršnih odlaganj.

Spomladi, ko so na seji komisije v Beogradu usklajevali razpored izmen in udeležbo brigad na akcijah, so slovenski mladinci menili, da ne morejo prevzeti odgovornosti za organiziranje brigad v septembrskih, torej četrtih izmenah, in sicer zaradi vrste stvari; tu so

dijaki in študentje, ki se ne morejo udeležiti akcij v tem času zaradi šolskih obveznosti, po drugi strani pa tudi delovne organizacije ne morejo pustiti delavcev na MDA v trenutkih, ko potrebujejo največ delovnih moči. Seveda, izjema so akcije, ki jih narekujejo naravne nesreče, kakor je bilo na primer ob potresu na Kopaoniku.

Tako so slovenski mladinci odgovorili, da organizator ni dovolj pojasnil razlogov za organizacijo novembrske izmene MDA Avtoput, in zato ne morejo prevzeti odgovornosti, da bi spravili skupaj brigado s 40 do 50 brigadirji. Lahko pa se je udeleži vsak slovenski mladinec, ki to želi. Le na RK ZSMS se mora oglasiti, od koder bodo njegovo željo posredovali srbski RK ZSMS.

Po tem bi lahko sodili, da srbske mladine ne pestijo podobni problemi kot slovenske, da nimajo ne šolskih težav in tudi za delovne organizacije ne velja »ostri jesenski čas«, ko je treba stisniti in porabiti vse razpoložljive moči za boljši dosežek delovne produktivnosti, ki ga bomo razbrali ob koncu leta.

Živa Drole

Obiskali smo partizansko bolnišnico na Mežakliji

Člani zgodovinskega krožka smo se odločili, da obiščemo nam najbližjo partizansko bolnišnico na Mežakliji. Za pomoč smo prosili bivšega borca Vladimirja Smagina-Mileta.

Dobre volje smo zjutraj začeli s hojo. Pot, po kateri smo hodili, se je vedno bolj ozila in postajala vedno bolj strma. Tovariš Smagin nam je povedal, da gremo po poti, po kateri so tudi večkrat na dan hodili partizani. V mislih smo si predstavljali partizane, ki se vzpenjajo po tej strmi poti z

mitraljezi in brzostrelkami ter oprezno gledajo okoli sebe. Po dolgi hoji smo zagledali prvo tablo z napisom bolnišnica in pot z leseno ograjo, ki nas je privedla čisto do nje.

To je majhna hišica. Vstopili smo in takoj pomislili, kako pusto je moralo biti ranjenemu tu. Le ena sobica jo sestavlja, ki je zelo temna, saj ima le majhno okence. V poltemi smo v kotu videli na tleh deske in na njih razgrnjeno deko. To je bilo ležišče za ranjenca. V sobi je še miza z umaza-

nimi krožniki, nekaj zajemalk in lonček; skratka, vse je tako, kot da bi prebivalci pravkar odšli. Po ogledu smo se zbrali pred bolnišnico in tovariš Mile nam je pripovedoval, da je bila namenjena 3-4 ranjenecem, če pa je bilo treba jih je ležalo tudi 5, le malo bolj so se morali stisniti. V njej so bili le toliko časa, da so jih za silo ozdravili, nato pa so jih prepeljali v bolnišnice na Pokljuki, Jelovci ali pa v Franjo. Veliko so jih dali tudi v oskrbo zanesljivim ljudem v dolini. Zdravila so

dobivali iz ambulante za železarno, zdravnik pa je prihajal z Jesenic. Bolnišnica, ki je začela delovati leta 1942, ni bila nikoli izdana, saj so ranjence nosili le ponoči, zavezali so jim oči, jih nekajkrat zasukali in jih šele potem odnesli v bolnišnico. K temu, da ni bila odkrita, sta veliko prispevali tudi obe straži; ena nad kamnolomom, druga pa na skali nad bolnišnico. Če so opazili Nemce, so to takoj sporočili in ranjence poskrili.

EOVA VEROVŠEK
krožek za ohranjanje
tradicij NOB
OŠ Tone Čufar Jesenice

Najlepši dan v Novi Gorici

Zamisel srečanja otrok - mednarodno leto mladih

Sodelovanje ob jugoslovansko italijanski meji je tradicionalno. Prav na tej podlagi se je generalnemu sekretarju UNICEFA za Italijo dr. Arnaldu Farina pred letom dni porodila zamisel, da bi se poleg odraslih srečevali tudi otroci. Predlog je podal naši enakovredni komisiji UNICEFA, ki pa je zamisel zaupala republiški Zvezi prijateljev mladine Slovenije. Predlog so posredovali občinski organizaciji v Novi Gorici, ona pa je zbrala poseben odbor, ki je bil zadolžen za izpeljavo srečanja. Režiser prireditve je bil Emil Aberšek. Srečanje je bilo 5. oktobra 1985 v Novi Gorici, namenjeno prav otrokom, ki s pomočjo UNICEFA in po svojih močeh izražajo svoja hotenja in želje po miru ter prijateljstvu med narodi sveta.

Otroci iz obmejnih krajev v Italiji in Jugoslaviji so se sešli. Srečanja se je udeležilo približno 1.000 otrok, starih od 10-14 let. Okrog 500 otrok je bilo od Pulja, Reke, Kopra, Izole, Tolmina, Nove Gorice do Jesenic, 500 otrok pa z italijanske strani od Gorice in Trsta do Trbiža.

Koprski otroci

Organizatorica ter vodja pionirjev koprške občine je bila Angelica Podlessek. Našo šolo Janka Premrla-Vojka smo zastopali štirje pionirji. Izbrali so nas na sestanku odbora. Skupaj pa nas je bilo iz občine 50 - za cel avtobus povabljenih in nastopajočih. Avtobus je bil okrašen z napisom »OTROCI BREZ MEJA«. Odpejali smo se okrog šeste ure, tako da smo pravočasno prispeli v Gorico.

Prvi trenutki v Novi Gorici

Ob prihodu smo prejeli vrečko UNICEF, v kateri je bila mapa z različnimi prilagami pa še bedž in trak, ki smo si ju pripeli na prsi. Učenci iz

vsakega avtobusa smo dobili po dva vodnika, ki sta nas vodila ves dan. Takoj smo v sprevedu odšli na grad v stari Gorici, kjer se je začela slavnostna prireditev.

Sprejem na gradu ob igri in pesmi sta začela Michela in Marko. Prvi nas je pozdravil goriški župan Antonio Scarano. Sledili so mu orkester, otroški italijanski pevski zbor, folklorni in dva baletna nastopa, hrvatsko kolo, ter razni drugi nastopi. Vse to sta povezovala deček in deklica z različnimi gesli v slovenskem in italijanskem jeziku.

Baloni v zraku so simbolizirali UNICEF. Nato je iz tisočih grl zadonela pesem BALON PRIJATELJSTVA, ki nas je združila na prireditvenem prostoru na Travniku. Nastopajoči so s pisanimi baloni izpisali besedo UNICEF (mednarodni fond za pomoč otrokom s sedežem v New Yorku). To je bil nepopisen trenutek, ko so se baloni drug za drugim dvigali visoko proti nebu.

Pot je odprla mejo prijateljstva

S Travnika smo v sprevedu odšli po Erjavčevi ulici prek mejnega prehoda, ki pa ta dan ni poznal meje, temveč je bil mesto sodelovanja vseh narodov. Tu sta nas pozdravila predsednik italijanske komisije za sodelovanje z UNICEFOM, dr. Arnaldo Farina in predsednik jugoslovanske komisije Stevan Baljošević. Dr. Arnaldo Farina je poudaril, da je to naše zedinjenje želja biti skupaj, katero moramo ponesti po celem svetu: da želimo mir, da je to naše upanje za socialne pravice, za vse otroke sveta, tudi za tistih štirideset tisoč, ki bodo danes umrli za lakoto. Ploskanju mladih rok je sledil govor dr. Stevana Baljoševića, ki je povedal, da smo otroci del starejših, od katerih pa

želimo, da odprejo vulkan dobrote, obenem pa naj skušajo pozabiti na vse hudo in slabo, kar so preživeli. Omenil je, da se je v neki daljni deželi končala vojna, kjer je sedaj nujno potrebna pomoč UNICEF za preživljanje tamkajšnjih otrok. Mi pa moramo vedeti, da je treba vse otroke sveta enako spoštovati, jih ceniti ter skrbeti za njihov obstoj. To smo dolžni storiti prav mi mladi. Aplavz je odmeval daleč po Goriški, saj sta oba predsednika UNICEF podčrtala velik pomen te manifestacije in njenega cilja, da pripomoremo k nadaljnjemu sodelovanju in sožitju obeh sosednjih narodov in človeštva nasploh.

Pozdrav miru

Z mejnega prehoda smo poslali generalnemu sekretarju Združenih narodov svojo poslanico miru. Predstavnik petih kontinentov

Knjiga in jaz

Že od rane mladosti se spominjam, da je bilo v naši hiši vedno dovolje knjig. Ko sem bil majhen, sem red prebiral slikanice, ki jih je imela sestra na kupe. Berem že od šestega leta naprej. V drugem razredu sem rad bral stripe, zato mi sedaj srbohrvaščina ne dela preglavice. V moji sobi je veliko knjig, v sestrični še več, v dnevnici sobi jih je prav tako veliko. Lahko rečem, da imamo doma skoraj pravo knjižnico. Poleg domače obiskujem tudi šolsko knjižnico. Najraje imam pustolovske in zgodovinske knjige. V zadnjem času zelo rad prebiram veliko enciklopedijo. V njej seveda iščem samo strani, ki me še posebej zanimajo.

DUŠAN ČANČEK, 6. a
nov. krožek, OŠ Artiće

pa so spustili v zrak pet belih golobov - simbol miru. V tem trenutku je bila želja nas mladih, da golobi miru resnično prenesejo želje po vsem svetu.

Po kosilu nas je pred skupščino pozval predsednik skupščine občine Nova Gorica Danilo Bašin. Nato so v znak prijateljstva spustili v zrak več golobov, ki so nekaj časa krožili nad nami. En golob simbolizira mir, dva goloba ljubezen, veliko veliko golobov pa prijateljstvo.

Vsi udeleženci, ki smo ob prihodu v Gorico prejeli bele trakove, smo jih zavezali na veliko skulpturo GOLOBA MIRU in upodobili simbol, ki nas je prevzel na tej prireditvi.

Nepozabni vtisi

Celotna prireditev je donela v enem samem znamenju in želji nas otrok, da bi na svetu vladal mir, ki ne pozna meja!

V Koper smo se vrnili v večernih urah, polni lepih vtisov in trenutkov, ki verjetno ne bodo nikoli izbrisani iz naših src.

NATAŠA BUBNIK, 7 c
OŠ Janka Premrla-Vojka Koper

Naj že v uvodu povem, da ne berem rada knjig. Knjiga ni moja prijateljica. Mislim, da nisem edina, ki ne mara knjig. Nisem prepričana, ali sem prvo knjigo prebrala s sedmimi leti ali osmimi leti. Vem pa, da je bila moja prva knjiga Pepelka. Prebrala sem jo z velikimi napori, saj mi je branje povzročalo velike preglavice. Od takrat ne berem rada knjig. Tudi za bralno značko ne tekmujem. Tiste knjige, ki jih imam za domače branje, sicer preberem, čeprav ne rada.

Če bi bila pisateljica, bi pisala samo pustolovske knjige. Te me še najbolj zanimajo. Od vseh knjig, kar sem jih prebrala, mi je bila najbolj všeč knjiga Lepi janičar. Prebrala sem jo celo dvakrat.

Tako, sedaj sem čisto po pravici povedala, kakšen odnos imam do knjige.

ANUŠKA MOTORE, 6.a
nov. krožek, OŠ Artiće

Šolski časopis Burja

Pri uri slovenskega jezika nas je tovarišica izbrala, da smo odšli v kabinet sestavljal Burjo. To je naš šolski časopis, ki so ga pripravljale tudi generacije pred nami, imenuje pa se po burji, ki po Ajdovščini velikokrat pometta po cestah in žvižga okoli vogalov.

V naši Burji objavljamo spise, zgodbe in pesmice učencev višjih razredov. Tokrat naj bi nam šolski časopis predstavil krožke. Morali smo sestavljati list za listom, potem pa smo jih speli in jih zložili na kup. Končno smo Burjo pregledali in tovarišica nam je naročila, naj gremo po razredih prodajat izvide. V nekaterih razredih se je na Burjo naročilo več učencev, v drugih pa manj. Tudi v nižjih razredih so Burjo radi kupovali.

Mislim, da je to dober šolski časopis in je navdušenje zanj med učenci veliko.

TOMAŽ PRAČEK
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina



Letošnje Burje v uredništvu TV-15 sicer nismo še prejeli, smo pa pobrskali po stari zalogi glasil in med njimi našli tudi izvod Burje, ki so ga ajdovski osnovnošolci izdali pred letom. Naj bo v ilustracijo, pri čemer pa je treba seveda povedati, da naslovnik iz številke v številko spreminja svojo podobo.

»...Računajte na nas...«

BESEDA MLADIH nosi ime novo glasilo, ki ga izdaja skupnost osnovnih šol občine Zalec. To je skupnost literarnih ustvarjalcev, najmlajših izrekovalcev umetniške besede.

Mentorice Maja Gaberšek OŠ Orlova vas, Jožica Steblovnik OŠ Ljuba Mikuz Zalec, Marija Horvat OŠ Gomilsko, Zdenka Došler OŠ Bratov Juhart Šempe in Jožica Burman OŠ Vlado Bagat Braslovce so napisale:

IZBRANI LITERARNI PRISPEVKI UČENCEV OSNOVNIH ŠOL OBČINE ŽALEC

Prijetna ciklostirana brošurica je razdeljena na dva dela:

NAGRAJENI LITERARNI PRISPEVKI in POHVALJENI LITERARNI PRISPEVKI.

Tovarišice zaslužijo vso pohvalo nas, ki smo to knjižico prebrali in bili presenečeni.

Kaj vse je vtakano v te drobne literarne umetnine! Prav v tem besedišču začetimo, kako smo mi, stari, do mladih čisto zares krivični. Kolikšna moč je v njihovem izražanju, koliko vprašanj! Prav je, da je tudi občinska kulturna skupnost podprla to izdajo.

Kako veseli bi bili mladi pisci, ko bi jim poštar prinesel vsaj minimalen honorarček! Razumljivo, za kaj takega ni in ne bo finančnih sredstev.

Spomin me veže na vilikana, Prežihovega Voranca, ko mu je Zofka Kvedrova, poslala honorarček. Nekateri trdijo, da ga je prav to spodbudilo, da je pisal, opazoval, in spet pisal. In danes je naš literarni vilikan.

Vrnimo se k »Besedi mladih«. Uradno: številka 8, šolsko leto 1984/85. »Kaj naj pomeni beseda ljubezen? Vem, da ima velik pomen, a če je zmerom resnična, to ne vem.« Tako domneva učenka 6. b OŠ VERA ŠLANDER POLZELA.

Po Veri se imenuje šola. Žal pa malokdo ve o njeni nesebični revolucionarnosti, o vsem, kar je žrtvovala za domovino, za našo svobodo.

Pretresljivo je razmišljanje osmošolca OŠ Vlado Bagat Braslovce Tomaža Korošca (Braslovčec so v neposredni bližini partizanskih Dobrovelj): »...Včasih, ko gledam televizijo in opazujem ljudi, kako trpijo, me postane sram. Sram me je, ker vem, da imam vsega zadosti. Nato se zamislim. Koliko težkih milijard gre vsako leto samo za oborožitev. Koliko površin, na katerih bi lahko pridelovali hrano, zavzemajo tovarne orožja, razni vojaški poligoni in vojašnice. V mislih se mi pojvi samo en velik - ZAKAJ!...« Spis končuje: »...Vojne še vedno niso odstranjene. Za takšno dejanje pa se je treba odločiti, trdno združiti. Vsi miroljubni narodi se moramo enotno, z rami ob rami upreti oboroževanju, da bomo preprečili strašno nevarnost samouničenja, v katero drvi človeštvo...«

O, koliko resnice je v besedah tega mladega državljanca!

Prispevki so različni. To je tudi razumljivo, saj pišejo otroci od drugega do osmega razreda osnovne šole. Vmes so tudi pravljice. Mislim sem, da jih bo več. Saj je otroški svet »svet pravljic.« Napisal bom samo nekaj nalogov: Kako sem dobila ime, Bila sem majhna rosna kapljica, Kako smo si različni, Priluhnila sem in zaspala, Bolje je biti previden in še in še.

Mladi govore o ljubezni do sošolca, narave, ljudi, živali, rastlin, tudi o zemlji. Zemlja ni od muh, daje nam vsakdanji kruh. Kaj bom postal, Idelani svet odraslih: No, pa se spet začne, celo popoldne lahko poslušamo zgodovino otroštva svojih staršev, kot bi ne imeli že dosti Hitlerja in njemu podobnih »velikih« ljudi zgodovine.

Resnico na dlan: Mladi niso ljudje v malem. Živijo svoj svet. Prodorno opazujejo, kaj vse se vrti okoli njih. Seveda s svojimi možgani. To drobno knjižico bi moral prebrati sleherni občan in zagotovo bi pritrčil

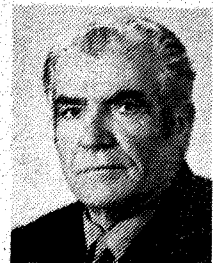
— RACUNAJTE NA NAS. —

Drago Kumer



Vinko Trebec

V 61. letu je v Ljubljani umrl Vinko Trebec, vojni politični komisar čete in višji oficir JLA. Rodil se je na Suhorju v Brkinih. Leta 1941 se je vključil v NOB jugoslovan- skih narodov in že naslednje leto se je uspel povezati s parti- zani Brkinske čete. Pozimi 1942/43 so ga fašisti aretirali in za- pri v Trstu. Nato so ga poslali v posebno kazensko enoto v Aquilo, kjer je postal član NOO v taborišču posebnih kazenskih enot. Zaradi sodelo- vanja v pripravah de- monstracij 1. maja 1943 je bil premeščen v Celano na prisilno delo. Tudi tu je nade- ljeval z aktivnim in organiziranim delom za NOB v taborišču za mladoletnike. Po pad- cu fašizma je skupaj z drugimi zahteval, da ga kot žrtev fašizma pošljejo domov, toda avgusta 1943 so ga po- slali v Santo Eufemio na zahodno obalo Ka- labrije. Jeseni istega leta je prišel v parti- zanski tabor v Gravi- no in nato v Carbona- ro. Dodeljen je bil 1. bataljonu NOVJ, ki je bil nato vključen v 3. prekomorsko briga- do. Po treh mesecih je bil poslan na otok Vis. Najprej je bil vodni delegat, nato politični komisar minometne čete, to je 4. čete 2. ba- taljona. Udeležil se je bojev na vsej bojni poti 3. prekomorske udarne brigade ter prek Dalmacije in drugih krajev prišel prve dni maja 1945. leta v Tržič. Po umiku iz cone A Julijske kra- jine je prišel v kraje zahodne Istre, kjer je ostal do 1947. leta, ko je začela veljati mi- rovna pogodba z Itali- jo. Po vojni je bil ak- tivni oficir JLA. Kon- čal je pehotno in pro- metno oficirsko šolo. Leta 1972 se je inva- lidsko upokojil s či- nom pehotnega pod- polkovnika. Prejel je več vojaških in civil- nih odlikovanj, med njimi red zaslug za na- rod in red ljudske ar- made.



Ludvik Vrščaj

V Celju smo se sep- tembra poslovili od Ludvika Vrščaja, ro- jenega 1921. leta v Telčah pri Skočjanu na Dolenjskem. V NOB je vstopil 1942. leta v 2. četo 3. bata- ljona Cankarjeve briga- de. Ob nemški ofenzivi je bil pri No- vem mestu ujet in od- peljan v taborišče v Nemčijo. Po prihodu domov se je vključil v KNOJ v Mariboru. Zaradi invalidnosti je bil demobiliziran. Prejel je več odliko- vanj in pohval.



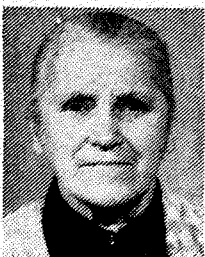
Marija Carl

V začetku leta je umrla Marija Carl, ro- jena 1905. leta v Idrijs- kih Krnicah. V NOB je začela delati febru- arja 1943 kot aktivist- ka in kurirka. Od nje smo se poslovili v Spodnji Idriji.



Franc Vidmar

Avgusta smo se po- slovili od Franca Vid- marja iz Koblarjev pri Stari cerkvi. Rodil se je pred 75 leti. Leta 1942 se je vključil v Zapadnodolenjski odred in kasneje v Gubčevo brigado. V boju pri Jelenovem žlehu je bil ranjen. Po zdravljenju pa je bil dodeljen zaščitni četi partijske šole ZK Slo- venije. Odlikovan je bil in imel je čin pod- poročnika.



Marija Aberšek

Julija je umrla Ma- rija Aberšek, rojena 1908. leta. Jeseni 1942. je začela sodelovati z NOV. Podpirala je partizanske enote na območju Uršlje gore. Januarja 1944 je bila aretirana in odpeljana v taborišče Rawens- brück. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod. Od nje smo se poslovili na Preva- ljah.



Konrad Eržen

Na idrijskem pokopališču smo se poslo- vili do Konrada Erže- na, rojenega 1915. le- ta. V partizanske vr- ste je vstopil 1943. Bil je v Vojkovi in Grad- nikovi brigadi in kas- neje krojač pri 9. kor- pusu. Odlikovan je bil z redom zaslug na narod.



Jozlova mama

Septembra smo se poslovili od znane partizanske mame – Jozlove mame, poro- čene Breceji, iz Zabu- kovice pri Zalcu. Že v stari Jugoslaviji je bi- la s svojim možem v naprednih vrstah de- lavskega gibanja. Le- ta 1941 pa sta se takoj vključila v vrste NOB in že junija je sprejela prve ilegalce komuni- ste, ki so odšli v parti- zane. Julija je bila ustanovljena prva Sa- vinjska četa in skupaj z možem sta začela skrbeti za te borce in aktiviste. Jeseni 1944 so bili izdani, zato so se umaknili v partiza- ne. Po vojni se je dru- žina vrnila domov in nadaljevala s kmeto- vanjem.



Ignac Selšek

Rodil se je 1909. leta v Kraberku pri Šent- jurju pri Celju. V Šent- jurju se je izučil pe- kovske obrti in se za- poslil v Crni. Pekel je kruh za partizane in 1944. leta se je priklju- čil borcev Koroškega bataljona.



Helena Tomažič

Po dolgi bolezni je umrla Helena Toma- žič, rojena 1914. leta v vasi Telče na Dolenj- skem. Bila je aktivist- ka, kurirka in obveš- čevalka. Živela je v Dragomeru. Od nje smo se poslovili v rojstnem kraju.



Nande Izlaker

V Zagorju smo se junija poslovili od Nandeta Izlakerja, ro- jenega 1916. leta. Bil je borec 10. Ljublj-anske brigade.



Andrej Suša

Na pokopališču v Suhorju v občini Po- stojna smo se poslovi- li od Andreja Suša, ro- jenega 1908. leta. Že 1942. leta se je povezal s prvimi aktivisti in partizani v Brkinih in začel organizirano in aktivno sodelovati. Ko so spomladi 1942. Italijani organizirali splošno ofenzivo na Brkine, je odšel v par- tizanske enote. Na po- ti v enoto je bil zajet in odpeljan v Postoj- no, nato v tržaški za- pore in naprej v rim- ske. Po kapitulaciji Italije se je vrnil do- mov in se takoj vklju- čil kot terenski akti- vist. Marca 1944 se je priključil Gubčevi brigadi. Za svoje za- sluge je prejel štiri od- likovanja.



Tone Boldin-Boris

Rodil se je 1919. leta v Zagorici pri Treb- njem. Kmalu po oku- paciji je začel aktivno sodelovati v NOG, av- gusta 1943. leta je vstopil v Gubčevo brigado. Kasneje je bil pri letalcih. Za za- sluge je bil večkrat odlikovan. Od njega smo se poslovili sep- tembra v Litiji.



Ivan Podobnik

V Idriji smo se sep- tembra poslovili od Ivana Podobnika, ro- jenega 1913. leta v Če- kovniku. V partizan- ske vrste je vstopil novembra 1942. Bil je v 2. Vojkovi četi. Ob pohodu v Benečijo je bil ujet, potem zaprt in odpeljan v Mautha- usen. Bil je dvakrat odlikovan.

Tone Androjna

V Stari Cerkvi pri Kočevju smo se julija poslovili od Toneta Andronja, rojenega 1913. leta v vasi Stu- denec pri Sevnici. Že 1941. leta se je vključil v OF in zaradi aktiv- nega sodelovanja je moral pobegniti. V vasi Dole pri Tržišču je nadaljeval svoje de- lo. Bil je kurir in ob- veščevalec.



Franjo Čebulj

Avgusta smo se na Prevaljah poslovili od Franja Čebulja, roje- nega 1899. leta v Glo- basnici. Bil je borec za severno mejo, med drugo svetovno vojno pa je bil z družino iz- seljen na prisilno delo v Nemčijo. Jeseni 1944. leta se je vrnil in se priključil borcev Koroškega odreda. Odlikovan je bil z me- daljo zaslug za narod.



Ciril Leban

Julija smo se v Tol- minu poslovili od Ci- rila Leban. Rodil se je 1911. leta v Modre- ju. Že kot otrok je mor- al v izgnanstvo. De- mobiliziran je bil v italijansko vojsko. Po vrnitvi domov je bil aktivist OF na doma- čem terenu do 1944. leta. Potem se je vključil v Prešernovo brigado.



Fani Božič

Julija smo se v Lju- bljani poslovili od Fani Božič, rojene Ličen, 1903. leta v Budnjah pri Vipavi. Bila je ak- tivistka OF, članica AFZ in RK. Prejela je več priznanj.



Anton Bitenc

Rodil se je pred 59. leti v Račici. Leta 1943 je začel sodelo- vati z NOB. Bil je ku- rir in obveščevalec v Solčavi, leta 1944 je postal aktivni borec VDV in VOS. Imel je čin vodnika in trikrat je bil odlikovan. Od njega smo se poslovili v Mežici.



Tone Urbas

Septembra je umrl Tone Urbas – Malnar- jevič, ki je vse svoje živ- ljenje posvetil boju za lepšo prihodnost. Že 1941. leta je sodeloval z organizatorji OF v Ivanjem selu in vse do osvoboditve kot član raznih odborov in komisij opravljal vrsto odgovornih nalog.



Pavlina Plahuta

Oktober smo se v Piranu poslovili od aktivistke Pavline Plahuta, rojene Pod- gornik 1917. leta na Vogrskem pri Gorici. Že 1942. leta je aktiv- no začela delati na te- renu s prvimi aktivisti OF. Povezana je bila tudi z vidnimi prvo- borci in voditelji vsta- je na Primorskem. Sovražniku ni ostala skrita njena aktiv- nost, zato je bila areti- rana. Iz zaporov je pri- šla po razpadu Italije in se takoj vključila v aktivno delo na tere- nu. Ponovno je bila aretirana. Ob letal- skem napadu na vlak proti Nemčiji ji je uspelo pobegniti. Tu- di po vojni se je aktiv- no vključila v gradnjo porušene domovine. Za zasluge je bila dva- krat odlikovana.



Ivan Strašek

Junija smo se na mariborskem pokopališču poslovili od borca osnovne orga- nizacije ZB Rogaška Slatina, rojenega pred 75 leti. Med NOB je bil obveščevalec, po vojni je opravljal raz- ne družbenopolitične naloge. Prejel je mno- ga državna odlikova- nja in priznanja.

Antonija Sovinc

Tiho smo se poslo- vili od naše partizan- ske mame Antonije Sovinc, rojene 1904. leta v Razboru, kjer je vse svoje življenje po- svetila delu na strmi kmetiji. Mnogi borci se je spominjajo, kako jim je dajala hrano, kako so se premrže- ni ogreli pri topli kmečki peči. Od nje smo se poslovili julija v Razboru.

Predlog za spremembo in dopolnitev Statuta ZZB NOV Slovenije

Statutarna komisija RO ZZB NOV Slovenije in nato še predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije sta v zvezi z organizacijskopolitičnimi in kadrovskimi pripravami na volilno skupščino ZZB NOV Slovenije ocenila, da bi bilo potrebno glede na priporočila posameznih občinskih odborov ZZB NOV vnesti v naš statut nekatere spremembe in dopolnitve, ki bi omogočile podaljšanje mandata predsednikov, podpredsednikov in sekretarjev združenj borcev, združenj vojaških invalidov, občinskih odborov in odborov ZZB posebnih družbenopolitičnih skupnosti, spričo specifičnih kadrovskih razmer, zdravstvenega stanja, psihofizičnih sposobnosti in starosti borčevske populacije, zaradi česar se srečujemo z manjšo možnostjo kadrovskega izbora.

Po nadrobni razpravi, upoštevajoč tudi priporočila na sestanku s predsedniki medobčinskih svetov ZZB NOV Slovenije 20. 9. 1985, je predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije sklenilo predlagati tale predlog za spremembo in dopolnitev statuta ZZB NOV Slovenije:

1. V III. poglavju, pri določilih o »združenjih borcev« statutarne spremembe niso potrebne.

2. Izpustili naj bi drugi odstavek 42. člena statuta, ki se glasi:

»V ZZB NOV praviloma ne more biti nihče več kot dvakrat zaporedoma izvoljen za delegata ali člana delegacije v isti organ ZZB NOV, v organ družbenopolitične ali družbene organizacije, družbenopolitične in samoupravne skupnosti (oziroma njihovih teles).«

Ta odstavek preprečuje več kot dvakrat zapored izvolitev za delegata v isti organ ZZB NOV. S črtanjem tega odstavka bi se omogočilo tistim aktivnim,

delavoljnim članom, pripravljenim še nadalje delovati v organizaciji ZZB NOV, da opravljajo svoje dolžnosti tudi v naslednjem mandatnem obdobju.

3. V poglavju »Zveza združenj borcev NOV Slovenije v občini« naj se osmi odstavek 20. člena zamenja z besedilom:

»Predsednik, podpredsednik in sekretar so lahko izjemoma izvoljeni več kot dve mandatni dobi, na podlagi utemeljene obrazložitve, ki jo sprejme volilna skupščina.«

4. V poglavju »ZZB NOV v republiki« naj se v 2. vrsti 2. odstavka 31. člena za besedico »odбора« doda besedi: »in skupščine«.

V istem členu naj ostane mandat predsednika, podpredsednika in sekretarja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije tako urejen, kot določa sedanji 7. odstavek 31. člena, ki se glasi:

»Mandat predsednika, podpredsednika in sekretarja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije traja 2 leti in so lahko ponovno izvoljeni, toda največ še za eno mandatno dobo. Mandat predsednika, podpredsednika in sekretarja republiškega odbora se šteje od leta 1982 naprej.«

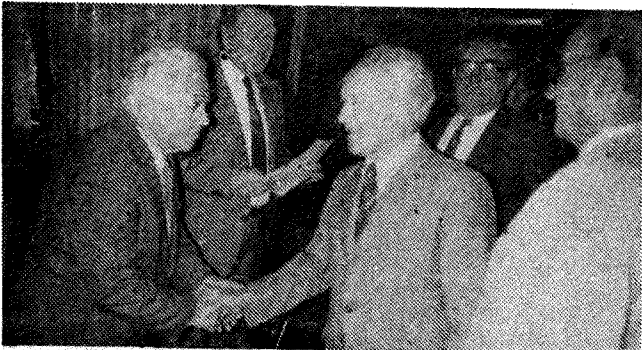
Z navedenimi spremembami in dopolnitvami bi olajšali reševanje, zlasti kadrovskih vprašanj na način, ki bo zagotavljal, da bo ZZB NOV tudi v prihodnje lahko uspešno izvrševala začrtane programske cilje in naloge.

Pripombe na predlog za spremembo in dopolnitev statuta ZZB NOV Slovenije lahko posredujete Republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Vrtača 11. do 20. novembra 1985.

Sedanji trenutek zadeva tudi nas...

V počastitev 42-letnice ustanovitve 31. divizije NOV in POJ, ki je delovala v sestavi 9. korpusa, so se minulo soboto v Domu JLA v Ljubljani srečali borci te divizije na svojem rednem zboru. Kritično so spregovorili o sedanjem trenutku,

pohodu na vseh področjih javnega življenja. Z antistalinizmom se skuša postaviti pod vprašaj vso zgodovino in boj naše partije, našega NOB in revolucije, odkrivati nove in nove, resnice o njej, odkrivati tabu-teme, demitologizirati osebnosti, do-



ocenili dosedanje delo odbora in se dogovorili o prihodnjih nalogah.

Ko je Ivan Franko-Iztok govoril o sedanjem trenutku in negativnih odnosih do vrednot narodnoosvobodilnega boja, je med drugim dejal: »...Številne so aktivnosti nasprotnikov in sovražnikov, ki večajo krizo in jo skušajo izrabiti za spremembo in rušenje naše družbene ureditve. Protikomunizem je tudi pri nas na

godke itd. To se dela na področjih zgodovine, religije, ideologije, filma, književnosti, gledališča itd. ...«

O 31. diviziji je izšla knjiga izpod peresa pokojnega Stanka Petelina-Vojka. Tudi tokrat so govorili o tej knjigi.

Kritizirali so sredstva obveščanja, češ da premalo pišejo o knjigah, monografijah na temo NOB, konkretno 31. divizije.

Jože Čurin

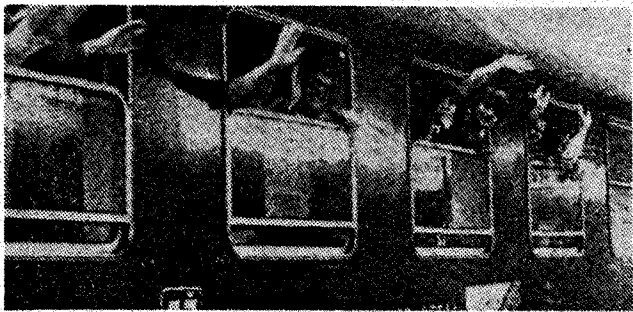
Prisega na grobu

Jesen je, 11. oktober 1985. Vlak bratstva in enotnosti pelje nekdanje izgnance in njihove potomce v Srbijo. Tudi jaz sem letos imela na tem vlaku s seboj vnukinjo Vesno in vnuka Petra – prvorojenca svojih otrok. Vesni je 16 let, Peter pa ima tri leta manj. Vse že vesta o izgnancih, o tem, kako je okupator preganjal v Srbijo njihovo prababico in mene, ki sem takrat tudi imela 16 let. To so leta, ko bi mlado dekle rado izžive- lo svoje sanje, če ne bi bilo vojne. Tako pa sem takrat, 27. junija 1941. leta, gledala solzni materin obraz, ki je z menoj odhajala nezna- ni usodi naproti. Moža, mojega očeta, so Nemci odpeljali v vojno ujetništvo, sama pa je sedem tednov doživljala ponižanja v mariborskih zaporih.

Vlak drvi v noč kakor ti- stega nesrečnega leta, in vendar kakšna razlika. Otroka spita, jaz pa z zaprtimi očmi doživljam, pri- merjam in premišljam. Do sedaj sem še vedno bila potnica na »Vlaku – lju- beznju« in vselej je isti vlak pripeljal k meni v Maribor moje najdražje goste iz Sr- bije. Koliko radosti, koliko sreče! Letos pa je prvič ne- koliko drugače. Kako bo, ko ne bo več majčice, ki me je razširjenih rok pričaka- la na vratih? Dobra kmečka žena z zlatim sr- cem je bila v najtežjih dneh moja druga mati. Tri sinove je imela Radenka, Belega in Ljubišo. Mož Dragoljub Marinković je v Prnjavoru v Vračevšnici imel kmečko hišo, dosti ži- vine in dosti dela na polju. Majčica je skrbela za dom, otroke in živino ter za tisoč drugih del, ki jih opravlja- jo tamkajšnje žene.

Ko je inž. Pavle Žavcer- Matjaž odšel v partizane iz samostana Vračevšnica (ta je sprejel njega, njegovo mater, mojo mamo in me- ne takoj ob prihodu) so

nas kaludžerice spodile iz samostana. Pavlova mati je odšla s sinom in se na- stanila v bližnji vasi, z ma- mo pa sva v vasi dobili ov- čarjevo hišico, v kateri je bil prostor le za posteljo in štedilnik. Kmetje so nam nanosili slame za ležišče in hrano. Boško in Miloš Erič ter moja majčica so bili pr- vi darovalci. Zlati ljudje, ki jih ne bom pozabila do smrti. Z majčico sva se srečali že prej. V samosta- nu Vračevšnica je vladal dokaj strog režim in posta, ki je trajal kar štirideset dni, smo se morali držati tudi mi, saj nam je hrano dajal samostan. Dokler je bilo še kaj v skrinji, ki jo je



Žavcerjeva mati (šla je prostovoljno s sinom) pri- peljala s seboj, je še neka- ko šlo, saj sta s Pavlom de- lila živila z nama – a kaj, ko so zaloge skupne pre- hitro. S Pavlom sva se od- ločila, da greva prosit od kmeta do kmeta. Ne vem, kako je bilo pri srcu takrat mlademu inženirju, zase vem, da bi raje ostala lač- na, če ne bi vedela za trp- ljenje svoje matere. Pavle me je ves čas spodbujal, ko pa sem mu hotela pred hišo Marinkovićevih po- begniti, me je zgrabil za ro- ko in odločno dejal: »Šla boš v to hišo, jaz pa v ono malo višje. In da veš, sedaj ni čas za sramovanje!« Pu- stil me je pred vrati in od- šel. Psi so lajali in nenado- ma so se vrata odprla. Med vrati je stala črna oblečena kmečka žena. Ni vpraša- la, kaj bi rada, le roke je razširila kot mati, ki je hre-

penee čakala na svojega otroka in rekla: »Dušo, si- ne, Slovenka moja, udži- dje, ne stidi se, naša ku- ča je i tvoja kuča.«

Na mizo je znosila vse, kar je imela, in ko kljub lakoti nisem jedla, saj mi je misel na mater vzela apetit, je žena opazila, da imam s seboj aktovko. Brez besed jo je vzela in napolnila s sirom, kajma- kom, suhimi slivami, jajci, orehi in klobasami. Ko sem to videla, se mi je ape- tit vrnil in pospravila sem vse, kar je bilo na mizi.

Od takrat sem prihajala k njej, kakor da sem njena hčerka. Njeni trije sinovi so mi postali bratje. Rešili so mojo mamo smrti, ko se je nekoč pozimi onemogla zgrudila pred vhodnimi vrati, sneg pa jo je prekril

– psi so z lajanjem spravili celo hišo pokonci. Toda to je že druga zgodba. Kolesa vlaka enakomerno udarjajo ob tračnice, vozimo se proti Topčideru, vlak je imel zamudo, a množica je vztrajno čakala. Objemi, poljubi – sprejem, kakršnega znajo pripraviti samo v Srbiji.

Mi, ki smo potovali v Gornji Milanovac, smo svojo prtljago odnesli v av- tobuse in kljub zamudi vlaka so nas odpeljali v Hi- šo cvetja. Ogledali smo si muzej, Titovo rezidenco in mimogrede še lovsko hiši- co. Hiteli smo, saj so nas v Gornjem Milanovcu priča- kovali. Vsi smo bili navdu- šeni, moj vnuk je bil prvič na Titovem grobu in kar naprej je ponavljal »O ba- bi, kako sem ti hvaležen, da si me vzela s seboj!«

V Gornjem Milanovcu je bil sprejem prav tako pri-

srčen. Poljubi, objemi, cvetje, petje, ples in topli stisk roke, ki je povedal vse. Pričakali so me bratje, žene, otroci in moj sin z že- no in mojo najmlajšo vnu- kinjo, ki so dopotovali z avtomobilom. Moja druž- na se je v trenutku poveča- la, hudo mi je bilo le, ker sta v Mariboru ostala hčer- ka Branka in njen sin Mar- ko. – V Vračevšnici pa ni bilo več majčice. Kakor da je kaplja pelina pokva- rila okus žlahtnemu vinu.

Toda žalost se je morala umakniti, saj življenje teče naprej in ko smo se zbrali ob majčinem grobu ter prižgali sveče in položili nanj cvetje, sta vnuka pri- segla glasno in jasno, da bosta tedaj, ko mene ne bo več, negovala bratstvo in ljubezen ter da bosta vse- le obiskala majčin grob in prižgala svečko. Po stari srbski navadi smo ob gro- bu pojedli nekaj sladkega in se odpravili proti domu v Vračevšnico. Skupaj smo obiskali samostan, ki ga sedaj urejuje druge sestre, potem pa smo sku- paj obirali tobak, ga nizali ter se gostili in šalili. Do- mačin je bil proti temu, da bi delali, mi pa se nismo dali in tudi vnuka sta prid- no pomagala. Na koncu smo bili vsi zadovoljni. Teh nekaj dni je prehitro minilo. Vnuk je izjavil, da bi najraje ostal v Srbiji. Vesna pa ga je vprašala, če je pozabil na šolo. Mali mož je skomignil z rameni in ji odgovoril: »Saj je to, kar sem doživel, tudi šo- la!« In vsi smo se strinjali.

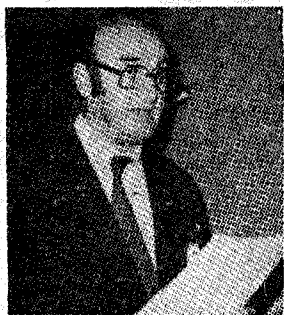
Danica Kovačič

Lipej Kolenik

Revolucionarnih in delovnih 60 let

Pred štirinajstimi dne- vi, ko smo ob jubilejnem koncertu Koroškega par- tizanskega pevskega zbo- ra (njegovi petletnici) v Celovcu prisluhnili šte- vilnim nagovorom in če- stitkam, je ena, nadvse prirčna, veljala tudi Li- peju Koleniku-Stanku, predsedniku tega pevske- ga zbora, ob njegovi šest- desetletnici.

Lipej Kolenik, naš stari znanec, vedno dobrovolj- ni podpredsednik Zveze koroških partizanov pa predsednik nadzornega odbora Zveze slovenskih organizacij iz Čirkovč in Pliberka, znani koroški partizan in borec za soci- alne ter narodnostne pra- vice Slovencev v Avstriji je torej šestdesetletnik. Čestitamo mu in se hkrati s čestitko spominjamo njegovega rojstnega kraja Komeleja, junaškega parti-



zanskega območja, kjer je tako tragično padla 1944. leta Domnova četa in za katere počastitev spomi- na si je tovariš Stanko še posebno prizadeval; te- mu je treba dodati, da je njegova aktivnost navzo- ča tudi drugod, povsod tam, kjer si na avstrij- skem Koroškem prizade- vajo z besedo, pesmijo in drugimi akcijami spomi- njati na strahote zadnje svetovne vojne.

B. Ž.

Delegacija ANPI v Kopru

Odporniška organizacija ANPI iz italijanskega mesta Alessandria je obiskala Koper in pred spomenikom poča- stila spomin na nekdanjega komandanta šeste operative cone Antona Ukmarja. Delegacijo so sestavljali pretežno nekdanji partizani iz piemontskega kraja Valborbera, kjer je bil med vojno štab šeste cone italijanskih odporniških sil. Člani delegacije so se tudi pogovarjali s predstavniki obalno-kraške borčevske organizacije o nadaljnjem sodelo- vanju, pred odhodom v domovino pa so si ogledali še postojnsko jamo in partizansko bolnišnico Franjo. L. O.

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE ŠKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 1.100 din, posamezna številka v prosti prodaji 30 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35